

L  $\frac{90-3}{5}$

DR. M. VALTERS

MANA  
SARAKSTE

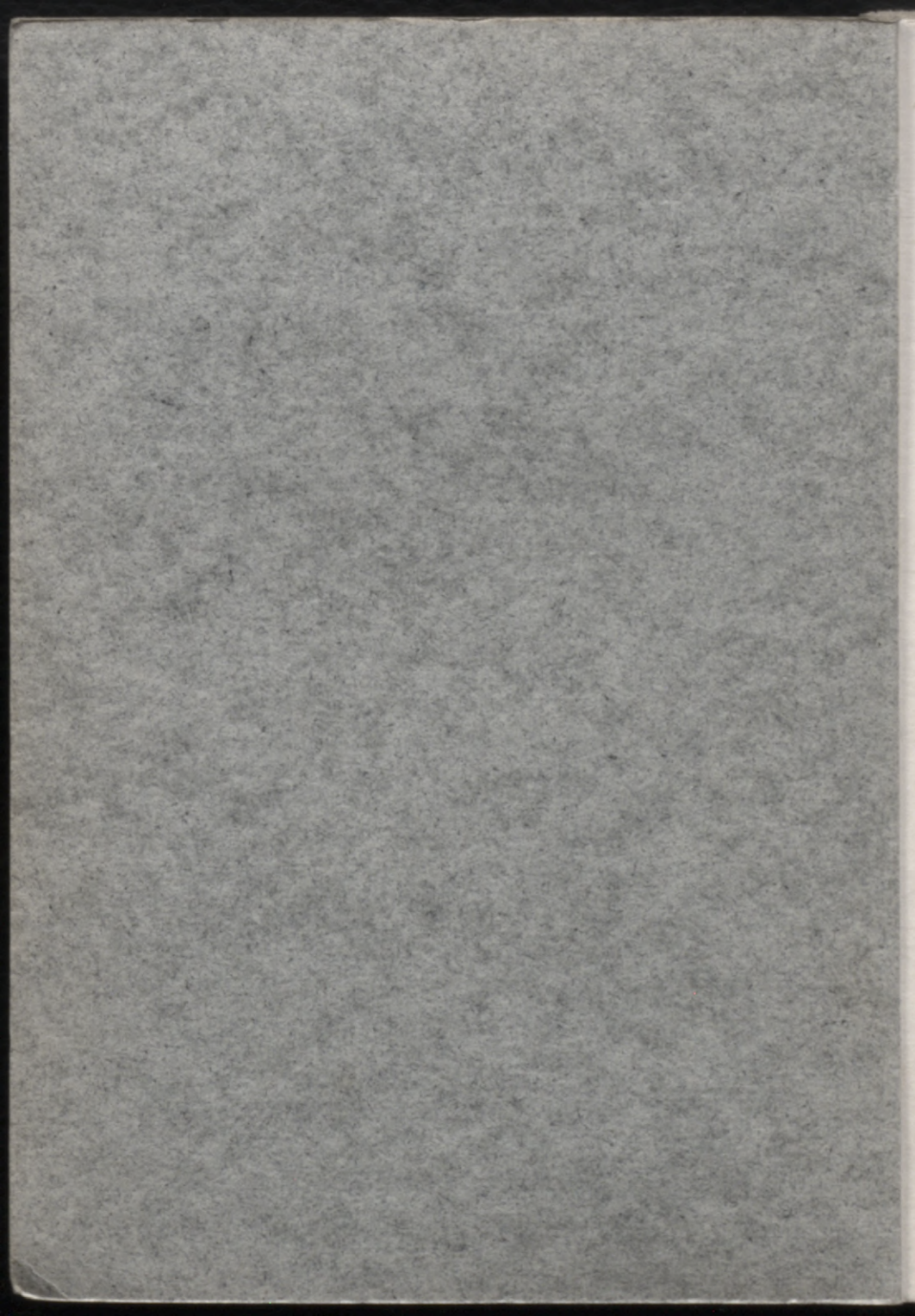
AR

KĀRLI ULMANI

UN

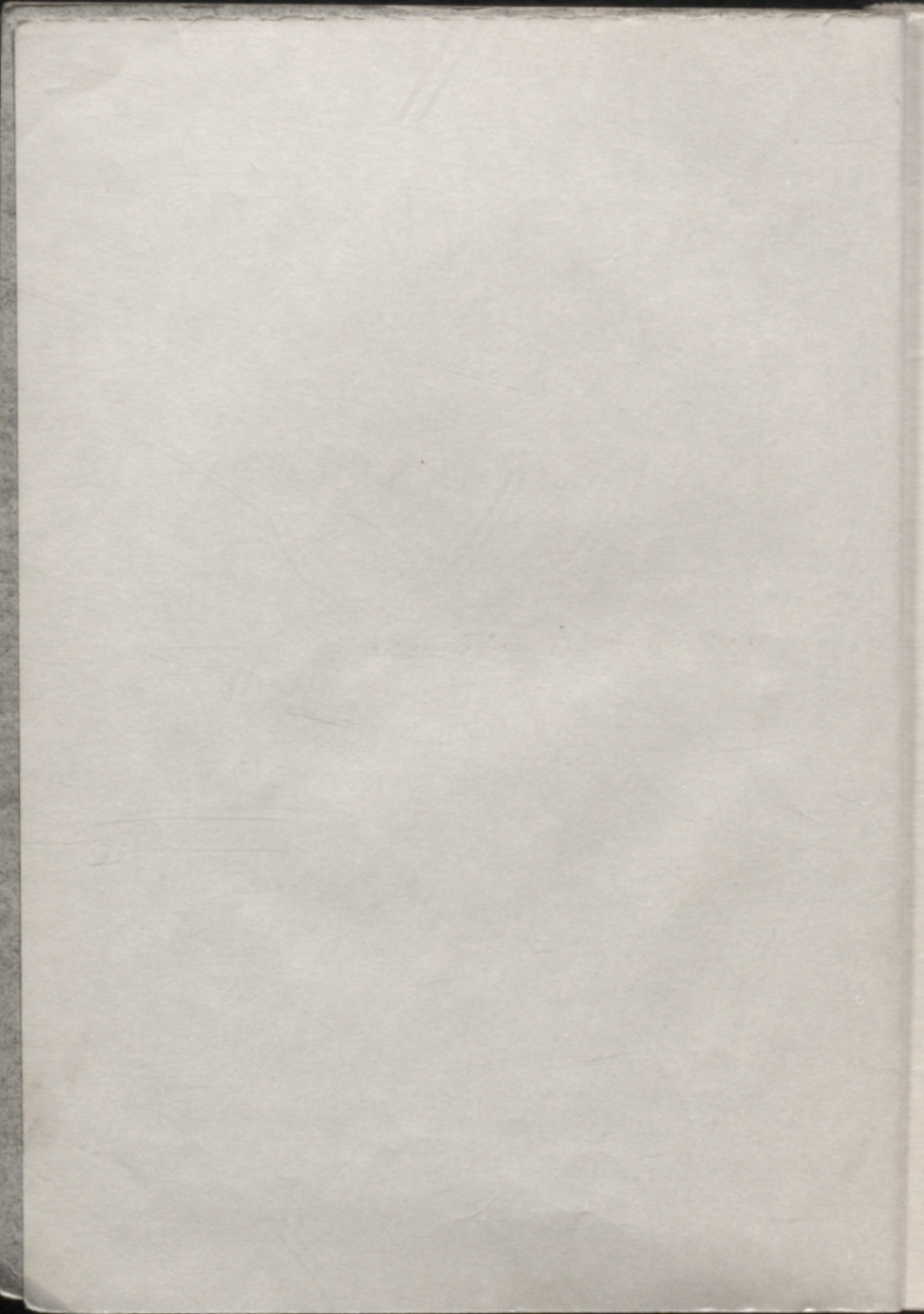
VILHELMŪ MUNTERU

==== JAUNĀS LATVIJAS APGĀDS



L

153



90-3  
L 5

0401  
L  
9

LATVIJAS DIPLOMATIJAS DOKUMENTI I

DR. M. VALTERS

# MANA SARAKSTE

AR  
KARLI ULMANI  
UN  
VILHELMU MUNTERU

LATVIJAS TRAGISKAJOS GADOS

APGADS JAUNĀ LATVIJA

Šī grāmata pieprasāma un visas materiālās  
saistības kārtojamas ar apgāda galveno pār-  
stāvi — LPK grāmatnīcu Stokholmā, Kom-  
mendörsgatan 19-A III, Sweden.

Latv.  
VALSTS BIBLIOTĒKA

90-233 0306116978

Printed in Sweden  
Västerås 1957  
Västmanlands Folkblad tryckeri

## CIENIJAMO LASITĀJ

Negaidi no šīm lapām vecu, senu vēsturi, senās dzīves putekļus, aizmirsto un mirstošo vienā laikā. Ko nākamās lapas grib sniegt — ir bijis un ir tagadējs — ir mūsu dzīves vainas vakar un šodien. Latvijas diplomātijas dokumenti? Tāds vārds ir liels. Tiem jāceļas augšā, jāliecina — ne kā mirušiem tēliem, bet kā atziņām, kā saucieniem uz atziņām, uz sevis pārbaudēm. Tā nolieku lasītāja priekšā šo saraksti ar Kārli Ulmani un Vilhelmu Munteru.

Ko lasītājs tajā atradīs? Vēsturi — cilvēcīgu un sabiedrisku, valsts jautājumus, mūsu likteņdienas, draudzīgus vārdus un sāpīgas jūtas; vēl vairāk — dažos vārdos runās svētas dusmas, pilsonisks naidis pret Latvijas gremdētājiem. Kas tie tādi? Vai šodien tas vēl jāsaka, kad dzīve pati jau devusi atbildi — tik bargu, tik pelnītu un nepelnītu — par noziegumiem, kas slēpušies viltībās, greizā — asociālā politiskā, personīgās godkaislēs, slimīgās iedomās — visā tai iejomā, kas izpaužas šais lapās.

Sarakste sniegta vīram, kam Latvija parādīja godu, ko uzskatīja par neatkarīgāku, apdomīgāku, arī godīgāku. Tas bija ģenerālis J. Balodis. Kautkas viņu izcēla no pārējo vidus — kādas valodas, kāda ticēšana. Un tā kādu dienu sarakste nonāca pie viņa — tāda, kāda tā te sniegta. Nav te vieta spriest, kādā mērā cerība bija dibināta, ka sarakste varētu kautko grozīt. Sirds gribēja tikai nolikt šīs lapas kādu acu priekšā, lai redz tās kāds cilvēks, lai redz vēsture. Gadi gāja. Nāca lielā tautas tragēdija. Un tagad mēs saucam pēc jaunām atziņām. Sākam saprast, cik nepieciešami

ir pieiet valsts politiskai dzīvei ar goda prātu un tīrām rokām. Tāpēc taisni lai tagad runā šīs rindas.

Uz ko gatavojās hitleriskā Vācija un ko gribēja Padomju savienība — kam tas varēja būt noslēpums? Tikai Latvijā, šķiet, bija prāts noklīdis. Latvija kļūsēja — Latvija nedrīkstēja domāt. Domāja — vai tiešām domāja? — ulmaniski-munteriskie diplomāti? Sena draudzība, kopējs darbs pie Latvijas neatkarības šūpuļa, mudināja ko darīt, ko grozīt un glābt. Velti... iedomības apmāktais režīms noveda pie aklības — veda Latviju baigā nelaimē. Un šķindēja viesību glāzes, dzēra dzīres Latvijas kaprači...

Tagad daudz runā, vai vajadzējis Padomju savienības agresijai pretoties, un vai tas bijis iespējams? Kādi tukši vārdi! Saka pat, ka viss noritējis lielā gudrībā, ar brīnišķu apdomu. Tā vienmēr ir runājuši lišķi. Vai tiem lai teiktu, ka ir vēsture, kas liecina par godu, cēlumu un drošsirdību kā pašiem lielākiem un izšķirīgiem spēkiem. Latviju radīja drošs prāts, tautas dziļais — Dieva dotais dzīves princips. To patvarīgi noliedza un izķēmoja. Tā šodien stāvam jaunradīšanas sākumā — Latvijas atdzimšanas stundā. To lai saucam un sveicinam. Tāda ir šo lapu vēlēšanās.

M. V.

Nicā, 1957. g. augustā.

**M E M O R A N D S**  
**MINISTRU PREZIDENTA BIEDRAM**  
**UN KAĶA MINISTRAM**  
**ĢENERĀLIM J. BALOŽA KUNGAM**

Briselē, 1940. g. februārī

Manu ļoti cienīto ģenerāl.

Es nāku pie Jums kā pie Latvijas brīvības cīņu vadītāja, visu mūsu aizstāvības spēku cienītā un mīļotā cilvēka, kuŗa nopelnus atzīst visa latvju tauta, kuŗa vārdu min ar neierobežotas cienības jūtu — un tai pašā laikā es griežos pie valdības līdzvadītājas personas, kuŗai tiesība dzirdēt visu patiesību, kas skar Latvijas intereses. Atļaujos nolikt Jūsu rokās te apvienotu saraksti par Latvijas ārējo un iekšējo politiku. Šī sarakste norisinājusies kopš 1938. gada oktobra līdz pašiem pēdējiem notikumiem tagad. Man bijis gods izteikt savus ieskatus par šo mūsu ārējo un iekšējo politiku augsti godātam Valsts prezidentam Dr. K. Ulmaņa kungam un ārlietu ministram Vilhelmam Munteram. Viņu atbildes vai norādījumi sniegti te kopā ar manām vēstulēm, lai Jums uzskatu glezna, kāda tā izpaudusies, būtu pilnīga un nevainojama arī tai ziņā, ka manas vēstules nevarētu izlikties par tādām, kas gribētu aizstāvēt tikai savas domas, vienas puses ieskatus. Godbijības sajūta un cieņa pret Valsts prezidenta vārdu, ar kuŗu, kā Jums zināms, mani

saista ilgus gadus, kopš pašas jaunības, draudzības saites, man liek to jo vairāk darīt, kur nepieciešams mēģināt redzēt visu patiesību, saskatīt visus novirzienus ieskatos un apsvērt visas pārdomas. Tīri oficiālā sarakstē nevar parādīties visa patiesība: pati lielākā prasa tuvāku pieeju, patiesīgāku atziņu, kas nāk no draudzīgiem apsvērumiem, bez oficiālām robežām, kādēļ nekautrējos sniegt saraksti tādā veidā, kādā tā norisinājusies, ar visām personīgām pieskaņām. Tanī nav nekāda draudzība vai nedraudzība slēpta. Ja tajā saskatītu dažus nedraudzības iemetus, šī nedraudzība var būt tikai lietišķa, ne drauga vai nedrauga teikta. Negrozas taču jautājums ap personām vai privātiem ieskatiem, privātām interesēm, vispār ne ap kādu privātu iejomu, bet gan ap pavisam ko citu — daudz augstāku — ap mūsu kopējo pienākumu: kopēji pareizākās atziņas meklēt Latvijas labā. Tikai no tā viedokļa izejot, es sniedzu Jums šo saraksti — Jūsu ziņai un Jūsu pārdomām, uz ko Jums tiesība, tāpat kā katram Latvijas pilsonim, kas ir Latvijas brīvības kareivis, sirms vai jauns. Ikvienam ir tiesība ieskatīties vārdos, kas teikti par Latviju. Aizslēpties aiz izrunām, it kā vārdi varētu būt zināmos apstākļos nesakāmi, noglābājami tikai oficiālās aktīs — putekļiem un papīra ķirmjiem — būtu pārāk zemu un zemiski: tas nebūtu vīru darīts. Vismazāk to var prasīt no cilvēka, šīs vēstules rakstītāja, kas, šķiet, ir bijis brīvās Latvijas valsts teicējs kopš pašiem pirmajiem laikiem, bijis Latvijas valsts radišanas līdzcinātājs, visu šo gadu darbinieks, kas vienmēr cienījis Valsts prezidenta un Jūsu draudzību, no senākām dienām līdz pašai pēdējai stundai. Ja vienā vai otrā vēstulē ir kāds privāts teikums, tad tas nav apslēpts, tas sniegts visā kopībā un tikai labākā nozīmē: privātās ieskaņas ir atstātas, lai rādītu, ka mana vēlēšanās ir bijusi cienīt, kas ir cienījams, cienīt draudzī-

gus vārdus, draudzības pierādījumus, sniegt tos un turēt prātu tikai uz vienu — cīnīties par labu, patiesu draudzību un vēl vairāk par kopēju valsts apziņu valsts labā. Varbūt, ka tā jāizsaka brīžam pārmetumi, bet tas notiek godīgā, pieklājīgā veidā, atraidot rupjību, nepieklājīgus, nejūtīgus un nepārdomātus vārdus, kādi nevar nākt no patiesa latvieša. Ja man nācies šai ceļā satīkties ar piedraudējumiem, tie mani nekad nav baidījuši, kā neesmu baidījies ne no kāda spaida. Draudzība arī dažreiz neprot atrast pašu piedienīgāko vārdu, bet to var attaisnot, vismaz piedot. Ko te saku, tas nenāk no kādas pārāk augstas pašapziņas, bet gan ir tikai nolūka vadīts, lai teiktu, ka sniedzu Jums šo saraksti ar brīva pilsoņa un brīvās Latvijas godināšanas sajūtu — ar ideālu, kuŗš, esmu pārliecināts, ir vienmēr bijis arī Jūsu augstākais un svētākais.

Dr. M. Valters.

Briselē, 1940. g. 14. februārī.

11

The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various civilizations that have flourished on the earth, and the progress of human knowledge and art. He also touches upon the political and social changes that have shaped the world as we know it.

The second part of the book is a detailed account of the life and times of the great men of the world. The author describes the lives of the philosophers, the scientists, the artists, and the statesmen who have made their mark on the world. He shows how their ideas and actions have influenced the course of human history.

The third part of the book is a study of the present world. The author examines the current state of the world, and the problems that face it. He discusses the progress of science and technology, and the challenges that lie ahead. He also looks at the social and political conditions of the world, and the hopes and fears of the people.

THE END OF THE WORLD

## P A S K A I D R O J U M S

Sarakste sākas ar turpmāk sniegto ārlietu ministra Muntera vēstuli, sakarā ar kādu manu rakstu, kas bija īsi pirms tam iespiests „Latvijas Kareivī” (16. oktobra numurā). Šī raksta te trūkst. Īsumā lai būtu aizrādīts, ka kopā ar citiem, kas parādījušies „Brīvā Zemē” un „Jaunākās Ziņās” pēdējos gados, šis raksts izteica nosleju uz idejām un ieskatiem, kas izpaužas manās te ievietotās vēstulēs un paskaidrojumos.

Latvijas  
Ārlietu ministrs.

Personīgi.  
Rīgā, 1938. g. 22. oktobrī.

Augsti godātais sūtņa kungs.

Laikraksta „Latvijas Kareivis” 16. oktobra numurā ievietots zem jūsu vārda raksts „To pašu ceļu tālāk.” Tajā izteiktie vērtējumi par pašreizējo politisko stāvokli, par Tautu savienību un it īpaši par pakta 16. pantu nesaskan ar Ārlietu ministrijas viedokli un izsaukuši jau ārzemju presē nevēlāmu polemiku. Sakarā ar to lūdzu Jūs no politiska satura rakstu publicēšanas dienas presē, it sevišķi zem Jūsu pilna vārda, turpmāk atturēties.

Ar augstu cieņu

V. Munters.

LATVIJAS  
ĀRLIETU MINISTRS.  
MINISTRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES  
DE LETTONIE.

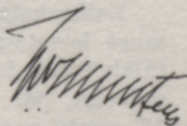
Personīgi.

Rīgā, 1938.g.22.oktobrī.

Augsti godātais sūtņa kungs,

Laikraksta "Latvijas Kareivis" 16. oktobra numurā ievietots sem Jūsu vārda raksts "To pašu ceļu tālāk". Tajā izteiktie vērtējumi par paāreisejo politisko stāvokli, par Tautu Savienību un it īpaši par pakta 16.pantu nesaskan ar Ārlietu ministrijas viedokli un issaukuši jau arī ārsemju presē nevēlamu polemiku. Sakarā ar to lūdsu Jūs no politiska satura rakstu publicēšanas dienas presē; it sevišķi sem Jūsu pilna vārda, turpmāk atturēties.

Ar sugstu cieņu



Augsti godātam  
Dr. M. Valtere kungam,  
sūtnim Beļģijā.

(Fotokopija)

## P A S K A I D R O J U M S

Uz šo 22. oktobrī rakstīto ārlietu ministra  
V. Muntera vēstuli atbildēju ar sekojošo:

Briselē, 1938. g. 28. oktobrī.

Augsti godātais ministra kungs,

Pagodinot Jums paziņot, ka esmu saņēmis Jūsu man personīgi adresēto vēstuli par manu līdzdarbību presē. Atļaujiet teikt, ka man nekad nav bijusi vēlēšanās atrasties nesaskaņās ar kādu no ārlietu ministrijas precizētiem viedokļiem. Esmu savos rakstos apmierinājies ar stāvokļu apskatiem un atreferējumiem, bet tie nekad nav bijuši veltīti kādiem vieniem uzskatiem. Nav arī, protams, slēpts, ja kādā jautājumā bijuši dažādi uzskati. Ja jūs tagad atrodat par vēlamu manu darbību presē ierobežot, tad tas ir manas dienesta priekšniecības uzskats, par kuŗu kā tādu nevaru atļauties izteikties un man atliekas tikai to ievērot.

Ar dziļu cieņu

Dr. M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Turpmāk sniegts ārlietu ministra V. Muntera apkārtraksts no 1939. g. 26. aprīļa; tas piesūtīts visiem Latvijas diplomātiem pārstāvjiem.

ĀRLIETU MINISTRIJA

SLEPENI.

No. R. 12644.

Rīgā, 1939. g. 26. aprīlī.

Augsti godātais sūtņa kungs.

Atslābums, kas — varbūt tikai uz dažām dienām — iestāties starptautiskajā saspīlējumā, man atļauj izpildīt pienākumu, ko sajūtu jau kopš pēdējās Vidus-Eiropas krīzes (Čehoslovākijas sabrukuma), Jūs informēt par valdības viedokli un vērtējumu, zīmējoties uz Eiropas nākotnes izredzēm un mūsu iestāju dažos jautājumos, kas mūsu zemi vistuvāk skar. Manas piezīmes var būt tikai fragmentāriskas, jo daudzi apstākļi, it sevišķi sarunas starp Vakar-Eiropas lielvalstīm un P.S.R.S., vēl tīti noslēpuma plīvurī, bet zināmas līnijas tomēr iezīmējas ar pietiekošu skaidrību un ļauj taisīt dažus slēdzienus. Iekams es pāreju pie mūsu pārdomu attēlošanas, es gribētu izlūgties, lai arī Jūs no savas puses ar visu vajadzīgo vaļsirdību izteiktos par maniem zemāk pievestiem apsvērumiem, palīdzot valdībai ienest korektīvus tur, kur viņa, pēc Jūsu domām, pielaiž kļūdas savos novērtējumos.

Čehoslovākijas notikumi nozīmē noteiktu pagriezienu Vācijas politikā. Vācija atsakas no vēl septembrī vairākos veidos svinīgi un saistoši deklarētās politikas — aprobežoties Eiropā ar vienkopus dzīvojošo

vāciešu apvienošanas vienā (vācu) valstī. Kas šai virzienā publiski solīts un bilaterālās sarunās pateikts Chamberlain'am, tas visiem zināms. Es gribu kā mazu, bet raksturīgu pierādījumu vēl pievest to, ko man pastāstīja audiencē Anglijas ministru prezidents pag. gada decembrī. Runājot par savām apspriedēm ar Hitleru, premjers starp citu atzīmēja, ka Hitlerš uz lielas kartes esot viņam rādījis, kur pie Vācijas robežām vēl dzīvo vācieši, kuŗus viņš vēlētos inkorporēt Reich'ā. Tādi istenībā vēl esot bijuši vienīgi sudētu vācieši. Par citām vācu grupām Hitlerš esot teicis — mēs esam realisti un neprasam neiespējamo; un tad vēl piemetinājis: ir gan vēl klaipēdieši, bet tur es prasu tikai statuta pildīšanu.

Kā redzams, pat solījumi un apgalvojumi, kas izteikti pilnīgi brīvprātīgi, šodien ir novecojušies, jeb — kā to mēdz formulēt Berlīnē — „überholt”. Šis pakalpīgais jēdziens vispār sāk spēlēt nacionālsociālistiskā politikā un taktikā arvien lielāku lomu, jo tas viegli palīdz atkratīties no visām nepatīkamām pagātnes saistībām. Gaŗāmejojot gribu atgādināt, ka mūsu pārstāvjiem Berlīnē dažos gadījumos arī mūsu neitrālītāte apzīmēta kā „überholt”, lai gan Vācijas sūtnis Rīgā nav varējis paskaidrot, ko tāds izteiciens nozīmē, un tā pareizību vispār apšaubīja. Bet lai mēs nedomātu, ka tikai „mūsu” neitrālītātei ir „aiziets gaŗām”, es norādu uz „Nazionalsozialistische Monatshefte” š.g. janvāŗa numurā iespiesto Dr. E. H. Bockhoff plaši ievēroto rakstu, kuŗā atrodam draudošā kontekstā vārdus: „Das Neutralitätsproblem ist für die demokratischen Kleinstaaten im 20. Jahrhundert zur Existenzfrage geworden... Deutschland wünscht jedenfalls nichts sehnlicher, als dass die neutral sein wollenden Demokratien endlich zu ihm ein freundschaftliches Neutralitätsverhältnis herstellen mögen.”

Bet atgriežoties pie pirmās tēzes, es atkārtoju, ka jēdziens par vāciešus apvienojošo Lielvāciju ir „überholt” un pasludināta jau Vācijas impērija. Šis valodas pēc pirmās sajūsmas par Bohēmijas-Morāvijas protektorāta nodibināšanu vācu presē gan tūliņ aplūsa, bet „impērijas” jēdziens nav izzudis; tas laikam uz mājienu no augšas tikai pagaidām izņemts no apgrozības. Kā arī negribētu attaisnot varas — politisko iejaukšanos Čehoslovākijas likteņa kārtošanā — ar dzīves telpu vai stratēģisko nepieciešamību — „vāciešu valsts” ideoloģijā ielauzts robs, kuŗu nekādi vārdi nevar aizpildīt.

Ja to ar visu noteiktību drīkst apgalvot par Vācijas politiku, tad vēl nav pilnīgas skaidrības par „pretējā” lēģera lielvalstu izturēšanos. Vai garantijas Polijai, Rumānijai un Grieķijai nozīmē reālu apņemšanos nepieļaut vairs nekādus varas aktus, par to, pēc manām domām, vēl pārāgri spriest. Jādomā, ka tūlītēja jauna vācu iebrukuma gadījumā Anglija un Francija gan justos spiesta ķerties pie nopietnākiem pretsoļiem nekā protesti un vēstnieku atsaukšana, jo tām tad būtu pilnīga skaidrība par to, ka attiecības ar Vāciju miera un satirgošanās ceļā nav nokārtojamas. Bet ja nu dažu mēnešu laikā Vācija izturas mierīgi? Ja viņa pat izrāda zināmu laipnību un piekāpību vai saprašanās gribu aiz kulisēm, vai tad kritiskā brīdī garantijas tiks honorētas? Vai atkal: ja Vācijas nākošais „numurs” būtu muitas ūnija un militāra alianse ar Ungāriju, kas nekādas garantijas nav saņēmusi un neprasīs, vai tad angļu-franču fronte sakustēsies? Uz šiem jautājumiem šodien neviens nevar atbildēt, bet jau to uzstādīšana liecina par to, cik dziļas saknes laidusi vispārējā savstarpējā neuzticība. Vai Albānija šodien jau nav aizmirsta?

Dziļa neuzticība iepretim Anglijai un Francijai valda Balkānos; Roosevelta vēstījumu nopietns poli-

tiķis nevar uzskatīt par mieru veicinošu akciju; Rumānija un Polija kategoriski pretojas jebkādam viņas skarošām saistībām ar P.S.R.S. Pēdējā pati raugas ar dziļu neuzticību uz Angliju un Franciju, par ko vislabāk liecina daži izteicieni no Stajina ziņojuma komunistiskās partijas XVIII kongresā, kā piemēram: „V politikē nevēmešateļstva skvozit stremļenje, želanije — ne mešaķ aģessoram tvorik svojo čornoje ģelo, ne mešaķ, skažem, Germanii vputatsa v voinu s Sovetskim sojuzom”; vai atkal: obeščaja ņemcam ļochkiju dobiču i prigovarivaja: vi toļko načnite voinu s boļševikami, a daļše vsjo poigot chorošo; un beidzot: možno podumaķ, čto ņemcam otdaļi...

Tādos apstākļos gūt skaidru ainu par notikumu paredzamo norisi parastās politiskās analīzes ceļā ir tikpat kā neiespējams. Jāprobežojas ar dzinēj spēku noteikšanu un ar mūsu pašu stāvokļa nosprašanu. Eiropas dinamiskais centrs bez šaubām ir Vācija. Viņas dinamiskie satelīti Itālija, Ungārija, Bulgārija var rīkoties tikai tajās dobežās, ko Vācija tām nosaka. Ja Vācija šodien „apstātos”, tad pārējām minētajām valstīm arī jāapstājas.

Bet kādi spēki ir darbā pašā Vācijā? Mēs varam saskatīt divus reālus dzinūlus un vienu irracionālu vai ideoloģisku. Vācu tautai vajaga ēst — tas ir viens; Vācijai vajaga atgūt pasaules valsts stāvokli (Weltgeltung), tas ir otrs. Irracionālā plāksnē varētu runāt par vācu rāses un nacionālsociālisma pretenzijām uz hegemoniju Eiropā un pasaulē. Tikai pēdējais faktors vārda tiešā nozīmē ir kara iemesls, jo Vācijas hegemoniju neviena valsts negribēs pielaist. Par nožēlošanu taisni šai ziņā nebūs iespējams rīkoties pēc noteiktām pazīmēm, jo nekas nav vieglāk, kā svinīgā kārtā noliegt hegemonijas tieksmes un runas par tām apzīmēt par absurdām.

Bet arī pirmie minētie Vācijas politikas dzinūji var netieši novest pie kara. Pēc būtības tas nav uzskatāms par neizbēgamu, jo pakļaujot sev saimnieciski Vidus- un Dienvidaustrumu Eiropu, Vācija var iegūt ir nepieciešamos pārtikas un jēlvielu avotus, ir tik ievērojamu starptautisku svaru, ka koloniālām valstīm gribot negribot būs ar viņu jārunā. Un ar koloniālo revīziju Vācijas reālo prasību robežas ir sasniegtas.

Bīstami un mieru apdraudoši apstākļi saskatāmi tomēr no vienas puses metodēs, ko Vācija pielieto, no otras puses reiz modinātās bažās par viņas hegemonijas tieksmēm. Bez tam jāsaprot, ka saimnieciskiem panākumiem jānāk samērā ātri, lai Vācijas līdz maksimumam kāpinātā lauksaimnieciskā un rūpnieciskā produkcija nepiedzīvotu „nāves punktu,” kas var izvērsties ne tikai ātrā un smagā saimnieciskā un sociālā katastrofā, bet apdraudēt arī režīma pamatus. Šai ziņā Vācija nevar atļauties padomju eksperimentus, kur milzīgā, no ārpasaules hermētiski noslēgtā, telpā var panest visādus triecienus, kas citur neizbēgami izsauktu sabrukumu.

Arī ja Vācija iziet uz hegemoniju, jāpieņem, ka viņa vispirms centīsies iegūt iespējami stipru saimniecisku bāzi un es redzu bruņotā konflikta iespējamību tikai divos gadījumos — ja viņas saimnieciskā ekspansija tiktu izvesta pārāk asiem paņēmieniem, par ko līdz šim vēl nekas neliecina, vai atkal, ja šī ekspansija nedod pietiekoši ātrus rezultātus un vācu tautas „ēstgriba” spiestu valsts vadību uz kādu radikālāku kursu. Es izslēdzu, vismaz pagaidām, pretējās puses preventīvās tieksmes, jo grūti iedomāties, ka kāda tirdzniecības līguma vai pieaugošas saimnieciskās ietekmes dēļ (piemēram Rumānijā vai Grieķijā vai Lietuvā) Anglija un Francija atrastu pietiekošu iegānu raidīt savas armijas cīņā pret Vāciju.

Pēc visa teiktā mūsu domas sveras uz to pusi, ka

bruņota konflikta varbūtība vislielākā ir tai gadījumā, ja saimnieciskie apstākļi pamudinātu Vāciju uz kādu radikālu atrisinājumu, kuŗš tad, acīmredzot, meklējams P.S.R.S. virzienā. Ir ļoti iespējami, ka pirms tā Vācija centīsies vēl nodrošināt savas pozīcijas ar atsevišķām blakusakcijām, kas tomēr nedrīkst novest pie bruņotām sadursmēm, jo tad notikumu norise vairs nemaz nav pārredzama un var ņemt pilnīgi negaidītu un Vācijai nevēlamu un neizdevīgu virzienu.

Konkrēti runājot, varētu sagaidīt tuvākā nākotnē mēģinājumus nokārtot atklātus jautājumus ar Poliju, iegūt iespējami tālejošu saimniecisku ietekmi Lietuvā, tālāku iespiešanos Balkānos, Ungārijas ciešāku piesaistīšanu, Itālijas ieangažēšanu kādos sarežģījumos.... Un tad zināmā brīdī jautājums: koloniālas prasības vai trieciens pret P.S.R.S.

Beidzot man jāapstājas pie jautājumiem, kuŗus tieši mūsu valstij uzstāda pašreizējais stāvoklis. Latvija var tikt apdraudēta trejādā veidā:

- a) kā tiešs agresijas objekts,
- b) vācu-padomju kuŗa gadījumā,
- c) preventīvos nolūkos.

Pirmā varbūtība ir ļoti maz ticama, jo agresija, kas aprobežotos ar Latviju (respektīvi Lietuvu, Latviju un Igauniju), tomēr izsauks plašākas komplikācijas un lokalizētu latvju-vācu sadursmi nevar iedomāties.

Vācu-padomju kuŗš, kā jau agrāk aprādīts, ir ļoti plašs pasākums, kas nepadodas nekādām iepriekšējām kalkulācijām. Ja tas notiktu, tad priekš mums tā būs izmisuma cīņa, kuŗā visas iespējamības nemaz nav pārredzamas.

Preventīvus uzbrukumus mēs varam sagaidīt no divām, pat trim pusēm. Preventīvus soļus var izsaukt Lietuvas politiskā stāvokļa mainīšanās, pie kam tad preventīvo akciju virziens būs no Austrumiem vai

Dienvidaustrumiem. Beidzot ir iespējams, ka Vācija preventīvos nolūkos tiecas pēc Austrumbaltijas piekrastes (Liepāja un igauņu un somu salas). Bet vai tāda akcija var sasniegt stabilus un ilgstošus rezultātus, par to stipri jāšaubās un jādomā drīzāk, ka tā pāries plašākā konfliktā.

Vārdu sakot, mūs īstenībā apdraud vienīgi tiešais vācu-padomju karš, kas būtu tik plaša katastrofa, ka tai uzstādīt šodien kādu prognozi reāli nemaz nevar. Otrā vietā nāktu padomju preventīvā akcija, ja Vācijas iespīšanās Lietuvā paliktu jūtama, bet arī te ir pielaižamas pamatotas šaubas. Beidzot mums var rasties pārejošā veidā ļoti nepatīkams stāvoklis, ja sāktos vācu-poļu konflikts. Pārejošā veidā tāpēc, ka tagadējos apstākļos tādu konfliktu izolētā veidā grūti iedomāties un tam agrāk vai vēlāk jāpārvēršas plašā konflagrācijā. Vārdos „vai vēlāk” slēpjas visas Latvijas grūtības, jo tad mūsu neitrālītei tiktu uzstādīts visgrūtākais uzdevums. Bet arī tagadējos apstākļos mūsu stāvoklis nav vieglais. Manevrēšana starp trim kaimiņiem, kas savā starpā raugās viens uz otru ar neuzticību, kopēja robeža ar P.S.R.S., Vācijas pietuvošanās mūsu teritorijai uz ļoti niecīgu distanci, neskaidra politika ziemeļos, nestabila situācija dienvidos, vācu minoritāte, naidīgo spēku propaganda un prepropaganda — visi šie apstākļi, kopā ņemot, attaisno mūsu saucieni pēc stipriem nerviem, skaidra skata un droša prāta.

Līdz šim mēs vēl noteiktu spiedienu neesam manījuši ne no vienas puses, bet katrā saspīlējuma brīdī tāds var nākt. Šimbrīžam norisinas tikai samērā nevainīga pozīciju cīņa. Sevišķi aktīva šai virzienā ir padomju sūtniecība, kas nodarbojas ar diezgan plaša vērīena, jebšu nemākulīgi organizētu, sabiedrības ietekmēšanu. Arī pagrīdes agitācija laiku pa laikam uzdzirkst; tā ir diezgan primitīva, jo pietiek uzburt

Hitlera nākšanas bubuli, pasaku par atjaunotām prasībām dēļ agrāratlīdzības vai pat dēļ muižu restitūcijas (!), lai atrastu tumšos ļaudīs dzirdīgas ausis. Paradoksālā kārtā arī vietējā vācietība operē ar līdzīgu „čukstu propagandu” un uz tirga, tramvajos un citās vietās šād un tad notiek bramanīga izrunāšanās par atmaksas brīdi. Vācu minoritātes vadība gan nav uzstādījusi nekādas prasības, izņemot atsevišķus saimnieciskas dabas lūgumus. Toties jaunatne ir palikusi ļoti aktīva un stipri spiež vecāko paaudzi uz „drošāku” rīcību. Atbalsts no ārienes tādām tieksmēm nav manīts. Poļi atkal savu iespējamību robežās cenšas lansēt visādas pāniskas ziņas, lai uzturētu arī šādā aplinkus ceļā iespaidu par draudošām vācu briesmām.

Intereses dēļ es pievedīšu dažas baumas, kas raksturo noskaņojumu, ko mūsu „draugi” cenšas radīt sabiedrībā un tautā: Vācijas karaspēks tiek koncentrēts Klaipēdas apgabalā, lai iebruktu Lietuvā un Latvijā; vācu eskadra izgājusi no Klaipēdas, lai ieņemtu Liepāju (kopš Hitlera vizītes Klaipēdā, tur vispār neviens kaķakuģis nav bijis); Vācija prasa Latvijas un Igaunijas valdībā vienu vai divas ministru vietas piešķirt vācu minoritātei; līdz 15. aprīlim Vācija ieņemot Liepāju, Igaunijas salas, Ālandu salas un Gotlandi; Vācija pieprasījusi 1.200.000.000 latu agrārai atlīdzībai no Latvijas; 22. maijā ieradīsies v. d. Goltz un vācu eskadra (daži pat min Hitleru), lai okupētu Latviju; daļa valdības vēloties vācu protektorātu, daļa — padomju protektorātu un t. t.

Laimīgā kārtā cilvēki jau tiktāl notrulināti, ka šādas baumas vairs neatstāj vajadzīgo iespaidu un vispārīgais darba un dzīves temps nekad nav ticis traucēts. Nav bijusi vērojama nedz noguldījumu atprasīšana, nedz pārtikas krājumu palielināšana, kas vēl septembrī notika diezgan jūtamos apmēros.

Salīdzinot ar rūpēm par Vāciju, P.S.R.S. un Poli-

jas izturēšanos, ziņas, kas nāk no Igaunijas, atiet otrā plānā. Tomēr jāatzīmē, ka nekādas skaidrības par Igaunijas iestāju tagadējā situācijā mums nav. Šķiet, ka cerības uz Igaunijas lielāku drošību, salīdzinājumā ar Latviju, vairs nav tik stipras; totiesu jau dzird noteiktas balsis par to, ka uz „sabiedrotiem” vairs nevar paļauties un ka jāorientējas „ass” virzienā.

Anglijas un Francijas sūtni ir galīgi nevarīgi, nekā nezina, nekādu informāciju nevar sniegt, nekādu darbību neattīsta, ja neskaita to, ka viņu mājās ievērojamā skaitā apgrozas prominenta vietējā vācu sabiedrība. Tie nu gan nav īstie Hitlera sekotāji, bet baumas fabricē ne sliktāk par citiem.

Visas šīs parādības mūs maz uztrauc, bet es tās pievedu, lai Jums būtu mazliet skaidrāka aina par atmosfēru galvas pilsētas salonos. Īstie nopietnie darba cilvēki par to laikam zin samērā maz un no savām ikdienišķām gaitām neatraujas. Ja es lasu ziņojumus no citām mazu valstu galvas pilsētām, tad man šķiet, ka pie mums vēl iet samērā labi. Tomēr jāparedz, ka jo tālāk, jo jūtāmāka mums būs mūsu diezgan eksponētā situācija un tādēļ mēs sagaidām arī no pārstāvjiem ārzemēs dubultīgu modrību un darba gribu. Tad kopīgiem spēkiem tiksīm pāri arī smagākiem pārbaudījumiem.

Ar augstu cieņu

V. Munters,  
Ārlietu ministrs.

## P A S K A I D R O J U M S

Nākošās lappusēs sniegti mani astoņi ziņojumi pie ārlietu ministra V. Muntera 26. aprīļa apkārtraksta.

Latvijas sūtniecība Beļģijā.

No. 44/1000.

### I

#### Augsti godātais ministra kungs.

Saņēmis Jūsu 26. aprīļa (Nr. R. 12644.) apkārtrakstu, kurā atrodu apsvērumus par politisko stāvokli, atļaujos pie tā taisīt dažas piezīmes, ievērojot, ka Jūsu rakstā izteikta vēlēšanās dzirdēt pārstāvju domas sakarā ar apsvērumiem un novērtējumiem. Mana pirmā piezīme būtu, ka tādi apkārtraksti ir pārstāvjiem ļoti nepieciešami, jo tikai zinot, kādi apsvērumi vada galveno iestādi, pārstāvjiem ir iespējams vadīt savu uzmanību, dot tai noteiktu virzienu un apsvērt kopā ar galveno iestādi apstākļu novērtējumu. Pēc satura Jūsu apkārtraksts novada tūdaļ uz zināmiem vispārējiem jautājumiem, pirmā vietā uz jautājumu par Vācijas politiskā rakstūra galvenām tendencēm. No Jūsu raksta izprotu, ka Jūs saskatat šais tendencēs divas nošķiras, apzīmējot tās par reālām un nereālām prasībām. Liekas, ka šāds nošķirojums var radīt pārpratumus, jo būs dažādi ieskatī par to, kur šīm prasībām ir robežas. Pēc vieniem ieskatiem Vācijas prasība pēc kolonijām ir reāla, pēc citiem atkal — nereāla. Vācijai prasība pēc kolonijām var izlikties kā praktiskas nepieciešamības nesta, citiem atkal kā irracionālu jūtu

izpausta, kā dziņa pēc hegemonijas vai vismaz līdzekļa tādu hegemoniju sasniegt. Ja tiešām būtu velkamas robežas Vācijas reālām prasībām, tad, varbūt, varētu iedomāties, ka ar zināmu tās prasību realizēšanos būtu sasniegts Vācijas praktiskais un reālais mērķis. Tādu pārredzēt jau tagad grūti iespējams, bet politiska kalkulācija varētu, varbūt, to noteikt līdz zināmai pakāpei. Šķiet, ka aprēķini, kas taisīti politiskās analizēs, zīmējoties uz tādu robežu sasniegšanu, nav bijuši pamatoti, vai vismaz pa daļai nē, jo Vācijas racionāli pārdomātie dzinuļi ir bijuši no sākta gala ar ļoti neracionāliem sajaukti, kas atļauj starptautiskā publicistikā runāt par Vācijas dzinējspēku misticismu un vispāri par Vācijas irracionālo politiku. Ja atzīst, ka Vācijas politikā valda irracionāls elements un ir valdījis jau visus pēdējos gadus, tad skaidrs, ka ar tiem pašiem elementiem jārēķinās arī turpmāk. Lai kādi tie būtu, kamēr tādi būs, jāatzīst, ka vācu centieni ies vai centīsies iet pāri racionāli apsvērtas politikas robežām. Vācu irracionālismā ir kā pamats varenības jūtas, tieksme pēc varenības, pēc ideoloģiska pārsvara un metafiziskās dominēšanas. No tā slēdzams, ka Vācija neapstāsies racionālās pārdomās, bet gan turpinās savu līdzšinējo politiku. Liekās, ka tāds uzskats ir pārsvarā it visur. Ieskata tikai par robežu Vācijas tieksmēm — pretspēku. Tikai pretspēks, kas varētu ierobežot tiklab pārsvara tieksmes kā arī šo tieksmju dzinējspēkus, varētu pasargāt no Vācijas tālākiem nodomiem. Otrā pusē stāv uzskats, ka Vāciju varētu atturēt no tās uzkundzēšanās politikas ar piekāpšanos, apmierinot Vācijas materiālās vajadzības. Šis ieskats bija vienu laiku diezgan lielā izteiksmē, bet šodien, cik iespējams vērot no šejienes, tāds uzskats pilnīgi atmests, ar ko jau sacīts, ka Vācijas centienos vairs nesaskata racionālas prasības materiālu vajadzību apmierināšanai. Uzskatu maiņa,

zīmējoties uz Vācijas politiku, novedusi beidzot pie pretējās politikas — panākt spēku koalīciju, kas būtu pietiekoši spēcīga, lai apturētu vācu ekspansiju. Šķiet, ka politiskos apsvērumos būtu jāpanāk skaidrība arī mūsu kopējā nostājā, kā mēs skatīsimies uz vācu politikas galveno tendenci. Zināma neskaidrība par to ir valdījusi jau kopš vairākiem mēnešiem, ja neteiktu kopš ilgāka laika. Ja paredzēja, ka Vācija apstāsies pie zināmām lietišķām robežām, motivējot savu izturēšanos ar etniskiem motīviem, tad, protams, varēja slēgt, ka Vācijas politika apmierināsies ar sudētu vācu jautājuma atrisināšanu, bet — ja no sākta gala jau redzēja Vācijas tautības politikā tikai tās pašas tieksmes pēc hegemonijas, tad bija viss citādi vērojams, paredzot, ka Vācija savu politisko izplešanos vēl paplašinās, atsaucoties ne tikai uz tautību, bet arī uz dažiem citiem ārējiem etniskiem segumiem savai politikai. No visas vācu ideoloģijas, kāda tā radusies, tas bija jau sen vērojams, ja arī nebūtu tikuši pienācīgi ievērtēti citi elementi Vācijas politiskā nostājā, tās arvien vairāk pieaugošā aktivitātē. No mūsu stāvokļa varēja tūdaļ jautāt: kādu lomu spēlē Baltijas piekraste senākā vācu ideoloģijā, vācu varas tieksmēs un tās nodomos tagad. Mēs no saviem piedzīvojumiem un no vēstures varējām tūdaļ teikt, ka atjaunosies senās tieksmes, par kurām zinām, ka tās pastiprina politiskie spēki no Baltijas valstīm, kas tagad atrodas Vācijas vadības tuvumā. Ja vēl dažās citās vietās varēja būt šaubas, ka Vācija savos nodomos skatās uz savu ekspansiju no tīri racionālā viedokļa, tad, zīmējoties uz Baltijas piekrasti, Vācijai vienmēr bijuši prātā racionāli un neracionāli pārdomājumi, nemaz nerunājot par stratēģiskām pozīcijām, kurās Vācija centusies iegūt. Varētu, varbūt, izteikt šaubas par Baltijas piekrasti kā stratēģisku vācu pozīciju, cik noderīga būtu tāda pozīcija, bet tagad

Baltijas piekraste kā statēgiska pozīcija Vācijai tiek apsvērumos ievērtēta, to ievērtē tagad jau redzami Polija, arī Padomju Krievija. Vācija skatās uz Olandu salām kā Baltijas jūras atslēgu, bet līdz ar to svarīga nozīme piekrīt Baltijas piekrastei. Tādi apsvērumi ir tagad valdoši visos lietpratēju vērtējumos. Ka Vācijai ir savi nodomi pret Baltijas valstīm, izriet skaidri no vācu politiskās rakstniecības, ne mazāk no kollēģa E. Krieviņa kunga ziņojumiem. Šaubas par Vācijas tieksmēm ziemeļaustrumu virzienā nekad nav varējušas pārlicināt un, ja arī paredzēja vācu virzienu dienvidaustrumu skatienā, tad nekad neizgāja no prāta ziemeļaustrumu virziens. Varēja būt jautājums par Padomju Krievijas nodomiem pretējā virzienā un, protams, ka apsverot šos divus virzienus — vācu un krievu—vajadzēja tikt skaidrībā, kur virzienu varētu paredzēt kā pašu draudošāko, un to tad arī neslēpt, kur katra slēpšanās, pat aiz tīri taktiskiem iemesliem, nevar maldināt uz ilgāku laiku. Bez tam, liekas, būtu skaidrs, ka Vācija visu laiku skatījusies ar apzinīgu šaubīšanos uz mūsu apgalvojumiem, ka esam pilnīgi bezpartējiski starp abiem pretējiem virzieniem. Vācijai tās nodomu dēļ bija jāuzsver, ka tā Latvijas neitrālī-tātei netic, ka viņai mūsu neitrālītāte nav pietiekoša, un ka tā atradīs mūsu nostājā vienmēr kādus atgadī-jumus, uz kuriem varēs atsaukties kā uz tādiem, kas norāda ne uz bezpartējiski neitrālu izturēšanos. Arī par to ir gūstama skaidrība no kollēģa E. Krieviņa ziņojumiem. Nostājoties uz tāda viedokļa, ka mums visādi jāmēģina izturēties neitrāli, lai ar to pasargā-tos no draudošām tieksmēm, vajadzēja valdīt pilnīgai pārlicībai, ka mūsu nostāja dos arī vēlāmus panākū-mus. Tagad ikviens šaubīsies, vai tādi panākumi ir iegūti. Zināmu lomu spēlējusi mūsu principiālā nostāja pret kolektīvo drošību, ar ko atļaujos te apzīmēt nevis kādu vienu ierobežotu kolektīvās drošības jēdzienu,

bet gan pašu primāro princīpu, ka mazās valstis ir piespiestas savas drošības labā meklēt vismaz kopēju morālu drošību kopējā nostājā. Par tādas drošības politisko iekārtu var būt dažādās domās un dažādi var būt konkrēti gadījumi, kā to organizēt, bet nedrīkst pret pašu šo principiālo virzienu nostāties pretrunā. To nedrīkstētu ne aiz kādiem iemesliem, pat tad nē, ja šī nostāja varētu kādai atsevišķai valstij viņas īpatnējo nolūku dēļ nepatikt. Sakarā ar to varētu celt iebildumus pret visu mazo vai nelielo valstu atiešanu nost no Tautu savienības, sevišķi no tās svarīgākiem noteikumiem, kuŗu ideālais saturs, kaut arī nepildīts, būtu jāpatur spēkā, kamēr katra atsvešināšanās politika var tikai atsaukties nelabvēlīgi uz pašu kopības sajūtu un uz mazo valstu kopējo morālo spēku. Liekās, ka šie ieskati grūti apstrīdāmi. Tie daudzus pamudināja celt ierunas pret nelielo valstu politiku Tautu savienībā, vainojot tās Tautu savienības spēku vājināšanā. Būtu nepareizi ievērtēt mazo valstu neitrālisma politiku tik pārāk augstu, bet nenoliedzams, ka uz mazām valstīm tagad norāda, ka tās pašas lielā mērā palīdzējušas kopējās drošības organizācijas pasliktināšanā. Atbildību par to vājināto stāvokli uzliek viņām pašām, lai gan ne pilnīgi dibināti, bet tādos gadījumos spēlē lielu lomu ārējais izskats, atkārtoti vārdi, izcelti norādījumi. Ja neitrālisma politikai būtu bijis paredzams kāds pozitīvs ideāls sasniegums, būtu varēts negriezt vērību uz tādām ierunām un arī uz to nē, ka, varbūt, pagaidām izpaliek praktiski sasniegumi. Praktiskus sasniegumus politikā, kas atsvešinājas no kopējās drošības, nevarēja gūt; tas redzams no Vācijas politikas, kuŗa pirmā kārtā bijusi noteicošā mazajām valstīm, kad tās, gribēdamas panākt pret sevi labvēlīgu izturēšanos, mēģināja atiet nost no organizācijas, kas nepatika Vācijai un Itālijai. Ja mazās valstis būtu cieti palikušas

pie Tautu savienības, tās varētu šodien daudz vieglāk ieņemt stāvokli pret Vācijas politiku, nekā tas ir tagad. Pie Tautu savienības iekārtas Vācija bija zināmā mērā pieradusi un, ja mazās valstis uz Tautu savienību atsaucās, tās varēja vienmēr atklāti aizbildināties ar piederību pie šīs kopējās valstu organizācijas. Tagad, turpretim, ikviens mazās valstis skarošais pavirziens tiek uzskatīts kā piedalīšanās kādā pret Vāciju un Itāliju vērstā koalīcijā, kas tādām nolūkam tiek speciāli radīta un ir tātad par naidīgu uzskatāma. Mazās valstis nevarēja arī ar savu nostāju iegūt simpatijas Eiropas lielajās masās, kuŗu nozīme arvien vairāk izpaužas un bez kuŗu simpatijām mazajām valstīm grūti atrast atbalstu. Bet tāds atbalsts ir nepieciešams. Mūsu tuvākos kaimiņos un pat sabiedrotos noteicošās aprindās nav šīs simpatijas tik lielas, kā tas dažubrīd oficiālos gadījumos izliekās. Katrā ziņā viņu politiskais spēks nav liels. Latvijai līdz ar citām mazajām valstīm jāmeklē galvenais atbalsts jau minētās pasaules plašās masās, sevišķi pašā Eiropā. Var būt šaubas par dažādām oficiālām aprindām, un neviens nenoliegs, ka šo aprindu ieskatiem liela nozīme, tomēr zemēs, kur ir brīva domu izteiksme, atklātība kā liels politisks faktors, ir no svara simpatijas vai antipatijas, kādas parāda kādai valstij. Šīs simpatijas var atkarāties no tik daudz noteikumiem, ka grūti tos vispār atzīmēt. Vai tas pietiekoši no mūsu diplomātijas ir apsvērts un vai vispār pietiekoši apsvērti ir apstākļi tādā sakarībā, par to neļaujtos spriest, tikai uz šo jautājumu aizrādu, un būtu vēlāms, ka vadošā iestāde ar saviem palīgspēkiem — pārstāvībām — to visur censtos noskaidrot, nekautrīgi norādot uz visiem apstākļiem, kas katrā atsevišķā zemē liek atklātībai nostāties pret Latviju simpātiski vai antipātiski, vai arī kādā sajukumā šais dažādās jūtās un dažādos ievērtējumos. No ziņojumiem tas nav pie-

tiekoši redzams, un taisni šīnī brīdī, vērojot situācijas nopietnību, vajadzētu panākt lielāku skaidrību šai jautājumā, lai zinātu, uz kādiem spēkiem Latvija varētu citās zemēs paļauties. Kas attiecas uz dažādu zemju oficiālām aprindām un oficiālo politiku, tad arī tai ziņā, liekās, pārstāvību darbība varētu būt intensīvāka izziņā un novērojumos. Pārstāvībām jādod iespēja ar pietiekošiem tehniskiem palīgspēkiem sniegt vēl daudz kārtīgākus ziņojumus, kas tagad tikai ierobežoti iespējams. Bet daudz vairāk vēl piekristu vadošajai iestādei dot aizrādījumus, lai pārstāvības sniedz noteiktos gadījumos informācijas. No ministrijas rakstiem var vērot, ka dažreiz informācijas prasa tikai no vienas vai otras vietas. Protams, ka vadošai iestādei ir tādos gadījumos savi iemesli to darīt, kas pats par sevi pieņemams, tomēr nebūtu atraidāma doma, ka informāciju pieprasījumi varētu vēl plašāk tikt izlietoti. Atsevišķi būtu sakāms, ka vadošās iestādes sakariem ar pārstāvībām vajadzētu būt dzīvākiem, ko jau atļāvos izteikt šo aprādījumu sākumā. Pats par sevi saprotams, ka rakstiskie sakari būtu daudz vieglāk papildināmi ar kopējām pārstāvju apspriedēm centrā; arī atsevišķu zemju pārstāvjiem derētu laiku pa laikam satikties, lai kopēji informētos un kopēji formulētu savus novērojumus. Šo izziņas un apsvērumu metodes paplašināšanu vajadzētu saņiegt jo drīz, ne tikai tagadējās situācijas drīzākai noskaidrošanai, bet vispārīgi kopējās darbības pacelšanai. Ir jau ilgāks laiks pagājis kopš sūtņu konferences Rīgā un te atļaujtos teikt, ka tāda konference būtu no jauna nepieciešama. Kamēr tāda konference nav nolikta un ir neiespējams apmainīties ieskatiem, vēlams, ka arī pārējo pārstāvību kolēģas atsauktos uz Jūsu izteikto vēlēšanos radīt plašāku diskusiju par problēmām, kas uzskaitītas Jūsu apkārtrakstā. Vēl pirms pieiet pie šīm konkrētām problēmām, būtu ietei-

camī mēģināt pārbaudīt kopējos ieskatus par apstākļiem, uz kādiem jāskatās Latvijai, pieejot konkrētiem jautājumiem un to atrisināšanai. Tai ziņā būtu no svara dzirdēt ieskatus par Vācijas tālāko politiku un par pretspēkiem, kādus varētu iedomāties Latvijas un pārējo Baltijas valstu aizstāvēšanas labad. Būtu no svara diskutēt tos tādā kārtā, kādā tie likti priekšā Jūsu apkārtrakstā.

Es atļaušos turpināt savas piezīmes nākamā rakstā, bet pieminu jau tagad, ka šīm piezīmēm varētu būt daudz plašāka izteiksme, ievērojot tematu dažādību. Ja piezīmēm ir brīžam jāapstājas neno-vestām līdz plašākām iztīrām, tad tas stāv sakarā ar vēlēšanos, lai jautājumi paplašinātos pašā diskusijā, pēc kam varēšu no savas puses atļauties izteikt pa-Plašinātā veidā ieskatus, kas šais piezīmēs nav varējuši pietiekoši izpausties. Es atvainojos, ja šais piezīmēs varētu izlasīt kādu didaktisku pieskaņu. Man nav Jums atsevišķi jāapgalvo, ka šīs piezīmes vada tikai labākā vēlēšanās saprasties kopējā darbībā un padarīt to rosīgāku, uz ko Jūsu apkārtraksts noteikti pamudina.

## II

Briselē, 1939. g. 4. maijā.

Atļaujiet man turpināt manas piezīmes pie Jūsu slepenā apkārtraksta Nr. R. 12644. no 26. aprīļa.

Jūsu apkārtrakstā es atrodu sekojošu teikumu: „Ruzvelta vēstījumu nopietns politiķis nevar uzskatīt par mieru veicinošu akciju.” Šis teikums ir vai nu savā izpaudumā pārāk asi formulējis to domu, ka Ruzvelta solis nav veicinājis diplomātisku akciju, ko varētu tagad ievadīt, ja cerētu no tās kādu panākumu, un ja apstākļi pirmā kārtā būtu tik nobrieduši, ka Vācija vispāri uz kādu diplomātisku, kancelejās vestu, rīcību būtu gatava. Vai ir kādi apsvērumi, kas atļautu to domāt? Ja Vācijas tagadējo politiku uzskata kā padotu noteiktiem plašiem nolūkiem un ja vispāri ievēro Vācijas intransigento stāvokli, tad jāšaubās, ka diplomātiska akcija, maigi vadīta, uz smalku diplomātisku spēli norikota, būtu iespējama. Pie pašreizējiem apstākļiem viss norāda, ka Vācija ieies uz diplomātiskām sarunām tikai tad, kad tā būs piespiesta no pretpēka, vai kad tās prasībām neliks nekādus šķēršļus. Kā diplomātiska akcija Ruzvelta vēstījums ir morālo spēku pamudinājums un kā tāds tas atstājis lielu politisku iespaidu. Par to būtu lieki vēl tagad kādu vārdu teikt, jo tāds ir vispārējs ieskatš, visi vērojumi, kas rāda, ka morālā apbruņošanās ar Ruzvelta runu ir veicināta. Tūdaļ pēc vēstījuma viena no ierunām, kuŗas cēla Berlīnē un Romā, bija taisni tā, ka Ruzvelta vēstījums neveicinot mieru un ka to nevarot uzskatīt par diplomātisku akciju miera veicināšanai. Tāds iebildums nevar palikt spēkā, ja ska-

tās uz apstākļiem citādi, nekā to dara Berlīnē un Romā. Pretspēle, kas sākusies pret Ruzvelta vēstījumu un tā lielo iespaidu, ir jau pārāk redzama, lai varētu no tās likties maldināties. Tā nav panākusi, ko tā gribējusi, uz ko norāda visa tālākā akcija ap drošības frontes izveidošanu. Ruzvelta vēstījums ir neapšaubāmi liels, visu pasauli sakustinošs morāls trieciens tai agresīvajai politikai, kas guļ Romas-Berlīnes ass kodolā. Šais rindās nevaru apstāties pie visiem tiem aprādījumiem, kas paši no sevis izriet no Ruzvelta vēstījuma, un būtu no mūsu puses maldīšanās vai liela greizība, ja mūsu diplomātija būtu piespiesta ieņemt negatīvu stāvokli pret Ruzvelta vēstījumu, izejot no viedokļa, kas izteicās Jūsu jau minētā teikumā. Ja pie tā atļaujos apstāties tuvāk, uzturot kādu vispārēju vērojumu spēkā, ka morāliem iespaidiem ir arī liela politiska nozīme, kas parādās Ruzvelta vēstījuma gadījumā, tad to daru tāpēc, ka šis faktors, kas izteicās Ruzvelta akcijā, prasītu no mums un visām mazām valstīm daudz vairāk ievēribas. Esmu atļāvies jau atzīmēt ieskatu, ka mūsu politiskā nostāja varētu tikai tad cerēt uz panākumu, ja tā dibinās uz plašiem sabiedriskiem spēkiem, ar ko teikts, ka mūsu neatkarība uzturāma vairāk morāliem iespaidiem, ne ar kancelejas procedūru, vai ar diplomātisku spēli šaurākās valdības aprindās. Tā tas bijis no paša sākuma mūsu neatkarības laikmetā un tā tas paliks arī turpmāk. Ja mēs skatīsimies ar nievājošu skatu uz tādiem morālu spēku nestiem soļiem, kāds ir Ruzvelta vēstījums, mēs kaitējam sev morāli un politiski. Mūsu uzdevums ir tādu akciju nozīmi darīt saprotamu mūsu pašu tautā un rādīt tai: ja mūsu aizstāvības labā runā tādi vēstījumi, tad mums nav jāšaubās par savu patstāvību. Pietiek ieklausīties atbalsīs, kas atskanējušas visās tautās un sevišķi tajās tautas daļās, kas mums aiz politiskiem principiem jūt līdz, lai saprastu, ka arī

mums uz tādu akciju miera labā jāatsaucas. Varētu tikai būt iebildums, ka vēstījums nav domāts tiešai diplomātiskai akcijai, bet gan morālo spēku pacelšanai, ko atzīst tagad visi, bet līdz ar to pats iebildums atkrīt. Jādomā, Ruzvelts pats ir gribējis ar savu vēstījumu Vācijai rādīt pieaugošo pretpēku, lai to pamudinātu uz piekāpšanos. Tas nozīmētu, ka vēstījumam ir arī diplomātiska nozīme, ja tas spiež Vāciju pietuvoties miera apspriedes galdam. Var arī iziet no tā ieskata, ka katrs mēģinājums stāties pretim vācu agresivitātei pastiprina pretimturēšanās jūtas un neveicina mieru. Tāds ir Vācijas uzskats, kuŗu tā dienu no dienas tagad propagandē, bet tas nevar būt mūsu uzskats, kas esam starp ļoti apdraudētiem, kā Jūs to savā apkārtrakstā aprādat. Katrā ziņā būtu vēlams, ka Jūsu teikums atrastu attiecīgu paskaidrojumu, jo savā īsā formulējumā, ja tanī jāsaskata norādījums, kā izturēties Latvijas diplomātijai pret Ruzvelta vēstījumu, tas var pamudināt uz secinājumiem, kuŗi varētu kaitēt, ja tos paustu atklāti. Vismaz šejienes apstākļos nebūtu ieteicams ar tādu uzskatu mēģināt aizstāvēt mūsu valsts intereses.

Ja pie aprādītā teikuma Jūsu rakstā pievieno otru, kur sacīts, ka „irracionālā plāksnē varētu runāt par vācu rāses un nacionālsociālisma pretenzijām uz hegemoniju Eiropā un pasaulē,” tad jo sevišķi izceļas ierunas pret Ruzvelta akciju, kuŗas nolūks norādīt uz tādu pretenziju robežām. Ievērojot taisni to, ka šīs pretenzijas neietilpst tikai vienā tieksmē, bet ka tām ir nozīme pasaules politiskā apjomā, skaidrs, ka spēkiem, kas organizē robežas šīm pretenzijām, vajaga būt arī tādiem, kuŗi apņēm plašas robežas un dod spēku pasaules politikai. Pēc Jūsu ieskata, kā tas redzams no raksta, tikai šis faktors — hegemonijas tieksmes — varētu nozīmēt kara iemeslu, jo „Vācijas hegemonija,” kāda tā tagad parādās vācu ideoloģijā,

ir pati par sevi tāda tieksme, kuŗu „neviens valsts negribēs pielaist.” Tas ir izšķirošs apstāklis, kas prasa morālo un politisko spēku pacelšanu. Ja tas panākams, tad līdz ar to karš būtu novērsts. Liekās, ka vērojot no šī viedokļa, būtu jo sevišķi labi izceļams Ruzvelta vēstījums.

Jūs savā rakstā sakat tālāk, ka ne tikai Vācijas hegemonijas tieksmes, bet arī citi Vācijas politiskie dzinuļi var netieši novest pie kara. Tādu varbūtību Jūs tomēr ierobežojat, aizrādot, ka no kara varētu izvairīties, ja Vācijai izdotos pakļaut sev saimnieciski Vidus- un Dienvidaustrumu Eiropu, ar to iegūstot nepieciešamās pārtikas un jēlvielu bagātības. Te varētu rasties šaubas, vai tiešām Vācija ar šiem ieguvumiem apmierinātos. Nav noslēpums, ka Vācijas tieksmes pēc Dienvidaustrumu bagātībām netiek no daudziem uzskatītas kā galīgas, ar kuŗām izbeigtos vācu centieni. Vairāk jādomā, ka iegūtās bagātības paceltu vācu spēkus, lai sasniegtu citus ieguvumus. Vācija iegūtu tik ievērojamu starptautisku svaru, ka koloniālām valstīm gribot negribot būtu ar viņu jārunā. Tā tad izredzes ir ļoti šaubīgas un kuŗa katra no tām var būt savienota ar kara briesmām, izejot no ieskata, ka Vācijas galvenā ideja ir pati hegemonija, nevis praktiskā nepieciešamība. Vai tādos apstākļos varētu sacīt, kā Jūs to teicāt, ka „ar koloniālo revīziju Vācijas reālo prasību robežas ir sasniegtas”? Es atļaujos šo jautājumu pacelt, vienmēr piedomājot pie hegemonijas tieksmēm, ja arī Vācija pati tādas noliedz un apzīmē tās par absurdām. Bet varētu jautāt, vai Vācija, nonākusi pie savu prasību reālās apmierināšanas, nebūtu jau ceļā uz to meklējusi visas stratēģiskās pozīcijas, kas tai liekas esam vajadzīgas reālo prasību sasniegšanai, vēl vairāk, vai Vācija nemeklēs pēc šīm pozīcijām visiem gadījumiem — ne tikai relatīvo, bet arī absolūto mērķu iegūšanai? Katrā

ziņā mūsu politikai jārēķinās ar abām varbūtībām, uz ko Jūs sevišķi aizrādat, un līdz ar to ir noteikta arī mūsu taktika: pret vācu ideoloģiju — citu, pretēja uzskata paustu ideoloģiju; pret vācu reālām prasībām — jautājumu, cik tiešām šīs prasības ir reālas un Vācijai nepieciešamas viņas dzīvē? Tā šo jautājumu arī uzstāda un mums, šķiet, nav ne mazākā iemesla no tā izteiktā viedokļa savā diplomātijā attālināties, vai pret to nostāties naidīgi, it vienkārši apsverot, ka šis viedoklis ir tagad Eiropas plašākās sabiedrības un visas pārējās pasaules uzskats, izņemot zemes, kas politiski saistījušās ar Vāciju. Tādā veidā tīri politiskās socioloģijas jautājumi iegūst praktiskās politikas nozīmi, prasot no mums, lai mēs rēķināties ne tikai ar politiskiem faktoriem, kas tieši skar parasto diplomātisko darbību, bet vēl vairāk ar sociālās dzīves spēkiem. Formulējot tālāk slēdzienus no tāda ieskata, varētu sacīt, ka mūsu diplomātijai, līdzīgi kurai katrai citai, jāpiegriež vērība ideoloģijai, plašās sabiedrības strāvu izpratnei, vērojot katru atsevišķu faktu, kādu iespaidu tas atstāj uz mūsu politisko stāvokli — pozitīvu vai negatīvu. Praktiskās konsekvences tai ziņā prasītu vienmēr norādījumus no vadošās iestādes, lai tad būtu sasniedzami visi vajadzīgie materiāli tautu psiholoģiju apsvēršanai un to attiecīgai ietekmēšanai.

Atgriežoties pie šī raksta sākumā minētā teikuma, to nāktos saprast tā, ka Latvijas diplomātijai jāatzīst un jāizceļ Ruzvelta vēstījuma pozitīvā nozīme kara novēršanā. Arī šai gadījumā es gribu lūgt šo piezīmi uzskatīt tikai kā secinājumu no Jūsu apkārtrakstā izteiktās vēlēšanās, lai mūsu diplomātija apsvērtu vadošās iestādes viedokli un vērtējumus, zīmējoties uz Eiropas nākotnes izredzēm un mūsu iestāžu dažādos

jautājumus, kas mūsu zemi vistuvāk skar. Tādi vārdi Jūsu apkārtrakstā mani pamudina izteikt atklātas domas, ja arī tās ietu pa daļai ne pilnīgi tos ceļus, kādi iezīmējas Jūsu raksta apsvērumos.

### III

Briselē, 1939. g. 6. maijā.

Atgriezoties pie Jūsu slepenā apkārtraksta, atļaujiet man turpināt arī šai daļā piezīmes pie Jūsu norādījumiem, vispirms, cik tie attiecas uz jau izteiktiem apsvērumiem par morāli-polītisko panākumu, kādu varēja vērot pēc Ruzvelta vēstījuma. Pārdomājis Jūsu teikumu apkārtrakstā, ka Ruzvelta vēstījumu „nopietns politiķis nevar uzskatīt par mieru veicinošu akciju,” es sev jautāju, vai neesmu savās piezīmēs kaut ko nepietiekoši apsvēris, lai saprastu šī teikuma nozīmi. Esmu mēģinājis to dažādi iztulkot, meklējot tajā atziņu, kuŗu varētu pieņemt un kuŗai varētu darbībā sekot, bet, diemžēl, neesmu varējis to panākt. To varētu sasniegt tikai tad, ja Jūs neatteiktos kādā tālākā paskaidrojumā dot minētajam teikumam autoritātīvu interpretāciju. Pirms tas nav noticis, es atvainojos, ka savās piezīmēs skaru tikai dažas interpretācijas iespējas. Bet, lai arī kāda būtu šī teikuma iztulkošana, pirmā vietā rastos jautājums, vai teikumā ieslēgtā doma nav tik plaša, ka tā var tikt izprasta vai iztulkota arī citos ievērtējumos. Otrās vēstules piezīmēs es jau atļāvos pie šī jautājuma apstāties. Ja tagad pie tā atgriežos, tad lai mēģinātu izprast, kā vispārī mūsu diplomātiskā darbībā mums skatīties uz morāli-polītiskiem iespaidiem, ja tie izpaužas tamlīdzīgos pilnīgi apzinātos aktos, kāds ir Ruzvelta vēstījums. Ka tajā ieiet daudz vairāk, nekā tikai intereses vienā atsevišķā gadījumā un atziņas, kas uz to zīmējas, ir pietiekoši skaidrs. Varētu tikai mēģināt secināt tālāk, jautājot, kāds ir apjoms un

vērtības, kas aizstāvētas Ruzvelta vēstījumā? Tās zīmējas uz vispārējo kultūrālo un politisko dzīvi un kā tādas tiek nostādītas pretim uzskatiem, kas izpaužas Vācijas ideoloģijā. Neapšaubāmi, ka Ruzvelta vēstījums ir divu uzskatu apjomu raksturojums. Vācijas apgalvojumi un Ruzvelta norādījumi skar visu mūsu dzīvi, mūsu politiskās atziņas, un prasa no mums, ja mēs sajūtam šīs pretešķības, arī zināmu nostāju politiskā darbībā. No tā nav iespējams izvairīties, lai arī kāda būtu vēlēšanās nepiedalīties ideoloģiskos strīdos vai ideoloģisku strāvu nogrupējumos. Šādi jautājumi rodas ik vienu brīdi diplomātiskā darbībā un, protams, ka mūsu diplomātiskās darbības vadība tāpat vēro dažādās atziņas par sadzīves un kultūras vērtībām, arī par politiskiem institūtiem vienā vai otrā izteiksmē. Ja Ruzvelta vēstījumu noraida aiz ideoloģiskiem iemesliem, tad to varētu saprast kā pietuvošanos pretējai ideoloģiskai strāvai, kas, protams, nozīmētu tāpat politisku nostāšanos šīs pretējās strāvas virzienā. Ja Ruzvelta vēstījumā redz ideoloģisku saturu, kuŗam nevar pieslieties, tad atliktos aizrādīt uz to saprašanas dēļ, turpretī, ja tas tā nebūtu, tad paliktu pāri vienīgi politiski taktiskais apstāklis — jautājums par šī vēstījuma panākumiem vai negatīviem rezultātiem miera nodrošināšanas labā. Bet ievērojot, ka Ruzvelta vēstījums ir visur uzņemts ne tikai kā politisks akts, kuŗa nolūks ir veicināt mieru, pastiprinot morālās apbruņošanās spēkus, tad, lai pilnīgi saprastu zināmu nostāšanos, it visur mēģināts saprast atziņas par vērtībām, kas slēpjas vēstījumā. Paiet tām gaŗām, domājams, arī mēs nevaram, ko var izprast no mūsu sabiedriskās domas savilņojuma un no simpatijām, kas nenoliedzami izpaužas par labu vēstījumam. Ja būtu kādas ierunas pret vēstījuma politiski-ideoloģiskām atziņām, tad būtu vēlams tās noskaidrot, kas, varbūt, liktu saprast,

kāpēc vēstījums ir ticis noteiktās aprindās nepietiekoši ievērots vai pat atraidīts, kā tas notika Berlīnes un Romas kritiskos aprādījumos. Lai arī kāda būtu mūsu vēlēšanās izvairīties no nogrupējumiem, kuŗu pamatā ir zināmi dzīves ievērtējumi, būtu jājautā, vai tas ir iespējams un vai mēs savas valsts neatkarības labā neesam spiesti nevis bailīgi attālināties no tādiem nogrupējumiem, bet gan censties atrast starp tiem tādu, kas mūsu neatkarības cīņai un valsts labā visvairāk pieņemams un kuŗu pieņemot, mēs pietuvojamiem pie plašāka, ideoloģisku spēku nestā apvienojuma. Līdz ar to paceļas jautājums par mūsu pasaules uzskatu un mūsu politiskām atziņām. Grūti iedomāties, ka ideoloģisku cīņu laikos varētu no tām atvairīties. Patiesībā tas nekad nav varējis notikt un mums būtu tikai jājautā, kā, nepaliekot ne pie vienas schēmas, atrast savu ceļu sadarbībai ar tām valstīm, kuŗu ideoloģijā ieiet zināmi principi par tautu vērtību un mazo valstu patstāvību. Būtu jāmeklē tie ceļi, kas noved tuvumā pie uzskatu pasaules, kādā mēs visvairāk varētu atrast piekrišanu mūsu patstāvībai. Protams, ka varētu te izteikt šaubas, vai vispāri tādas idejas ir. Varētu sacīt, ka visur valda egoisms. Tomēr arī te vērojams zināms relativisms, kā tas parādās tagadējā politiskā stāvoklī. Jūs savā apkārtrakstā norādat, ka Vācija savā politikā pārgājusi pilnīgi uz varas metodēm, gandrīz nemeklējot nekādus attaisnojumus. Šai politikā valda dinamiskais egoisms. Vērojot to tādā plāksnē, var tomēr sacīt, ka ir valstis, kuŗas tādu ceļu neiet un kuŗas, neskatoties uz politiku, kur bieži izsakās patība, piekrīt nacionālo valstu, kaut arī tās būtu mazas, pastāvēšanai. Viss te teiktais varētu tikt raksturots ar Jūsu apkārtraksta norādījumiem, kur Jūs sakāt, ka, ievērojot Vācijas dinamisko spēku, vācu tautas dziņu pēc pasaules varas, tās pretenzijām, politiskā cīņā nepieciešams šiem vienas puses ideoloģis-

kiem spēkiem celt pretim otru — pretējo. Bet tā uzstādot jautājumu, mēs atgriezīamies pie tā paša Ruzvelta vēstījuma, kuŗa nozīme ir, bez šaubām, ka tas apzīmē pretējo viedokli. Liekās, ka jau šai plāksnē vien Ruzvelta vēstījums ir atbalsts arī mums. Ja atļaujos te plašāk pakavēties pie šī jautājuma, tad tāpēc, ka pēc mana ieskata arī mūsu diplomātijai ir nepieciešama noteikta ideoloģiska nostāja, jo bez tādas nav iespējama tagadējos apstākļos apzinīga starptautiski-ētiska politika. Mūsu diplomātijai jābūt skaidrībā, kādas kultūras vērtības tai aizstāvēt. Nostāties amorālā stāvoklī tagad pastāvošās saspīlētās attiecībās un vērtību cīņā būtu pats greizākais. Nostāties starp vērtību virzieniem un sacīt, ka mēs neskatāmies ne pa labi, ne pa kreisi, nav darbā iespējams, jo neviens cilvēks šodien, kas grib ņemt daļību atklātības dzīvē un starptautiskās attiecībās, neļausies pierunāties, ka viņam jāpaliek ārpus atziņu cīņām. Pieejot ar neinteresi jautājumiem, kam tāda nozīme, vai arī aizrādot, ka tie mums — Latvijai — izliekās esam nesvarīgi, modinātu tikai vislabākā gadījumā nenoteiktas jūtas, šaubas par mūsu spējām ievērtēt un vēlēšanos parādīt skaidru, atklātu seju. Ar to nav sacīts, ka nostāja vērtību atziņās varētu būt asa, kas ievainotu vienu vai otru pusi. Diplomātiskās darbības raksturs ir pret to, bet tas neizslēdz atziņu ievērtēšanu, to uzmanīgu pielietošanu. Kas zīmējas uz diplomātisku darbību, tas vēl vairāk sakāms par pašu zemi, kuŗas labā strādā. Diplomātiskā darbībā varēs parādīties tikai tad cienījama un atzīta nostāja, ja arī pret to celtu ierunas, ja pašā zemē tāpat parādas cenšanās atziņu nogrupējumos atrast noteiktību. It visur tagad vēro, kādu ceļu atsevišķa zeme iet. Zemes iekšējie apstākļi tādā kārtā nonāk pavisam jaunā ievērtējumu plāksnē. Nevar būt vienaldzīgi, kāds šis ievērtējums ir, un kā to pieņem citas zemes. Te iz-

teiktais uzskats neizsaka neko jaunu un es esmu pārliecināts, ka mūsu diplomātijas vadība to pilnīgi pārredz un sajūt, no kāda svara ir Latvijas garīgās sejas izpaudums starptautiskā dzīvē un attiecībās starp valstīm. Negatīva nostāja pret Ruzvelta aktu, ja tāda ir izlasāma Jūsu teikumā, rada te zināmu problēmu.

#### IV

Briselē, 1939. g. 8. maijā.

Pagodinot ar šo rakstu izlūgties no Jūms atļauju taisīt piezīmes pie Jūsu apkārtraksta par svarīgiem tagadnes politiskiem jautājumiem.

Jūsu apkārtraksts precizē jautājumus ar zināmām direktīvām, kas liek pārdomāt tos plašāk, ņemot vērā Jūsu aizrādījumus runās atsevišķos gadījumos. Es atļaušos turpmākās piezīmēs atsaukties arī uz šīm Jūsu runām un aizrādījumiem presē, ciktāl tie liecina par ārējo politiku Jūsu domu virzienos. Tādā sakarā būs iespējams Jūsu direktīvas pienācīgi apsvērt no visām pusēm un izteikt ieskatus ar pilnīgu atklātību, kā Jūsu apkārtraksts to vēlās.

Iepriekšējās piezīmēs bija uzsvērts, ka Latvijas stāvoklis diplomātiskās darbības laukā piespiež izvēlēties virzienu, kas atbilst mūsu pašu tautas vēlmei, tradīcijām, agrākiem politiskiem piedzīvojumiem. Skatoties uz nākotni, bija uzsvērts, ka dažādie novirzieni var, vērojot mūsu stāvokli, atvieglināt mūsu darbību, vai arī to traucēt, apgrūtināt tādām ideoloģiskām pretešķībām, kas kaitētu mūsu patstāvībai. Tāpēc būtu jāvēlas, ka mēs varētu atrast stāvokli, kas netiktu iztulkots kā nosliešanās uz kādu vienu pusi. Neitrāla pieešana jautājumiem ir, protams, svarīgs faktors un tā ir nepieciešama katrai apcerei jau no tīri metodoloģiskā viedokļa skatoties. Bet ar tādu neitrālīti jēdzienu ir saistāmas citas pārdomas. Atziniskās darbības neitrālīti nevar būt pietiekoša politiskā darbībā, kas prasa izvēli un cīņu pēc mērķiem. Ja tagad bieži pie mums runā par neitrālīti, tad

visvairāk skatās uz šo jēdzienu no tā viedokļa, ka mūsu labā ir vienādi bezpartējiska izturēšanās pret politiskiem faktoriem, spēku varām, ar kuŗām mums jārēķinās. Šāda izturēšanās nedod tomēr pietiekamu gandarījumu tālākām pārdomām. Sašaurinātā, diezgan primitīvā, neitrālītes jēdzienā izpaužas pasīvitāte, kā tas aprādīts starptautisko tiesību zinātnē, bet vēl vairāk tagadējos politiskos notikumos. Vispirms jau grūti iedomāties neitrālu izturēšanos, kur tiek skarti svarīgi sabiedriski un pat lielāki cilvēces jautājumi dažādo vērtību izpauzumā, pret kuŗām nevar nostāties vienaldzīgi. Morālā neitrālīte nav iespējama tādos apmēros, kā to prasa šodien viena no politiskām strāvām — vācu ideoloģija, zem kuŗas iespaida cenšas dabūt arī Latviju. Tas izredzams no dažādiem neapšaubāmiem faktiem. Nav noslēpums, ka Vācijas palīgspēki ārzemēs rīkojas, lai nodibinātu, kur vien iespējams, savus ideoloģiskos centrus. Šie centri stāv tiešā atkarībā no Berlīnes un uz tiem jāskatās kā uz Vācijas politiskiem spēkiem, kuŗu rīcība nepaliek tikai ideoloģijas tezēs, bet pieņem it visur praktisku politisku raksturu atsevišķu valstu suverēnitātes ierobežošanai. Patiesībā starp vācu ideoloģiju un šo politisko rīcību ir pats tuvākais organiskais sakars, kas jo labi izredzams no mūsu sūtņa novērojumiem Vācijā un no mūsu novērojumiem pašā Latvijā. Nav iespējams apkaŗot Vācijas politisko organu darbību ārzemēs, nepieķeroties to politiskai ideoloģijai. Katra piekāpšanās pret šo ideoloģiju nozīmē piekāpšanos pret politisko organu rīcību. Ir grūti arī iedomāties, ka mūsu zemes vācieši, izpildīdami savus politiskos uzdevumus, būdami otras valsts organi, varēs tikt apkaŗoti vai ierobežoti, atsaucoties uz to, ka tie ir mūsu kompetencei padoti, ievērojot šo organu nesēju-izpildītāju piederību pie Latvijas. Berlīne, protams, izturas tā, it kā tās organi Latvijā rīkojas paši

uz savu atbildību. Ideoloģiskā ziņā jāpieņem, ka Berlīnē ļoti uzmanīgi vēro, kādi garīgi virzieni vai politiskas jūtas attīstās pie mums. Ja manīs, ka pie mums ir zināmas iespējas atrast labvēlīgus atbalsojumus tās ideoloģijai, tā paplašinās savu tehnisko palīgspēku rīcību. Uz to norāda dažādi fakti. Kā varētu citādi izskaidrot vācu sūtņa fon Koces izteicienu 1. maija vācu valstssvētku dienā, ka Latvijā ejot dzīve uz to pašu pusi kā Vācijā, ko var tikai saprast kā secinājumu no viņa vērojumiem, lai arī tie tikai pa daļai atbilstu tam, ko Vācijas sūtnis vēlās. Katrā ziņā mūsu politiskās cīņās, kas varētu vēl nākt mūsu patstāvības labā, nevar paiet garām tādiem izteicieniem, un jājautā, kādi ir mūsu dzīves elementi, kas atļāvuši vācu sūtnim taisīt tādu piezīmi? Varbūt, ka mūsu publicistikā ir taisīti novērojumi, kas pamudinājuši tā domāt, jo nav noliedzams, ka vienā mūsu preses daļā parādās norādījumi, kas liek domāt, ka Latvija savos uzskatos jūtas doktrināri tuvāk Vācijai, nekā kādai citai zemei. Pa daļai tas izteikts tā, ka Vācijai neesot par ko ļaunoties vai censties gūt panākumus, domāt pie kādiem politiskiem spiedieniem, kur Latvija doktrinārā ziņā neesot tālu no Vācijas. Tādā veidā ir pa daļai izteikts, ka Latvija pamazām ieslīd Vācijas garīgās provinces lomā. Nav vēl jāsaka, ka pārvēršoties, ja tas tiešām tā notiktu, par ideoloģisku provinci, būtu notikusi arī politiska pievienošanās Vācijas politisko domu sistēmai, līdz ar to būtu panākts tas, pēc kā Vācija cenšas — lai atsevišķos apgabalos nonāktu pie politiskās dominācijas vienādā vai otrādā veidā. No saviem darbības piedzīvojumiem varu teikt, ka viens otrs novērotājs Latvijā ārzemju priekšstāvju aprindās tā arī izteicies. Latvija slīdot arvien vairāk uz vāciski-hitleriskā novirziena pusi. Tie, protams, neapsveš, ka tas nav vienādi visās tautībās Latvijā. Aizrādot sevišķi uz vācu tautību, dzird

piezīmējam, ka arī vienā latvju tautības daļā parādotes tāds novirziens, kas sveras uz Vācijas pusi, it sevišķi ideoloģiski, bet ne mazāk politiski. Ar to laikam arī pa daļai izskaidrojams, ka ārzemēs preses spriedumi par Latviju ļoti bieži iespaidoti no tādiem novērojumiem. Šis apstāklis nenāk par labu Latvijai tajās zemēs, kur attīstas naidība pret vācu politiku vispār. Un katru vārdu, kas nāk no Latvijas, klausas ar uzmanību, kuŗā piejaucās tādu vērojumu pieskaņas. Tas izskaidro, ka tai pašā neitrālītātes jēdzienā mazāk redz šī jēdziena parasto saturu, bet vairāk ko citu, meklējot, kas aiz šī jēdziena īstenībā slēpjas. Par to ir skaidrībā, ka pats apzīmējums tikai pa daļai izsaka, ko šis jēdziens prasa. Par Somiju runā, ka tā aiz neitrālītātes slēpj savu nosvēršanos uz Vācijas pusi un pēdējā laikā tādos pašos sakaros min Igauniju ar Latviju, kamēr uz Lietuvu, līdz tās līgumam ar Vāciju, skatījās kā uz zemi, kas stāv tuvāk Padomju Krievijai. Ievērojot tādas parādības, būtu vēlams, ka mūsu publicistikā, vai arī citādi, neparādītos zīmes, kas atļautu teikt, ka mēs doktrināri stāvam tuvu Vācijai, bet gan būtu jāvēlas, ka mūsu politiskā doktrīna atrastu pilnīgi savu patstāvīgu izteiksmi, norobežojot to pilnīgi pret Vācijas pausto ideoloģiju, kas vairs nav kādas vienas partijas pausta, bet gan ir viens no Vācijas dominācijas centienu spēkiem. Nostāties pret to pretējā stāvoklī, nosaka vēlēšanās pasargāt mūsu valsts ideoloģiju un, dodot tai īpatnību, pilnīgi neatkarīgu, būtu pasargāta Latvija no šā spēka iespaidiem, kas atļautu arī daudz citiem ārzemēs, kas tagad šaubās, vai sāk šaubīties par Latvijas politiskās ideoloģijas patstāvību, pareizāk spriest. Kā tas būtu panākams, par to spriest nav mūsu diplomātijas uzdevums. Tai tikai jāizsaka, kādus novērojumus tā taīsa ārzemēs, zīmējoties uz šo problēmu, un līdz ar to ir arī

sacīts, ka Latvijas nostājai jācenšas padarīt darbs, kas tieši attiecas uz iekšējo doktrīnu, tās pamatiem arī mūsu diplomātijas labā, lai pret Latvijas iekšējo domu virzienu nerastos tādas šaubas, uz kādām man bija gods te aizrādīt.

## V

No. 44/1051.

Briselē, 1939. g. 9. maijā.

Kā jau teicu, es vēlētos Jūsu norādījumus apkārt-rakstā vest sakarā ar aizrādījumiem runās un publi-cistikā, ko daru te, vispirms aizrādīdams uz rakstu, kas parādījies „Brīvās Zemes” 36. numurā — „Katrā valstī var būt tikai viens nacionālisms (Latvju-vācu jautājumi)”. Šis raksts ir atradis vispārēju ievēribu, tas parādījies izvilkmumos tulkots un to uzskata par mūsu ārējās politikas vienā vai otrā ziņā iespaidotu, kaut gan tas nes tikai burtu apzīmējumu K. K. Iepriek-šējās piezīmēs jau uzsvēru, ka mūsu ārējai politikai varētu kaitēt doktrināra nosliešanās uz Vācijas pusi un ka mums nepieciešams atrast pilnīgi principiāli savu nostāju pret vācu pasaules uzskatu. Lai vērojam, kas teikts minētā rakstā. Tur uzsvērts: „Vēl varētu piebilst, ka arī nacionāli-sociālistiskais pamatojums, kas vērojams visā tagadējā Vācijas izglītības sistēmā un pasaules uzskatā, mums daudz vieglāk saprotams, nekā tradicionālās demokrātijas valstīs.” Vēl vairāk: „Arī mēs pieejam valsts politikas jautājumiem no nacionālās vienības un sociālās taisnības viedokļa un tādēļ šeit starp Latviju un Vāciju nepastāv tās doktri-nārās pretešķības, ar kuŗām pēdējai jāsadurās daudzās citās valstīs.” Kas šajos izteicienos tūdaļ uzkrīt, ir taisni pretējais tam, kas sacīts šinīs piezīmēs par nepieciešamību mūsu politiskās neatkarības labā censties radīt savu pilnīgi neatkarīgu nacionālu ideo-loģiju. Vai tiešām starp Latviju un Vāciju nepastāvētu tādas doktrināras pretešķības? Pozitīvi formulējot:

vai tiešām Latvijas un Vācijas doktrīnas būtu vienādas? Atbilde var būt tikai tāda, ka nav nekādas doktrīnārās līdzības starp Latviju un Vāciju, lai arī ārējās pazīmes varētu tikt uzrādītas, kuŗām būtu pieskaņa par doktrīnu līdzību. Tas prasītu plašākus aprādījumus, bet šai vietā būtu tikai jājaūtā, vai nepieciešams Vācijai pateikt, ka mūs nekas no tās nešķir doktrīnās? Vai tāds solis neatvieglina pats par sevi jau zināmu elementu darbību Latvijā, vai neatvieglina Vācijas naidīgo spēku virzīšanos uz mūsu zemes pusi? Uzstādīt tādu jautājumu nozīmē uz to jau atbildēt. Šī atbilde var būt tikai tāda, ka nedrīkst atvieglot pretinieka pozīciju, rādot, ka mūsu pozīcijas viegli ieņemamas, jo tās jau sagatavotas uz tādu ieņemšanu psiholoģiski. Apgalvojums, kas ieslēgts „Brīvās Zemes” sniegtā rakstā, ir tik savāds, ka tas pārsteidz. Jāpanāk skaidrība, kas šais izteiciens ir valdošais ieskats. Mūsu publicistikā izjūtama diezgan bieži pieskaņa, kas atgādina „Brīvās Zemes” rakstā sacīto, kādēļ vajadzētu noskaidrot, vai tiešām mūsu vadošai iestādei varētu tādi ieskati izlikties par netraucējošiem mūsu diplomātijas darbībā? Mums nav bijis norādījums, ka izteiktais ieskats par doktrīnāro līdzību starp Latviju un Vāciju nav pieņemams. Protams, varētu sacīt, ka laikraksta uzskati nav ņemami par pamatu diplomātiskās darbības uzskatiem, tomēr šai gadījumā būtu jāpanāk lielāka skaidrība. Izteicienu apgalvojums, ciktāl tas attiecas uz faktisko stāvokli, vēl ļoti pārbaudāms un būtu jājaūtā, vai mūsu valsts tiesībām ir kāda autoritatīva iestāde devusi interpretāciju, kas atļautu sacīt, ka doktrīnu ziņā nav pretešķības starp Latviju un Vāciju? Uz dažiem populāriem interpretējumiem, protams, nevar griezt vērību tik svarīgā jautājumā. Pat tad, ja faktiskais stāvoklis atļautu nākt pie secinājumiem, kas izpaužas citētos vārdos, arī tad būtu taktiski greizi dot faktiem tādu

doktrināru iztulkojumu, kas atļautu naidīgiem spēkiem iztulkojumu izlietot Latvijai nelabvēlīgi. Tādi izteicieni rada zināmu atmosfēru, tiek vēroti no ārpusēs, un tos nevar mūsu diplomātija palaist gar acīm, sevišķi tāpēc, ka šie izteicieni šķietami pieņem oficiozu raksturu. Tai pašā „Brīvās Zemes” rakstā aizrādīts, ka stabilitātes politika ap Baltijas jūru un izvairīšanās no katras ietekmēšanas politikas Baltijas telpā dabīgi ierādot Vācijai ievērojamu vietu visā Baltijas politikā plašākā nozīmē. „Šo Vācijas stāvokli,” tā rakstīts tālāk, „mēs esam arvien zināmā mērā atzinuši un ierādījuši tam pienācīgu vietu mūsu ārpolitiskos apsvērumos.” Kā saprast šo vietu, kuŗa tāpat, liekās, pauž vairāk, nekā tīri žurnālistisku vērojumu? Pats konstatējums jau liekās esam dīvains, apgalvojot, ka „stabilitātes politika ap Baltijas jūru” prasītu, lai Vācijai ierādītu ievērojamu vietu visā Baltijas politikā. Vācija pārvaldot „Baltijas jūras atslēgu un svarīgākās pozīcijas.” Vai varētu teikt, ka stabilitātes politika ap Baltijas jūru tiek sekmēta ar tagadējo Vācijas politiku? Vācijas cenšanās pārvērst Baltijas jūru par savu slēgtu ūdeni ir tā, kas zināmā mērā rada tagad nemieru un apdraud arī mūsu piekrasti. Stabilitātes politika ap Baltijas jūru varētu vairāk tikt attiecināta uz politiku, kuŗā ierādītu Vācijai ne kādu atsevišķu stāvokli, vai atsevišķas pozīcijas pie Baltijas jūras un Baltijas jūrā. Mums nav nekāda iemesla atzīt, ka Vācijai būtu kāda izcilus pozīcija jānovēl, zinot it labi, ka tādu pozīciju negribēs atzīt neviena no Baltijas jūras piekrastes valstīm. Panākt zināmu līdzsvaru pie Baltijas jūras, tas varētu ātrāk nozīmēt Vācijas atturēšanu no izcilām pozīcijām, dibinoties uz apsvērtas sadarbības un līdzīgu tiesību principa. Ja arī varētu diskutēt par jau aprādītiem izteicieniem, tad, ejot tālāk, pieskaŗoties pārējiem vārdiem, ka Latvija Vācijas stāvokli Baltijas jūras

telpā arvien zināmā mērā atzinusi, jāatļaujas piezīmēt, ka tāds piemetinājums atvieglina atkal Vācijas politikai tās ietekmēšanas novirzienus. Vai tiešām būtu jau atzīstams uz visiem laikiem, ka Vācija „pārvalda Baltijas jūras atslēgu un svarīgākās pozīcijas”? Ka Vācijai būtu jau pilnīgi rokās „Baltijas jūras atslēga,” par to politiskos apsvērumos izsaka šaubas. Šais apsvērumos spēlē lomu Skandināvijas un īpaši Dānijas stāvoklis. Tikai tad, ja Vācijai izdotos ieņemt Dāniju, būtu rokās Baltijas jūras atslēga, un arī tad, tā izsakas, varētu būt šaubas, skatoties uz reāliem spēkiem ūdeņos, no kuriem atkarājas arī Baltijas jūras varas piederība. Pati Vācija, baidīdamās, lai to neieslēgtu Ziemeļjūras ūdeņos, aizsūtījusi savus jūras spēkus prom no Ziemeļjūras un līdz ar to arī vājinājusi savu pozīciju Baltijas jūrā. Jau tas vien norādot, tā to komentē, ka Vācija nevar pārvaldīt Baltijas jūru un ka tā vēl tālu no stāvokļa, ka viņas rokās atrodas mūsu jūras vara. Mūsu interesēs nevar būt likt Vācijai saprast, ka mēs saskatām līdz ar citām Baltijas valstīm tādu stāvokli Baltijas jūrā, kurā Vācijai piekristu sevišķa vieta. Baltijas politika plašākā nozīmē nedrīkst tikt vesta sakarā ar tādu Vācijas labā pastrīpotu atziņu, jo tā atvieglina Vācijas ietekmēšanas politiku un paveļ tai ceļus uz dominācijas tieksmēm. Baltijas valstu interesēs ir Baltijas jūras kooperācija bez kādiem izcilus stāvokļiem, jo katrs tāds stāvoklis rada tikai pretējās tieksmes un tā Baltijas stabilitātes politika būtu vienmēr apdraudēta. Vēl vairāk tā būtu apdraudēta, ja tiktu tai ziņā iets vēl solis tālāk, atzīstot par dabīgu, ka Vācija pārvalda Baltijas jūras atslēgu. Tāpēc arī mūsu interesēs nevar būt to atzīt kā nenovēršamu, jo tāda atziņa, jo vairāk tā izceltos, varētu nākt tikai par ļaunu Baltijas jūras un tās zemju mieram. Arī šai gadījumā paliek spēkā jautājums, kāda taktika ieteicama: vai tā, kas izpau-

žās jau aprādītos publicistiskos vārdos, vai otra, kas tikpat labi apsver objektīvos apstākļus, bet politisku nolūku dēļ dod tiem iztulkojumu, kāds ir tuvāks mūsu interesēm. Pieturoties pie metodes vērot objektīvos apstākļus, bet līdz ar to skatoties arī uz paredzējumiem, kuŗi nav atmetami, ja tiem ir kaut arī relatīvs pamats, varētu sacīt, ka ievērtējumos jāienes zināma griba, kāda tā izpaužas ne tik vien mūsu tieksmēs, bet arī visu pārējo spēku centienos padarīt Baltijas jūru par brīvu jūru, kuŗā nav nekādas atsevišķas varas pozīcijas. Ja atļaujos to vēl tālāk sasmailināt rezumējot, tad es teiktu, ka nav mūsu interesēs faktiskie apstākļi, bet gan, kā šie apstākļi pārveidojas. Lik, kaut arī ar zināmu vieglu noskaņojumu, saprast, ka mēs ieskatam tagadējo Baltijas jūras stāvokli par dabīgu, kur Vācijas hegemonijas tieksmes to apdraud, tas nav Latvijas neatkarības interesēs.

Ja atļaujos plašāk atsaukties uz „Brīvās Zemes” rakstu, tad tikai, lai ieskatītos tuvāk zināmā novirzienā, kas attīstas pie mums Latvijai nelabvēlīgā nozīmē, kas ir no mūsu vācu aprindām slavināts un kuŗu Vācija atzīst par tai patīkamu. Ja vēl pievieno te klāt vācu apgalvojumus par viņu kultūras misiju, tad var saprast, cik viegli tiem argumentēt, kad iet runa par Vācijas stāvokli Baltijas jūrā un tās apkārtnē.

## VI

No. 44/1065.

Briselē, 1939. g. 11. maijā.

Turpinot piezīmes pie Jūs uapkārtraksta no 26. aprīļa, te pieeju pie Jūsu runas Darba kameras sēdē. Nezinu, cik tāl Jūsu runa pareizi atreferēta mūsu laikrakstos, un ja es būtu nepareizi uztvēris Jūsu izteikumus minētā runā, tad man jāatvainojas, jo nevēlētos taisīt piezīmes pie nepareizi atstāstīta teksta. Ar šo ierobežojumu vēroju sekojošu teikumu: „Ar Vāciju mums nav nekādu strīdīgu jautājumu un Vācijas lielo politisko lomu mūsu Eiropas daļā mēs atzīstam un respektējam.”

Kas šai teikumā sacīts, būtu vērojams no tā paša viedokļa, kas izteikts piezīmēs pie publicistiskā raksta. Ja vēro, ka Vācijas politiskā loma nav tikai statiska, bet ir vairāk dinamiska, tad līdz ar tādu izteicienu, kas ierāda Vācijai zināmu lomu, ir arī izteikts zināms akcents, kuŗu var iztulkot greizi un, proti, tādā veidā, ka atzīst šo politisko lomu tās dinamiskās rīcības gājienā. Tādā formulējumā izteiktā doma katrā ziņā var atstāt iespaidu, ka Vācijas dinamisms mums pieņemams kā kaut kas dabīgs un nenovēršams, ar kuŗu mēs saprotamies, vai kuŗam atzīstam pastāvēšanas tiesības. Izteiciens var pamudināt uz sekojoša satura refleksijām: Ja ir konstatēts tikai stāvoklis objektīvā aprakstā, tad varētu jautāt, kādam nolūkam? Ja nav nekāda nolūka, nav saprotama tāda afirmācija. Tāda veida afirmācijās par it kā objektīvu stāvokli mēdz ieinterpretēt zināmas gribas elementus un nolūkus. Afrimācijās var ielikt politiskas tieksmes. Pretinīcks

var afirmācijas izlietot savā labā, sekojot saviem mērķiem. Tas viegli bija saprotams, kad mēs cīnījāmies pret vāciešu apgalvojumu, it kā viņi būtu bijuši mūsu zemē kultūras nesēji. Tāpat tagad, lai arī cik daudz varētu būt objektīva apgalvojumā, ka mūsu Eiropas daļā piekrīt liela loma Vācijai, mums nav nekāda iemesla, no politiskās taktikas viedokļa, to no mūsu puses apgalvot un vēl mazāk mums ir taktiski labvēlīgi sacīt, ka mēs Vācijas lielo politisko lomu mūsu Eiropas daļā respektējam. Piedomājot pie tā, kas bija sacīts „Brīvās Zemes” oficiozā rakstā, šī Jūsu runas daļa deklarācijā Darba kamerā pieņem vēl spilgtāku izteiksmi un no jauna tādēļ jāuzstāda jautājums, vai tādi apgalvojumi, kas atviegļina Vācijai tās politisko spēli, ir mūsu interesēs? Protams, ka nav iespējams pienācīgi šo jautājumu apsvērt, ja nezin visu, kas ar to stāv sakarā, bet arī tad, ja pieņemtu, ka ir pārdomās bijušas lietas, par kurām nav nekas tuvāk sacīts, būtu jājautā, vai nevarētu atrast izteiksmes veidu, kas neatļautu interpretācijas ar mums nelabvēlīgām pazīmēm? Pie mums Vācija cenšas aprādīt, ka mēs atzīstam tās garīgo un saimniecisko hegemoniju mūsu Baltijas telpas daļā, ar to atgriežoties pie sava agrākā apgalvojuma, ka mūsu kultūra ir vāciska, ka Vācija bijusi valdošs spēks mūsu dzīvē un ka tādām apstākļiem jāpastiprinās vēl vairāk. Mums pašiem neceļot ierunas pret tādām vācu tieksmēm, mēs atvieglinam pasākumus pret mums, īpaši vēl piedomājot pie tā, ka mēs pat pielaižam doktrīnu līdzību politiskā dzīvē un ar to nostājamies blakus Vācijai politisko ideju ziņā. Nozīmētu pārāk plaši izlietot Jūsu laipnību, kavējoties tādu refleksiju iespējās visos sīkumos, kādēļ aprobežojos tikai ar dažām vispārējām pazīmēm, kas pašas no sevis izceļas, ja vērīgāk skatās uz domu gaitām un apgalvojumiem, kādus te skar ar savām piezīmēm. Man vēl-

reiz jāatkārto, ka tikai vēlēšanās piegriezt izcilus uzmanību Jūsu apkārtrakstam mani pamudina vaļsirdīgi taisīt šīs piezīmes, sevišķi, kur Jūs savā apkārtrakstā ievadam norādat, lai apsvērumi palīdzētu valdībai ienest korektīvas tur, kur viņa būtu, varbūt, pielaidusi vai pielaiž kļūdas savos novērtējumos. Tas mani pamudinās vēl atgriezties pie piezīmēm, vērojot dažas atsevišķas problēmas.

## VII

No. 44/1073.

Briselē, 1939. g. 12. maijā.

Šai septītā manu piezīmju daļā es atļaušos apstāties pie kādas problēmas, kas atrodas it kā atsevišķi, bet kuŗas piesaites pie citām, vairāk vispārējām problēmām, saredzamas. Jūs savā runā Darba kamerā, sniegdami pārskatu par ārējās politikas jautājumiem, sevišķi uzsverat, par ko mēs, latvieši, savas asinis neupurēsīm, un sakat, ka mēs nejūtamies ieinteresēti cīņās starp lielvalstīm, „kam rūp savstarpējais spēku samērs un līdzsvars, un kam jābūt nomodā ne tikai par savu pašu eksistenci, bet arī par plašiem saimnieciskiem sakariem ar visām pasaules valstīm un par koloniālām interesēm.” Tālāk tādā pašā virzienā: „Strīdi un sacensība par to, kas finansē naftas avotus un minerālraktuves svešās zemēs, kas valda par tik un tik daudz kvadrātkilometriem Afrikā vai Āzijā, mazajām valstīm nav dzīves jautājumi un uz varas politikas altāra tās savu dēlu asinis neupurēs.” Ja seko uzmanīgi šiem vārdiem, redzams, ka tie ļoti zīmīgi raksturo zināmus elementus tagadējās starptautiskajās attiecībās un var teikt, ka tiešām šie elementi ir tādi, kas mūs nevarētu interesēt. Bet vai šajos elementos slēpjas pats svarīgākais kodols tagadējos notikumos? Ir uzskats, ka tagadējās cīņas ir lielā mērā ideoloģiska rakstura, uz ko varētu atkal atbildēt, tīri marksistiski domājot, ka visām ideoloģijām ir savi saimnieciski pamati. Tā skatoties, mēs paietu garām atsevišķiem spēkiem, kas iedarbojas notikumu rindā un kuŗu attiecības, savstarpējās cīņas, var atsaukties vienā vai otrā

veidā arī uz mūsu Latvijas neatkarību. Ja mēs varētu atrasties hermētiskā nošķīrojumā pretī visai pārējai pasaulei un tās notikumiem, tad, protams, varētu tā spriest, ka varam noskatīties ar lielāko vienaldzību, kā notikumi risinās ārpus mūsu telpas. Bet tādā stāvoklī mēs neatrodamies, mums dienu no dienas šīs cīņas jāvēro un jājautā, kādu stāju ieņemt pret notikumiem. Taisni tas neļauj palikt neitrāliem. Mūs spiež ik brīdī vērtēt spēku samērus un prasa no mums zināmu aktivitāti, vismaz intelektuālu, ja arī nevarētu atsevišķos notikumos izrādīt politisku rīcību. Bet ja tas tā, kā tad iespējams ieņemt viedokli, kas izteicās Jūsu vārdos? Cik saprotu, Jūsu vēlēšanās būtu, lai mēs nemaz neinteresētos par notikumiem, kas tomēr nevar būt mums vienaldzīgi. Nevaru pielaist, ka tas tā būtu domāts, jo ikviena ārlietu politikas vadība dos savām diplomātiskām pārstāvībām norādījumus, kā ievērtēt notikumus un līdz ar to tā piespiedīs diplomātiju par tiem interesēties. Prasīt no mūsu pārējiem tautas locekļiem, lai tie arī neinteresētos par ārpolitiskiem jautājumiem, liekās, nebūtu pamatoti. Vācu presē ļoti bieži atkārtojas tamlīdzīgi aizrādījumi, kas gribētu, lai mazās valstis paliktu neitrālas, norādot, ka tām neesot nekas kopējs nedz ar koloniālām interesēm, nedz ar spēku samēriem, kādi tie veidojas. Nav iedomājams, ka mūsu ārpolitiskā vadība piesavinātos šādus uzskatus un tamdēļ droši vien citētos izteicienus, kā jādoma, ir tikai vēlēšanās izteikt, ka mums nav pārāk liela interese aizrauties jautājumos, kas mūs tieši neskar. Tādā formulējumā lietas parādās drusku citādā veidā. Bet pielaižot to, būtu jājautā, vai mēs, ieteikdami tādu izturēšanos, nestiprinam to pašu pretspēku — Vāciju, kas argumentē ļoti bieži līdzīgiem apgalvojumiem. Arī te jāņem vērā, ka var negribot atbalstīt pretnieciskas pozīcijas, ja nepiegrīž pietiekošu vērību taktiskiem paņēmieniem. Tai pašā dekla-

rācijā Darba kamerā Jūs uzsverat, ka mūs var interesēt tikai tā valstu kategorija, kurā ietilpst „pārējās valstis, kas nevar ietekmēt starptautisko politiku un saimniecību un kuŗu pamatcentiens ir nacionālās neatkarības saglabāšana, kā tas ir arī Latvijai.” Sadalīšana divās kategorijās var radīt pārdomas, vai faktiski tāda iespējama, kur taču katrai valstij ir pamatos vēlēšanās saglabāt savu nacionālo patstāvību. Bet nav vajadzīgs palikt pie tik sīkas pārdomas un jājautā, vai taisni otrās kategorijas valstīm nav bieži gandrīz dzīvības jautājums tas, kas notiek starptautiskajā politikā un saimniecībā. Cik bieži nav aizrādīts, ka lielvalstis tiks pašas ar sevi galā, jo tās var mest svaru kausos savus spēkus, kamēr pavisam citādi tas ir ar mazajām valstīm, kuŗas, objektīvi skatoties, ir piespiestas savas neatkarības labā izjust vēlēšanos, centies pēc tādas vēlēšanās papildīšanās, lai lielvalstu cīņas norisinātos labvēlīgi priekš tām. Tā nostājoties, mazās valstis ir piespiestas, lai arī nelieliem spēkiem, piedalīties diplomātiskā darbībā, par ko liecina visi politiskie notikumi un darbība pēdējos divu gadu desmitos Tautu savienībā. Palikt ārpus šīs darbības nav iespējams, par ko liecina mūsu līdzdalība jau minētajā starptautiskajā organizācijā. Jūs paši, kā Latvijas priekšstāvis, darbojaties redzami šīs organizācijas organos un pat tādos, kas liktos stāvam ļoti tālu no mūsu vitālām interesēm. Ar to ir sacīts, ka mazās valstis, ne lielo valstu labā, bet savā labā, strādā kopējos starptautiskos jautājumos, kas ir kļuvuši nešķirami un nedalāmi savā starpā. To apgalvojot, baidos izteikt pārāk saprotamu atziņu. Mūsu nacionālās neatkarības saglabāšanas labā mēs dzīvojam līdz aktīvi pārējai pasaulei, jūtam savā situācijā refleksus no notikumiem pārējā pasaulē un, to saprasdami, esam aktīvi, ne pasīvi vai izolējušies. Mūsu atšķiršanās no notikumiem varētu mūs atsvešināt no politiskiem ievērtējumiem

vispāri, padarīt mūs par cilvēkiem, kam viss ir vienaldzīgs, kas neko nevērtē, un tas būtu priekš Latvijas morālisks un politisks zaudējums. Tāda vienaldzība mūs novestu pie politikas, kas pieņem visu ar rezignējošu skatu. No rezignācijas politikas līdz akomodēšanās mizērai nav tālu. Bet tas nozīmētu mūsu nacionālās neatkarības nāvi.

Es atļāvos teikt šos vārdus, lai raksturotu konsekvences, kas izriet no uzskata, kāds izteikts Jūsu vārdos. Jūs tā nebūsit domājuši, bet objektīvā slēdzienu gaitā var tādas konsekvences jūtās un domās ierosināties, kur propaganda no vācu puses stipri uz to spiež, kādēļ uzmanība tādos izteicienos ir jo vairāk nepieciešama. Kas varētu būt vieglāks, kā pateikt mūsu plašai atklātībai, vai mūsu dzīves pārstāvībām, ka mūsu interesēs nav nedz līdzdomāt, nedz līdzī cīnīties tagadējos notikumos. Ar to mēs tiktu savās domās neitrālizēti. Tie, kas grib agresīvi spert zināmus soļus, varētu būt tikai apmierināti par tādu mūsu viedokli. Liekās, ka mūsu politikai varētu būt pavisam cits nolūks, daudz tuvāks mūsu rūpēm par nacionālo neatkarību. Vai būtu vēl sevišķi izceļams, ka dažādās pozīcijās, kuŗas mēs vērojam, mums jāmeklē spēki, uz kuŗiem varam atbalstīties mūsu neatkarības labā. Pēc Jūsu aizrādījumiem, mums jāpieiet pie faktiem bez patikas vai nepatikas. Liekās, tas diezgan grūti, ja mums ir vērtība, kas jāpasargā — mūsu Latvija. Mums politiskās parādības, gribot negribot, jānoskaidro, jāparedz parādību varbūtējās tālākās sekas. Tādi ir Jūsu vārdi, atļaujtos teikt, pilnīgi pareizi, bet tad mums arī jādara Jūsu sacītais — mums jāredz, kuŗa pozīcija stāv mums tuvāk un kuŗu lai mēs atbalstam no savas puses. Šķiet, ka te atbilde nav ilgi meklējama — tā ir pietiekoši skaidra. Tāda pozīcija nevar būt valsts, kas iesākusi plašu agresīvu uzmāšanās politiku. Šīs politikas spēki virzās dažādos vir-

zianos, tie skaŗ koloniālās intereses, saimnieciskās saistības, atsevišķu valstu dzīves telpas un t.t. Pret šo politiku mēs nevaram būt vienaldzīgi un, ja arī grūti to pateikt atklātā deklarātīvā veidā, tad nav nekāda iemesla izcelt viedokli, kas nevar būt mūsu un kas atvieglina agresīviem nolūkiem turpināt savu eju uz priekšu. Te mēs apstājamies pie tās pašas taktiskās problēmas, kas izpaudās jau izteicienos par Vācijas stāvokli, tās lomu Baltijas telpā. Nevar būt ne mazākā labuma no taktiska paņēmiņa, kas ieturētos tādā virzienā vai tādās atziņās.

## VIII

No. 44/1082.

Briselē, 1939. g. 13. maijā.

Lai jo vairāk vēl pietuvotos pārdomām pie atsevišķām problēmām, kuŗas piesaistījās manās pēdējās piezīmēs pie Jūsu apkārtraksta, es atļaujos vēlreiz atgriezties pie temata par Latvijas nostāšanos jautājumos, kas šķietami neskaŗ tieši Latvijas neatkarību. Jūsu runā Darba kamerā Jūs norādat uz strīdiem un sacensībām par naftas avotiem, minerālraktuvēm, zemes kvadrātkilometriem kautkur Afrikā un Āzijā. Apgalvot, ka Latvijas neatkarība nestāvētu nekādos sakaros ar cīņām par naftas avotiem un minerālraktuvēm vai kolonijām nevar, jo spēku virzīšanās uz dažādiem centriem, kuŗiem zināms sakars ar visiem tādiem jautājumiem, var skart ļoti jūtāmā mērā Latvijas neatkarību. Nevar Latvijai būt vienaldzīgi, vai Vācija iegūst varu pār Rumānijas naftas avotiem, vai nē. No šī jautājuma atkrājas lielā mērā kara potenciāls, uz ko bieži aizrādīts. Vācija un Itālija, panākušas varu pār Rumānijas naftas avotiem, var attīstīt daudz spēcīgāk savu uzkuŗdzēšanās politiku. Dienvidslāvijas minerālraktuves var tāpat Vāciju padarīt uzņēmīgāku tās politikā. Tāda pati interese saskatāma problēmā par kolonijām, jo tās skaŗ Vidusjūras svarīgus krastus, satiksmes ceļus un visādas iespējas, kas varētu rasties lielvalstu attiecībās. Militāri lietpratēji, apsvēruši visu to, attīsta plānus, kas norāda uz tuvu sakaru starp Baltijas jūru un Vidusjūru. Man jāatvainojas, ka uz tik vispārsaprotāmām lietām jūtos spiests aizrādīt, bet to daru,

lai redzētu, kādā mērā apgalvojumi, kas izteikti Jūsu runā Darba kamerā, var izlikties nesaprotami tiem, kas viņos noklausījās. Ja Jūsu izteicienos būtu atradušās zināmas rezerves, kas ierobežotu apgalvojumu izteiksmi, tad visas tādas piezīmes būtu liekas un es neuzdriktētos pietuvoties problēmām, kuŗas pazīstamas un saprotamas ikvienai ārpolitiskai vadībai. Esmu pārliecināts, ka tās nav svešas Jums un, sekojot tikai piezīmju loģiskai attīstībai, kavējos pie šīm problēmām. Daru to tāpēc, ka no Jūsu vēlēšanās attālināt prātus no pārāk tuvas piesaistīšanās pie tagadējo cīņu tālākiem apveidiem, varēja rasties iespajds, ka šī vēlēšanās iet pārāk tālu un līdz ar to var modināt sajūtu, ka mūsu interesēs ir palikt gluži ārpus visām problēmām, kas tagad nodarbina ļoti plašas aprindas, ja ne teiktu visu cilvēci. Jūs savā apkārtrakstā runājat par „jauniem vācu iebrukumiem” dažādos virzienos, par paredzamiem „varas aktiem”, par Vācijas izturēšanos, „piekāpību vai saprašanās gribu.” Jūs aizrādat, ka Vācija varētu rīkoties saimnieciskiem spajdu līdzekļiem, vai panākt saimniecisku pakļaušanu Vācijas interesēm. No šāda uzskatījuma vien jau var saprast, kādā mērā vispārējo politisko stāvokli skar dažādie jautājumi, kuŗiem, liekās, nav tiešas saistības ar Latvijas stāvokli. Bet no tā redzams arī tūdaļ, ka mums jāskatās ar lielāko vērību uz visiem notikumiem, lai arī tie norisinātos ļoti tālu no mūsu apvida. Jūsu ciešais formulējums „Eiropas dinamiskais centrs bez šaubām ir Vācija” pats par sevi liecina, ka Jūs uzsverat šī dinamiskā centra nozīmi uz visām pusēm. Jūs uzsverat bez tam vēl, ka „Vācijas „dinamiskie satelīti Itālija, Ungārija, Bulgārija var rīkoties tikai tajās robežās, ko Vācija tām nosaka.” Šis aizrādījums vēl vairāk paplašina ģeografiskos apvidus un interešu kompleksus, kuŗos var parādīties Vācijas dinamisms. Arī no šiem Jūsu aprādījumiem ir taču skaidrs, ka Jūs pašī

loti augstu ievērtējat notikumus sakarā ar Latvijas neatkarības interesēm un tās ārējo politiku. Kādā veidā Vācija var mēģināt paplašināt savus saimnieciskos iespaidus, pat pakļaut citu valstu organismus savām interesēm, izredzams no tās saimnieciskās politikas pret dažām valstīm, piemēram, pret Rumāniju un tagad pret Lietuvu. Tas viss liek pārdomāt, vai mēs savos ārpolitiskos apsvērumos un īpaši, dodot paskaidrojumus mūsu atklātībai, neesam piespiesti vairāk izcelt faktus, kuŗi norāda uz Vācijas dinamismu un tā kaitīgumu atsevišķo gadījumos. Nav man, protams, vēl jāsaka, ka tas prasītu lielu takta uzmanību, bet iespējama tāda virziena izturēšanās apsvērumos tomēr ir. Katrā ziņā nevarētu būt mūsu interesēs laist apgrozībā uzskatus, kuŗus var viegli iztulkot nepareizi, it kā tie piekļautos Vācijai labvēlīgā virzienā. Tādā veidā aizrādījumi par dažām atsevišķām interesēm, kas liek rasties sastrēgumiem, būtu koriģējami, lai mūsu ārpolitiskā darbība atrastu pilnīgu saprašānu, nevis greizu iztulkošanu sabiedrībā. Bet vēl vairāk varētu rasties pie tādiem apgalvojumiem, kuŗi šķietami izriet no Jūsu runas Darba kamerā, komentāri no to valstu puses, kuŗas atrodas tiešās attiecībās ar skārtiem jautājumiem un kuŗām varētu izlikties, ka mūsu vienaldzība nav pilnīgi apzināta vai tā ir maldinoša. No visa tā secinājumos jāslēdz, ka lielāka uzmanība izteicienos un apgalvojumos ir vēlāma.

Ar dziļu cieņu

Dr. M. Valters,  
sūtnis.

## P A S K A I D R O J U M S

Uz iepriekšējiem astoņiem rakstiem, adresētiem ministram V. Muntera kgm sakarā ar viņa 26. aprīļa apkārtrakstu, pienāca viņa atbilde no 11. maija, kas te lasāma. Atbildes beigās apsolītā atgriešanās pie maniem rakstiem nekad nav notikusi.

Latvijas Ārlietu ministrija.

Rīgā, 1939. g. 11. maijā.

Augsti godātais sūtņa kungs.

Jūsu š. g. 3., 4., 6., 8. un 9. maija rakstus No. 44/1000, 1007, 1043, 1051 es izlasīju ar lielu interesi, lai gan man jāsaka, ka tiem ar manis skārtiem konkrētiem jautājumiem maz kopēja. Es domāju, ka būtu ieteicami šos rakstus neturpināt, jo man uz tiem atbildēt laika trūkuma dēļ par nožēlošanu nebūs iespējams, un es negribētu atstāt Jūsos iespaidu, ka es to saturu un virzienu klusi ciešot akceptēju. Uz dažām lietām man gribot negribot būs jāreaģē, bet, ievērojot darba daudzumu ministrijā un laikam arī sūtniecībā (par ko liecina Jūsu raksts ar lūgumu pēc papildspēkiem), es negribu sajaukt no mūsu praktiskās diplomātiskās darbības izrietošu domu apmaiņu ar, lai arī cik fascinējošiem, prātniecības gājieniem un polēmiku par lietām, kas stāv tālu no konkrētās ārpolitikas situācijas.

Kā jau teikts, pie dažām lietām, kas atrodas tiešā sakarībā ar manu 26. aprīļa rakstu, es pie izdevības atgriezīšos.

Ar augstu cieņu

V. Munters.

## P A S K A I D R O J U M S

Uz iepriekšējā lappusē reproducēto ministra V. Muntera vēstuli es atbildēju, kā lasāms nākamās lappusēs.

Latvijas sūtniecība  
Beļģijā.

Personīgi.

Briselē, 18. maijā 1939. g.

Augsti godātais ministra kungs.

Es saņēmu Jūsu 11. maija vēstuli aizvakar, 16. maijā. Jūsu norādījumi, it kā mani raksti sakarā ar Jūsu 26. aprīļa apkārtrakstu nepieskārtos konkrētiem jautājumiem, neliekās esam dibināti, ja arī vienā vai otrā vietā bijis vajadzīgs apstāties tuvāk pie jautājumiem no plašāka viedokļa. Jūsu apkārtraksts uz to spiež, ievērojot — Jūs paši to sakat — ka Jūs minētā apkārtrakstā attēlojat pārdomas un sevišķi uzsvērat, lai sūtņi no savas puses ar visu vajadzīgo vaļsirdību izteiktos par rakstā minētiem Jūsu apsvērumiem. Šie apsvērumi skar dažu dažādās problēmas, jautājumus par ideoloģiju, par atsevišķu valstu centieniem, dažādām politiskām iespējamībām. Ja vēl turklāt ievēro, ka Jūs savā apkārtrakstā prasat izteikties ar vaļsirdību, lai palīdzētu valdībai ienest korektīvus tur, kur viņa pēc sūtņu domām pielaiž kļūdas savos novērtējumos, tad jo vairāk vēl var saprast pienākumu un nepieciešamību apstāties pie apkārtraksta apsvērumiem ar visu nopietnību. Tieši ierobežoti konkrēti jautājumi apkārtrakstā izvirzījušies daudz mazākā mērā un, ja Jūsu vēlēšanās būtu bijusi,

lai izsakas par tādiem atsevišķi, tad bez šaubām tie arī atrastos precizēti noteiktos formulējumos. Ja tas nav, tad pieņemams, ka Jūsu vēlēšanās bija, lai apsvērumi būtu tādi, kas atļautu tikt skaidrībā par problēmām to visplašākā izteiksmē. Pats par sevi saprotams, ka tādā izteiksmē konkrēti jautājumi atrod vismaz pa daļai jau apgaismojumu. Mans nodoms bija Jūsu apsvērumus apskatīt no tādas pieejas. Vēl citi konkrētizēti jautājumi būtu nākuši paši no sevis vēl spilgtāk pēc vispārējiem apsvērumiem, kā tie jau izlobijās visās manās piezīmēs, sākot ar pašām pirmajām. Katrā ziņā esmu palicis tikai Jūsu apkārtraksta rāmjos un neesmu arī gribējis tos atstāt.

Jūs vēlaties, lai es šos savus rakstus vairs neturpinātu, aizrādot, ka Jūs nevarat uz tiem atbildēt laika trūkuma dēļ. Nemaz arī nebiju domājis, ka uz tiem būtu nepieciešams atbildēt, bet tikai, lai tie noderētu kā materiāls apsvērumiem, kas būtu varējuši nākt arī no citu sūtņu puses un, cerams, arī nāks. Tikpat labi saprotams, ka nekad Jūsu klusēšanu nebūtu varējis pieņemt kā apliecinājumu, it kā Jūs manu rakstu saturu un virzienu akceptētu. Jūs aizrādat, ka darba daudzums ministrijā un laikam arī sūtniecībā neatļauj sajaukt no mūsu praktiskās diplomātiskās darbības izrietošu domu apmaiņu ar, lai arī cik fascinējošiem, prātniecības gājieniem un polemiku par lietām, kas stāv tālu no ārpolitiskās situācijas. Jau atļāvos teikt, ka Jūsu apkārtraksts apsver ārpolitisko situāciju ne tikai tās atsevišķās konkrētās parādībās, bet gan visā tās kopībā. Vērojumi, kādus esmu centies dot ar pilnīgu vaļsirdību, kā Jūs to prasat, nemaz nepieskārās kādai augstai matērijai un es nedomāju, ka tie būtu prātniecības gājieni, vai ka tiem vispār kaut kāds sakars ar prātniecību. Pavisam nepelnīts ir pie tam Jūsu laipnais aizrādījums, it kā šie prātniecības gājieni būtu fascinējoši. Nē, tie ir lietišķi un vienkārši domu

apsvērumi, nekas vairāk. Jūsu laipnais apzīmējums varētu pat izlikties kā pārāk lēta ironija, kādu sniegt, šķiet, nevarēja būt Jūsu nolūks nopietnā, man adresētā, vēstulē.

Sakot, ka arī sūtniecībā laikiem daudz darba, par ko liecinot mans raksts ar lūgumu pēc papildspēkiem, ir it kā izteikts pārmetums, ka sūtniecības spēki nodarbināti ar tādiem darbiem, kā manas piezīmes pie Jūsu apkārtraksta. No savas puses atļaujos vēlreiz uzsvērt, ka Jūsu apkārtraksts man izliekās pārāk nopietns, lai būtu varējis atturēties no atsauksmes, kur taču iet pat runa par to, lai varbūtēji palīdzētu valdībai ienest korektīvus tās novērtējumos. Mans lūgums pēc palīgspēka nestāv nekādās attiecībās ar šo darbu, kas bija nepieciešams sakarā ar Jūsu rakstu, bet gan ar darbību sūtniecībā vispār, kā to esmu aprādījis gan ziņojumos, gan arī sarunās ar Jums.

Varbūt Jūs atradīsiet par iespējamu visu šo lietu celt priekšā Valsts un Ministru prezidenta kungam, iepazīstinot viņu ar maniem astoņiem ziņojumiem pie Jūsu apkārtraksta, kā arī ar šo mūsu saraksti. Domāju, ka šī lieta varētu Valsts prezidenta kungu interesēt un varbūt, ka viņš pats vēlētos no savas puses saņemt kādus manus paskaidrojumus šinī lietā.

Ar dziļu cieņu

Dr. M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Nākamā vēstule rakstīta Valsts prezidentam Dr. K. Ulmanim, sakarā ar kādu telegrammu, kurai pilnīgi privāts raksturs, uz ko attiecas vēstules pirmais teikums. Tālāk vēstule uznāk uz temata, kam sakars ar sarakstē iepemto stāvokli. Šī vēstule palika bez jebkādas atbildes.

Briselē, 1. maijā 1939. g.

Mīļais un cienītais draugs.

Paldies, mīļu paldies par telegrammu. Palaižos uz Tavu labo vārdu un ceru visu labu. Bet pie šī gadījuma gribētu no Tevis izlūgties atļauju runāt ar Tevi kā draugs ar draugu. Tu man rudenī sacīji vārdus, kas man neiziet no galvas un taisni pie tiem piedomājot, es izsaku savu lūgumu. Es gribētu Tev vēl vairāk teikt, nekā tas šajā brīdī bija iespējams, vienmēr domās pie Tava lielā, gudrā prāta un pie Tavas draudzības. Tu redzi, kāds ir laiks un ar to jau daudz kas teikts. Es gribētu būt Tev neieinteresēts palīgs. Ja draud briesmas, liec mani zaldātos — esmu priekš tā vēl pietiekoši spēcīgs. To saku ar dziļāko nopietnību. Ja atļauji man ar Tevi aprunāties, esi tik labs un liec mani izsaukt.

No sirds

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Vēstule, kas tagad nāk, arī adresēta Valsts prezidentam, kopā ar norakstiem no astoņiem ziņojumiem-piezīmēm, atbildot ministram V. Munteram.

Briselē, 1939. g. 30. maijā.

Mīļais un cienītais draugs.

Es te klāt Tev nosūtu saraksti, kuŗai izlūdzos Tavu laipno ievērību. Sarakstē Tu atradīsi vispirms ārlietu ministra 26. aprīļa apkārtrakstu Nr. R. 12644., izgatavotu norakstā, no kuŗa Tu redzēsi, ka ārlietu ministrs Munter ar šo apkārtrakstu izteica vēlēšanos dzirdēt sūtņu vaļsirdīgi izteiktus apsvērumus, lai palīdzētu, kā tur teikts, valdībai ienest korektīvus tur, kur viņa pēc sūtņu domām pielaiž kļūdas savos novērtējumos. Uz šo apkārtrakstu es atbildēju ar astoņiem ziņojumiem, kuŗu noraksti tāpat atrodas pieliktā iesējumā. Mans nodoms bija šais ziņojumos izteiktās domas vēl tālāk turpināt, bet pienāca ārlietu ministra V. Muntera man adresēta vēstule, kas man to noliedza. Uz šo 11. maija vēstuli, kuŗas noraksts tāpat atrodas iesējumā, es atbildēju ar 18. maija vēstuli. Ar to šī sarakste pagaidām nobeigusies. Varbūt, ka ministra kungs pats cels Tev priekšā visu saraksti, ko biju vēlējies, izteicot tādu vēlēšanos savā vēstulē, atbildot ārlietu ministra kungam. Ja Tev tagad piesūtu saraksti atsevišķi, tad daru to, lai bez kādas novilcināšanās Tev būtu iespējams iepazīties ar sarakstē izteiktiem uzskatiem, pagaidām atturoties no kaut kādiem tālākiem komentāriem, kas būtu nepieciešami, lai pilnīgi saprastu, kādēļ es uzskatīju par nepieciešamu atsauk-

ties uz ārlietu ministra kunga apkārtrakstu ar plašākām piezīmēm. Es neuzskatu sevi, un Tu to no manis arī neprasīsi, par kuŗu katru vienkāršu ierēdni. Manas sabiedriskās darbības pagātne un mana pašcieņa liek man runāt vaļsirdīgi. Šai gadījumā daru to jo vairāk vēl tāpēc, ka cilvēki, ļoti plaša sabiedrība, skatās ar izbrīnu un jautājumiem uz ārlietu ministra Muntera kunga darbību, kāda tā parādījusies presē, dažādos izteicienos un deklarācijās. Man nav Tev jāsaka, ka pret šo darbību ceļ ļoti spilgtas ierunas. Tu man pagājušu rudenī sacīji, lai es runāju vaļsirdīgi, jo Tev esot grūtības zināt visu, ko saka, un šie vārdi mani piespiež arī te runāt, kā to daru. Es Tev neesmu teicis nevienu vārdu par ārlietu ministru Muntera kungu, lai gan man būtu bijis Tev toreiz jau daudz kas jāsaka. Atturējos, jo negribēju runāt par baumām, vai dažādu cilvēku spriedumiem. Domāju, ka labāk nogaidīt. Tad nāca ārlietu ministra apkārtraksts un tikai uz to zīmējoties, es atļāvos izteikt savas domas. Bez tam atsevišķā aploksnē Tu atradīsi „Latvijas Kareivja” 1938. gada 16. oktobra 236. numuru ar manu rakstu „To pašu ceļu tālāk.” Šis raksts pamudinājis ārlietu ministru V. Muntera kungu man rakstīt 23. oktobrī vēstuli, kuŗas norakstu pievienoju avīzei, kā arī norakstu no manas 28. oktobra atbildes V. Muntera kungam. Starp piezīmēm, kas izteiktas astoņos ziņojumos pie ministra 26. aprīļa apkārtraksta un šo „Latvijas Kareivja” rakstu ir skaidri saredzami sakari. Es gribēju jau toreiz celt Tev priekšā tiklab „Latvijas Kareivja” rakstu, kā arī ministra vēstuli. Tomēr atradu par derīgāku nogaidīt. Ja tagad lūdzu Tevi ieskatīties „Latvijas Kareivja” rakstā, es domāju atradis pašu īstāko brīdi, lai redzētu, ka rakstā izteiktās domas nav bijušas tik greizas, ka tās būtu attaisnojušas tāda veida vēstuli, kādu toreiz oktobrī saņēmu no ministra. Gadiem ilgi bijuši mani ārpolitiskie raksti „Brīvā Zemē” un „Jau-

nākās Ziņās", un ja tos šodien pārlasītu, mana pārlicība ir, ka tur teiktais piepildījies un piepildās. Ja pēc tam ministrs Muntera kungs neatrod par iespējamu man atļaut rakstīt apsvērumus, dot ieskus, kādus viņš pats vēlās, pie tam vēlās ar pilnīgu vaļsirdību teiktus, tad es nesaprotu, kāds stāvoklis tiek ierādīts darbiniekam, kuŗš var atskatīties ar apziņu uz savas darbības pagātņi.

Vēl vairāk nekā šī oktobra vēstule, kas man aizliedza politisku apcerējumu publicēšanu, mani skāra tagad saņemtā vēstule, kuŗu uzskatu pēc satura un veida par vairāk kā greizu. Mana vēlēšanās nav, lai Tu ievadītu kādu rīcību šai gadījumā. Mana vienīgā vēlēšanās ir, lai Tu zinātu, kas notiek Tavā tuvumā un bieži zem Tava vārda un Tavas aizbildniecības segas. Sabiedrībā, to atļaujot teikt, ir to jau novērojuši. Neesmu gribējis uz tādiem aizrādījumiem atsaukties, vai Tev tos tālāk nodot, radīt Tev nepatīkamas jūtas vai pat aizdomas, bet ir tomēr gadījumi, kā tagadējais, kur nevar klusēt. Sabiedrībā uzskata mani par Tavu līdzgaitnieku, taisnība, varbūt ne tagadējā ceļā, bet gan ilgu gadu posmā, un sabiedrība netic, ka arī šodien man nebūtu draudzīgu jūtu pienākuma pret Tevi. Cilvēki nemitas saistīt Tavas domas ar manām domām. Tas vēl jo vairāk piespiež mani ar Tevi atklāti runāt, daudz atklātāki, nekā citi to dara. Tu pats man to atļāvi un tamdēļ lūdzu Tevi neļauties, ja šinīs rindās nāku pie Tevis vecā draudzībā un labākos novēlējumos Tavam darbam. Ja Tu vēlēties, es runāšu vēl plašāki — došu Tev savas domas un arī citu, kas seko Taviem darbiem, skatās uz Tavu apkārtni un prot it labi atšķirt, kur rīkojas Tava roka un kur citi aiz Tevis cenšas savā labā izlietot apstākļus. Tavas pareizās domas var tā pieņemt pārprotamu izskatu, kā tas ir arī šai gadījumā, ar kuŗu nāku pie Tevis ar šīm rindām. Sabiedrībā daudzi savos spriedumos, lai

arī cik bieži netiktu minēts ministra Muntera vārds, viņa nozīmi uzskata par nesvarīgu, citi atkal saka, ka viņam esot liela nozīme ne tikai ārējā politikā, kamēr vēl citi novirza savus spriedumus vairāk uz Tevi un Tavām domām. Nelabvēlīgi prāti to dara ar lielu sajūsmu. Turpinoties ilgāku laiku, tādās parādībās, kā tās atzīmētas manās piezīmēs pie apkārtraksta, paplašina iespaidu, it kā ministra Muntera kunga manifestanti izteiktie uzskati būtu arī Tavējie. Es to negribu pielaist un esmu pret tādu uzskatu vienmēr cēlis ierunas. Tādā garā esmu rīkojies daudzus rakstos agrāk, rakstīdams no Varšavas, to pašu esmu darījis „Latvijas Kareivja” rakstā, un to daru piezīmēs pie apkārtraksta. Nešaubos, ka Tavš taisnīgais prāts to atzīs un man piedos, ka, iedams vecas draudzības ceļu, nesu Tev savas domas un vaļsirdīgos novērojumus.

Ar dziļu draudzību un cieņu

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Ar 12. jūnija vēstuli, kas te seko, ārlietu ministrs V. Munters paziņoja man, ka nodevis Valsts prezidentam manus astoņus rakstus.

Personīgi.

Latvijas  
Ārlietu ministrs.  
Ministre des Affaires Etrangères  
de Lettonie.  
Rīga.

Rīgā, 1939. g. 12. jūnijā.

Augsti godātais sūtņa kungs.

Atsaucoties uz Jūsu 18. maija personīgo vēstuli, pagodinos Jūs informēt, ka esmu izpildījis Jūsu vēlēšanos un visus Jūsu ziņojumus runā esošā lietā cēlis priekšā Valsts Prezidenta kungam. Valsts Prezidenta kungs solījās Jums atbildēt tieši.

Ar augstu cieņu

V. Munters.

## P A S K A I D R O J U M S

„Brīvās Zemes” raksta lietā un ievērojot, ka tā manu paskaidrojumu neievietoja, rakstiju Valsts prezidentam 15. jūnijā vēstuli, kas te seko.

Godātais, mīļais draugs.

Esmu saņēmis apstiprinājumu, ka sūtījums Tev ir nodots un, kā jau vēstulē biju Tev teicis, mana vēlēsānās nav, lai Tu atsauktos uz to ar kādu rīcību, kas jau nebūtu paredzēta Tavās paša pārdomās. Ja ar šo vēstuli griežos pie Tevis, sakarā ar te pielikto mazo rakstu „Beļģijas starptautiskais stāvoklis,” tad to daru, palaidzami arī šai gadījumā uz Tavu labvēlīgo, atsaucīgo prātu, turklāt zinādams, ar kādu nopietnību Tu vēro notikumus. Berlīnē parakstītais līgums un garantiju jautājums ir radījuši veselu avižniecības literātūru, pa daļai pie mums, bet vēl vairāk ārzemēs. Par ārzemju atsauksmēm esmu devis dienu no dienas pārskatus savos ziņojumos ārlietu ministram. Iekšzemes avižniecības atsauksmes prasītu plašākas piezīmes. Šais atsauksmēs ir bieži pārāk daudz subjektīvu vienpusību, ja neteiktu — apzinīgi veidotu greizību, kurām, kā liekās, ir viens un tas pats avots. Šie dažādie raksti — agrāk un tagad — ir savos spriedumos dažubrīd pat pārāk nepārprotami pakalpīgi un dažī secinājumi liek domāt, ka tie taisīti noteiktam mērķim, kas jau izrādījās, apskatot tamlīdzīgus rakstus piezīmēs pie ārlietu ministra apkārtraksta. Vai tādi raksti, tik tendenciozā izteiksmē, būtu vajadzīgi, ja nebūtu vēlēsānās dot notikumiem apgaismojumu, kādu tiem īstēnībā nevar dot? Patiesības labā un, it īpaši ievērojot domas, kādas pie mums arvien vairāk nostiprinās,

būtu vajadzīga lielāka vērība, pārrunājot vai motivējot kādu politisku rīcību. Ja rīcība var būt kļūdīga un kaitēt, vēl vairāk var kaitēt tādi komentāri, kas pēdējā laikā arvien biežāk parādījušies. Kad izlasīju „Brīvā Zemē” rakstu „Garantijas,” redzēju, ka tas dažos apgalvojumos ļoti apstrīdāms, bet, ievērojot zināmus apstākļus, negribēju uz rakstu citādi atsaukties, kā tikai ar tīri faktiskas dabas aizrādījumu uz apgalvojumu, kuŗā izredzama apzinīga maldināšanas griba. Šis aizrādījums atrodams rakstā „Beļģijas starptautiskais stāvoklis,” kuŗu piesūtīju „Brīvās Zemes” redaktoram H. Zariņa kungam. Es uzsvēru viņam rakstītā vēstulē, ka rakstā „Garantijas” izteiktais apgalvojums, it kā Beļģijai būtu neitralitātes statuts, neatbilst īstenībai. Pats raksts, kuŗu lūdzu Tevi izlasīt, to skaidri aprāda. Tagad pagājušas jau vairākas dienas kopš raksts redakcijā saņemts, bet tas vēl nav parādījies. Es ļoti, šķiet, maldītos, ja vēl cerētu, ka nelielais raksts, kas neprasa gandrīz nekādas telpas, kļūs iespiests. Būtu nu jājautā, kāpēc tas nevar notikt? Vai tas noticis uz pašas redakcijas lēmumu, vai būtu kāds rīkojums, kas neatļautu tamlīdzīgiem aizrādījumiem parādīties, lai arī cik lietišķi tie būtu? Nāku pie Tevis ar šo šķietami mazsvarīgu lietu, tomēr domāju, ka tā ir vēra ņemama un ka tai ir nozīme. Izlūgšos paziņojumu no redakcijas, kuŗa varbūt nevarēs atklāti atbildēt, un domāju, ka paskaidrojums no redakcijas puses diez vai lielāku skaidrību lietā ienesīs. Ja es maldītos, es izlūgšos piedošanu, bet pagaidām gribu Tev atļaut pašam vērot. Man nav vēl sevišķi jāizceļ, ka apsverot jau vēstules sākumā teikto, varbūtējs rīkojums, ja tāds pastāvētu un varētu tikt attiecināts uz manis iesūtīto rakstu, padarītu par neiespējamiem pat pašus lietišķākos aprādījumus un pat tādos jautājumos, kas skar Latvijas dzīvības intereseš. Tas nozīmētu Tevi dziļi apvainot, ja gribētu

pieņemt, ka tāda varētu būt jelkad Tava vēlēšanās. Ja lietišķu aprādījumu iespējamības tikt ierobežotas tādā mērā, augtu nepaļāvība uz dažādiem šķietami oficioziem paskaidrojumiem arvien vairāk, kas notiek — atļauj lūgt man to ticēt — ļoti plašos apmēros jau tagad. Par to Tu pats varēji pārliecināties Kameru kopsanāksmē no tur uzstādītiem jautājumiem, kuŗi attiecās, protams, vispirms uz lietu būtību, bet ne mazāk arī uz iztulkojumiem, kādus lietām grib dot. Vēl vairāk Tu būtu varējis izdzirdēt no sarunām un atsauksmēm. Cilvēki sāk skatīties ļoti dīvainām acīm. Piedod, ka to atklāti Tev saku.

Ja Tu vēlētos saņemt vēl kādus tuvākus paskaidrojumus pie visa te teiktā, esmu gatavs Tev pakalpot. Arī pie šī gadījuma gribu Tev teikt: Ja nepareizi rīkojos, vai taisu nedibinātus pārmetumus, sodi mani. Drauga sodu vienmēr pieņemšu, ienaidnieka nekad.

Neņem jaunā, ka nāku pie Tevis ar savām rūpju domām.

Tevis draudzīgā cieņā vēlot visu labu,

M. Valters.

Briselē, 1939. g. 15. jūnijā.

## P A S K A I D R O J U M S

Uz 15. jūnija vēstuli saņēmu no Valsts  
prezidenta 26. jūnijā rakstītu atbildi,  
kas te seko.

R i g ā, 1939. g. 26. jūnijā.

Mīļais draugs,

Man ir divi Tavi pasta sūtījumi; arī ārlietu ministrs ir mani informējis tajās pašās lietās, par ko runā Tavas vēstules. Es gribu atbildēt tā: mans uzskats ir, ka nav vēlama polemika ārpolitikas jautājumos ne ārlietu ministrijā, ne arī „Brīvā Zemē”, vai citos Latvijas laikrakstos. „Brīvā Zeme” pauž ārlietu ministrijas atziņas, un ārlietu ministrs savu politiku saskaņo ar visu kabinetu un arī ar mani. Polemika nav vēlama arī blakus jautājumos, un valdības politikas jautājumos nepavisam nav vēlami raksti no valdības ierēdņu puses. Es domāju, ka taisni Tev šī lieta varēja būt skaidra un neapšaubāma. — Vairāk man nekas šinī jautājumā nebūtu sakāms.

Apsveicu Tevi ar iecelšanu par Liepājas A.P.\*) goda šefu. Man bija liels prieks beidzot atrast iespēju izpildīt šo man ļoti patīkamo goda pienākumu.

Teve draudzīgā cieņā visu labāko vēlēdams

K. Ulmanis.

\*) Liepājas aizsargu pulka.

Rīgā 1939.g.26.jūnijā.

Mīļais draugs,

Man ir divi Tavi pasta sūtījumi; arī ārlietu ministrs ir mani informējis tajās pašās lietās, par ko runā Tavas vēstules. Es gribu atbildēt tā: mans uzskats ir, ka nav vēlams polemika ārpolitikas jautājumos ne ārlietu ministrijā, ne arī "Brīvā Zemē" vai citos Latvijas laikrakstos. "Brīvā Zemē" paui ārlietu ministrijas atziņas, un ārlietu ministrs savu politiku saskaņo ar visu kabinetu un arī ar mani. Polemika nav vēlams arī blakus jautājumos, un valdības politikas jautājumos nepavisam nav vēlami polemiski raksti no valdības ierēdņu puses. Es domāju, ka taisni Tev šī lieta varēja būt skaidra un neapšaubama. - Vairāk man nekas šinī jautājumā nebūtu sakams.

Apsveicu Tevi ar iecelšanu par Liepājas A.P. goda šefu. Man bija liels prieks beidzot atrast iespēju izpildīt šo man ļoti patīkamo goda pienākumu.

Tev draudzīgā cieņā visu labāko vēlēdams

Augsti godātam  
sūtnim Dr.M.Valters kungam,  
Briselē.

*K. Ulmanis*

## P A S K A I D R O J U M S

Sarakstei turpinoties, es rakstiju 1. jūlijā  
Valsts prezidentam vēstuli, kuŗas no-  
raksts te seko.

Briselē, 1. jūlijā 1939. g.

Mīlais draugs.

Katru Tavu vārdu esmu vienmēr sev pietuvinājis tuvu, pat ja tas kādreiz bijis paass, un tikai vienu esmu pie katra gadījuma vēlējies: lai tas būtu taisnīgas, cilvēcīgas atziņas nests. Vēstule, kuŗu tagad saņēmu kā atbildi uz maniem Tev sniegtiem aizrādījumiem, neatstāj, diemžēl, tādu iespaidu. Tā ir tāda ne aiz kāda ļaunuma, par ko esmu dziļi pārliecināts, bet gan aiz iemesliem, kuŗus iedomājos pārredzam. Mana vēlēšanās būtu, lai arī šai gadījumā valdītu skaidrība lietās, par kuŗām, viens otru cienīdami, runā divi cilvēki atklāti, kauču viens ir valsts augstākā personība, otrs Tavs padevīgs ierēdnis. Tāda vēlēšanās mani pamudinās sagatavot plašāku paskaidrojumu, kuŗam izlūgšos Tavu draudzīgu labvēlību jau ar šīm rindām.

Atļauj man vēl teikt, ko Tev jau telegrafēju, tiklīdz saņēmu ziņu, ka pagodinājums, kādu Tu man parādīji, mani ierindodams Liepājas A.P., mani patiesi aizkustināja. Tas bija liels pārsteigums un toties lielāks arī mans paldies Tev.

Draudzīgi, pateicīgi Tev roku spiedzams

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Pēc kāda raksta parādīšanās „Brīvā Zemē”, veselā citu ierindā, vienmēr ar to pašu tendenci, es rakstīju Valsts prezidentam 9. jūlijā sekojošu vēstuli:

Briselē, 1939. g. 9. jūlijā.

Mīļais un cienītais draugs,

Izlasījis „Brīvās Zemes” rakstu „Vēlreiz garantijas” un pāris dienu atpakaļ „Valstisko egoismu” — rakstus, kas pierindojas blakus agrākiem no tā paša avota, varu tikai teikt: Mums visiem būs kādreiz sāpīga sajūta, ka tāda veida raksti ir rakstīti. Nepārspilēju, saku to ar pārliecinātāko apziņu. Ja nav citas iespējas to pateikt, saku to Tev, Tavam augstajam atbildīgajam vārdam.

Palieku ar draudzīgākās cieņas novēlējumiem

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Sekojošā vēstule, rakstīta Valsts prezidentam Dr. K. Ulmaņa kungam 27. jūlijā, sakarā ar viņa ģimenes gleznojumu. Šī vēstule neskaņ vispārējus jautājumus, bet tā kā atbilde uz to skaņ arī nepersonīgas lietas, tad to ievietoju vēl vairāk tāpēc, ka tā ir draudzīgākās cieņas pausta.

Briselē, 1939 .g. 27. jūlijā.

Mīļais un cienītais draugs.

Šodien Tev rakstu priecīgā sajūtā: atnesa Tavu ģimetni. Tu būtu pārsteigts, cik labi tā izdevusies. Tā ir gleznota pēc kādas Tavas fotografijas un Tu redzēsi no fotografiskā attēla, kuŗu lieku no gleznojuma izgatavot, cik labi darbs izdevies. Māksliniece ir Anna Zariņa, kuŗas darbus vispāri beļģi ļoti iecienījuši. Esmu pārliecināts, ka vēl labāk izdotos darbs — Tava glezna, ja Tu atļautu viņai Tevi uzgleznot pēc dabas. Katrā ziņā viņa ar savu lielo talantu atrādīs daudz vairāk Tavu dvēselisko seju, nekā tie daudzie, kas tevi gleznojuši un bieži izgatavojuši tīri neciešamu Tavu portretu. Nupat notikušajā saviesībā, sūtniecībā visi apskatīja ar lielu sajūsmu skaisti un raksturīgi dzīvi strādāto māksliniecisko darbu.

Visā draudzībā, ar novēlējumiem

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Tādā pašā sakarībā rakstīju Valsts prezidentam 3. augustā vēstuli, kuŗa te seko.

Briselē, 1939. g. 3. augustā.

Mans mīļais draugs.

Nebūtu domājis, ka manā dažas dienas atpakaļ rakstītā vēstulē teiktais tik drīz piepildīsies. Vai tā sāpīgā sajūta, par kuŗu rakstīju, nepārņem, kad noklausās tagad radio un lasa, ko angļu parlamentā saka par šiem pašiem rakstiem mūsu presē? (Pēdējais famozais gabals „Brīvā Zemē” no 29. jūlija). Pielieku te klāt „L'Indépendance Belge” 1. augusta izgriezumu. Tu tur lasīsi par Daltona runu. Tā ir plaši tādā veidā izplatīta pa visu pasauli, ko redzu no dažādiem preses atreferējumiem. Taisni tas, ka dažādos rakstos izteikušās ārlietu ministrijas atziņas, kā Tu saki, ir devis iemeslu piegriezt šiem rakstiem vēl jo sevišķi vērību un tos tādā veidā iztulkot, kā tas tagad nu noticis angļu apakšnamā. Ne patiesi neitrālītātes centieni mums kaitīgi, bet gan savādā publicistika, kas ap tiem radīta, vai arī tendence, kuŗu izjūt un kas tiešām nebūtu saprotama, ja ar to negribētu panākt patiesas neitrālītātes neiespēju — īstenībā mūsu politikas aktīvizēšanu hitleriskās Vācijas labā. Daudzi to iztulko tādā veidā. Lai arī kā, vai mums vajadzēja nonākt pie tādām runām angļu House of Commons? Neatrunāsimies ar to, ka tā ir opozīcijas vadītāja runa, tā tad — nenozīmīga. Tu zini it labi, kāda nozīme piekrīt opozīcijai angļu parlamentā un cik liels iespaids ir Darba partijai Anglijā, kā arī visas pasaules atklātībā. Būtu vieglprātīgi par tādām runām

pajokoties. Lūdzu man piedot, ka Tev atkal rakstu. Tu varbūt lasīsi manu vēstuli ar nepatīkamu sajūtu. Varu tikai teikt, ka turu par savu pienākumu Tev rakstīt: notikumu gaita prasa neliekuļotu pārdomu un neliekuļotu vārdu. Uz mana galda ir biezs manuskripts, kurā vēlējos Tev dot vēl tālākus paskaidrojumus, kā Tev rakstīju, bet es sev jautāju: vai tie maz vajadzīgi, kur lietas tik atklāti parādās, kā tas jau notiek. Lūdzu piedod, ja Tu atrastu manus vārdus par liekiem.

Ar draudzīgākiem novēlējumiem un draudzībā  
cienot

Tavs

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Tai pašā sarakstes laikā parādījās „Brīvā Zemē” vairāki raksti ar diezgan skaidri izteiktu tendenci. Uz vienu tādu es atsaucos, piesūtidams „Brīvai Zemei” paskaidrojumu, kas te seko. Paskaidrojumu „Brīvā Zeme” neievietoja, kā man teikts — aiz iemesla, kas stāv sakarā ar raksta oficiālo autoru.

### Beļģijas starptautiskais stāvoklis.

„Brīvās Zemes” 3. jūnija rakstā „Garantijas,” šķiet, ieviesušās dažas nepareizības, starp kurām pati galvenākā ir uzskats, itkā Beļģijai būtu tagad neitrālītātes stāvoklis. Šis apgalvojums tai ziņā grozāms, ka tāda neitrālītāte nav nedz pašas Beļģijas deklarēta, nedz arī citādi kā norīkota un padarīta Beļģijai par obligātu. Beļģijai neitrālītāti uzlika kā tīsisku pienākumu 1830. gadā, bet Beļģija pārliecinājās, ka tāds stāvoklis ierobežo tās suverēnitāti. Tādā tiesiskā stāvoklī Beļģija nevarēja izvēlēties ārējo politiku pēc savas brīvās gribas. Ar pārgrozībām starptautiskās attiecībās, kas radās pēc kara, Beļģija nonāca citā stāvoklī: tā ne tikai atteicās no obligātās neitrālītātes, bet vēl vairāk — tā nevēlējās arī brīvprātīgu neitrālītāti. Valsts var ierobežot savu suverēnitāti, deklarējot sevi par neitrālu, kādā gadījumā tā savu tiesisko un politisko neatkarību pamazina. Turpretī ar neatkarības politiku valsts patur sev tiesības uz brīvu rīcību. Ka Beļģija nav atzinusi ne obligātu neitrālītāti, ne brīvprātīgu, tas izriet no visiem tiesiskiem aktiem, kas saistās ar tagadējo Beļģijas starptautisko stāvokli. Diplomātiskā notā, ar kuru Francijas un Anglijas vēstnieki griezās pie Beļģijas 1937. gada 24. aprīlī, nav ne vārda par neitrālītāti.

Notā tikai teikts, ka abu minēto valstu valdības dos Beļģijai savu aizsardzības atbalstu, ja Beļģija uzstāsies ar visiem saviem bruņotiem spēkiem pret iebrukumu vai invaziju, kā arī ievēros pienākumus pret Tautu savienību. Otrā notā, kuŗu Beļģija saņēma no Vācijas 1937. gada 13. oktobrī, tāpat nav nekas sacīts par Beļģijas neitrālītāti, bet tur gan teikts, ka Vācija ievēros Beļģijas neatkarības politiku, tās apņemšanos visiem spēkiem aizstāvēt savas robežas pret uzbrukumiem un invazijām, sakarā ar to uzskatīs Beļģijas integritāti un tās robežu neaizskaramību par apstākli, kas ir visu rietumvalstu kopējās interesēs. Vācija paziņoja arī, ka tā nekādos apstākļos neaizskars Beļģijas integritāti, nedz lauzīs tās robežas, izņemot tikai, ja Beļģija kādā konfliktā, kas Vācijai varētu rasties, ieietu militārā akcijā pret Vāciju. Kā to dara Anglija un Francija, arī Vācija apsolas dot savu atbalstu gadījumā, ja Beļģijai uzbruktu vai notiktu Beļģijas invazija. Šīs deklarācijas, no kuŗām izriet Beļģijas garantijas, tātd zīmējas tikai uz integritāti un neaizskaramību, bet neskaŗ tās brīvo lemšanu par Beļģijas ieturamo ārējo politiku. Rakstā „Garantijas” sacītais, ka Beļģija „saņēmusi neitrālītātes garantiju no visām ieinteresētām valstīm” būtu tātd tai ziņā grozams, kā tas aprādīts, un līdz ar to varētu arī secināt, ka Beļģija uzskata par labāko starptautiskās attiecībās savā tuvumā pieturēties pie līdzsvara un neatkarības politikas. To sevišķi uzsver agrākais Beļģijas ministru prezidents Pols van Zēlends savos dažādos rakstos, pēdīgi vēl rakstā „La position internationale de la Belgique” („La Revue Générale” 15. maija burtnīcā). Viņš ir uzskatāms par tagadējās Beļģijas starptautiskā stāvokļa nodibinātāju, kāds tas izpaužas, sākot ar 1936. gadu, un tika ievadīts ar pazīstamo Beļģijas karaļa deklarāciju ministru padomē 14. oktobrī tai pašā gadā.

Kāds lasītājs.

## P A S K A I D R O J U M S

Uz 27. jūlijā rakstīto vēstuli saņēmu Valsts prezidenta 8. augustā rakstīto atbildi, pie kuŗas bija pievienots izgriezums no elzasieŗu hitleriski noskaņotā Strasburgas izdevuma „Elsässer” (29. jūlija numura) raksts „Moskau und der indirekte Angriff”. Šis apcerējums sniegts norakstā kopā ar Valsts prezidenta atbildi.

8. 8. 39.

Miļais draugs,

— — — — —  
(Vēstules sākumo posms reproducēts rokrakstā.)  
— — — — —

Pieliktais izgriezums man tā pagadījās. Mēs nedrīkstam savu rīcību nākotnes politikā pieskaņot vienam vai otram Maskavas draugam, un kaut tas būtu arī angļu strādnieku partija. Francijā tādu tagadējās un arī cara laika Maskavas draugu ir vēl vairāk. Arī tie mūs lamā. Kas viņiem par to — vai tāda Latvija ir, vai nav. Protams — otrā lielvalsts — Vācija mūsu vērtējumā nestāv mums nemaz tuvāku. Visas valodas, minējumi ir bez pamata.

Bet ar šiem pāris vārdiem nav domāts uzsākt polemiku.

Tavs draugs

Kārlis Ulmanis.

8.8.39.

Mīlāi Daceps!

Sīis nīgi noprūcajas  
pā Tarn 27.7.39 vēstulī, kūrā  
rādīts pā gļezim, ko pēc  
kādas manas fotogrāfijas gļez-  
nojuse Anna Jarina. Kā  
vēlax vareji pātecināteš  
gļezna pabein laba, kā to  
reda abūditai upnētrums.  
Tas lai mū būtu jāvairāmu  
labi - dīcāi pā gļeznosānu  
man gļeznotājem, "sēlēt"  
ī nēt pā gļeznosānu - nēsāmu  
nēt pā varejis sām dīcāi  
pennecisto atturten mū  
tas, tas lācām pelis' nēt  
pīlgi.

Pulīrtāi ī gļeznosānu man  
kā pagādījas. Mīi nedrīstām  
sām dīcāi nēsotāis politika  
perrānūt velenam vajākam

„ELSÄSSER“ — Strassburg.

29. Jul. 1939.

### Moskau und der „indirekte Angriff“.

M.E. — Den letzten Meldungen zufolge ist, nach viermonatigen Hinhalten durch Sovietsrussland, in den englisch-russischen Besprechungen ein Fortschritt zu verzeichnen. Für uns, die wir von unserm Misstrauen gegenüber dem Bolschewismus und seiner Diplomatie aus wohlfundierten Gründen nichts aufgeben, ist das noch lange kein Anlass helle Jubelfanfaren zu schmettern und den neuen Bundesgenossen gar als „friedlichen Mitstreiter für Demokratie und Freiheit“ in unsern Reihen zu begrüßen. Man verschone uns mit solchem „Bourrage de crâne“. Man setzte uns nicht vor den höhnisch grinsenden Augen der gesamten Komintern diesen blamablen Lächerlichkeit aus.

Wenn der Pakt zustande kommt (was bisher immer noch nicht sicher ist), so kann er für jeden vernünftig denkenden Menschen nur den einen Sinn haben, dass die von einer gemeinsamen Gefahr bedrohten Staaten (und Russland ist der von allen am allermeisten bedrohte!) gegen diese Gefahr ein Schutz- und Trutzbündnis, einen Defensivpakt abschliessen, und zwar müssen sie das auf der Basis striktester Gleichberechtigung und Gleichverpflichtung tun. Übernimmt der eine Teil grössere Risiken als die anderen oder beansprucht er umgekehrt grössere Rechte, so ist der ganze Pakt wertlos. Das ist noch in grösserem Masse der Fall, wenn gar ein Partner aus dem als Friedens- und Verteidigungsinstrument gedachten Abkommen eine automatische Kriegsmaschine machen will und sich dabei die Rolle des Operators vorbehält, der in dem ihm beliebigen Augenblick den

verhängnisvollen Mechanismus in Gang setzen kann. Betrachtet man in aller Unvoreingenommenheit die Diskussion um die famose Garantie der Baltenstaaten, so wird man den Eindruck nicht los, dass die Moskauer Diplomatie weniger darauf losgeht, den Frieden zu verteidigen, als mit allen Mitteln den von den Komintern gewünschten Krieg zu provozieren. Moskau will die Baltenstaaten bekanntlich gegen jeden direkten oder indirekten Angriff garantieren. Was versteht nun die Sowjetdiplomatie unter „indirekten Angriff“? Einen solchen will sie schon in einem blossen Regierungswechsel sehen: wenn also z.B. in Estland oder Lettland ein von innen kommender Umschwung ein autoritäres Regime zur Macht brächte, könnte es Moskau einfallen, sich „angegriffen“ (!) zu erklären, und Frankreich und England müssten gegen Deutschland und Italien marschieren und ihre blühende Jugend den fürchterlichsten Massenmorden aussetzen, bloss weil sich das 170 Millionen zählende Riesenreich des Kommunismus durch die autoritäre Beherrschung eines kleinen Halbmillionenvolkes „angegriffen“ (man beachte: „angegriffen“, also überfallen, nicht etwa lediglich bedroht!) fühlen würde. Kann es einen verbrecherischeren Unsinn geben, eine zynischere Vergewaltigung des Selbstbestimmungsrechts der Kleinstaaten, das Frankreich und England effektiv schützen wollen?

Jedes Land ist frei das Regime zu haben, das ihm behagt. Das ist der Standpunkt der Demokratien. Für den Moskauer Absolutismus stellt sich die Frage anders: da gibt es nur ein Entweder — Oder: die Baltenstaaten sind zur Rolle von Protektoraten verurteilt, wenn nicht des Reichs, so Moskaus, und Frankreich und England sollen dieses Sowjetrussische Protektorat über das Baltikum für sofort oder zumindest später anerkennen. Jeder Versuch der damit be-

glückten — und dadurch natürlicherweise immer mehr in die Arme Deutschlands getriebenen kleinen Länder. — dieses Protektorat zu verweigern, soll den für die Zwecke der Weltrevolution erwünschte Weltkrieg provozieren. Mit der satanischen Planmäßigkeit eines geübten Brandstifters legen die Diplomaten des Kreml, die sich immer und überall zuerst als Soldaten der Weltrevolution fühlen, die Zündschnur an das Pulverfass. Sie fordern uns auf, uns an der Aktion zu beteiligen und behalten sich selbst vor, jederzeit und nach ureigenem Ermessen die Schnur anzuzünden.

(**Raksta saturs:** hitleriskā avīze cenšas rādīt, ka vienīgi taisnīgā politika ir Vācijas ieturētā, kas esot labvēlīga mazažām valstīm, kamēr lielinieku politika cenšās radīt politisku sajukumu, lai tādā provocētu karu un lai aiz dažādiem līgumiem slēptu savus īstos, naidīgos nolūkus, vērstus sarunās ar Franciju un Angliju uz tādu stāvokli, kas Padomju savienībai atvieglotu tās rīcību — īpaši pret Baltijas valstīm. Ap to grozoties visas sarunas Maskavā par garantijām Baltijas valstīm. Raksts no tādām garantijām brīdina un liek saprast, ka tai pašā mums nelabvēlīgā politikā nav nevainojamas arī Anglija ar Franciju. Tas jo gaiši atspoguļojas Kārļa Ulmaņa vēstulē pie šī izgriezuma.)

## P A S K A I D R O J U M S

Sarakstei turpinoties, es rakstīju Valsts prezidentam 27. novembrī sekošu vēstuli:

Mīļais draugs,

Kādā savā vēstulē Tu man pasacīji, lai es nepolemizējo. Tas bija sakarā ar ārpolitisko stāvokli. Es klusēju. Tagad baidos, ka vārdi, ko Tev rakstu, varētu dot līdzīgu neapmierinātu atbalsu. Tomēr runāju un lūdzu Tevi manus vārdus uzklaut bez nedraudzīgas sajūtas. Šoreiz atļauj man, draugs, teikt sekošo: Ne Tev bija jāsaka 18. novembra vēstījumā vārds, ka tautas pārstāvības radīšanu aizkavējot kaŗa laiks. Tu sapratīsi, ka tas nepārlicina. Tas izsauc sarūgtinājumu, kā katrs vārds, kas skan nepatiesi. Tu redzi, kas notiek. Tu redzi, kādi draudi parādās. Tev jāatrod normālas saites ar zemi — Tavā labā, Tava goda labā, bet vēl vairāk — vai man tas vēl jāsaka? — Latvijas labā. Ja Tu esi atzinis, ka tautas pārstāvība vajadzīga, — nekavējies to radīt, neuzklausi glūnīgus ierunu cēlējus ap sevi. Radi tautas pārstāvību un Tu redzēsi, ka Tevi cienīs arī tie, kas tagad no Tevis attālinājušies, vai ir Tev naidīgi. Tādu ir vairāk, nekā Tu domā. Ļauj Tavam vecam draugam, kuŗš ar Tevi ir cīnījies ap domām un idejām par Latviju jau pirms gadu desmitiem — vai atminies? — ka tas izteic to, ko daudzi domā.

Bet — tautas pārstāvība, par kādu Tu runā, nav radāma, tā jau pastāv un Tev vajaga tikai izbeigt tās pārtraukumu. Tiesiski tā nav izbeigta; tas krīt politiski un vēl vairāk valststiesiski svarā. Lieta negrozās ap kādiem teorētiskiem jautājumiem, bet gan ap smago problēmu, kā visu to legalizēt, kas noticis pagājušos

gados, kopš 1934. gada 15. maija. Lai arī kādi būtu izskaidrojumi šiem gadiem, Tu nedrīksti aiziet, pirms nav iznīcināts mazākais iemesls nākamo paaudžu pārmetumiem, un ir tikai viens ceļš — iet uz legālo, taisnīgo un tiesisko izlīdzinājumu. Lai kādi būtu slavinājumi un godinājumi, kas Tev tiek no dienas dienā pienesti — nepiemirsti, cik daudz rīkota un viltota aiz tiem slēpjas. Vēlāk var uz Tavu kapu rādīt ar ļaunumu un minēt Tavu vārdu citādi, nekā Tu esi to pelnījis. Ir nepieciešams visu labā atgriezties pie legālā stāvokļa. Ka to neizdarīs cilvēki, kas no tagadējā stāvokļa iegūst un ieguvuši, vai tie, kas ap Tevi glaimo, par to nevar būt šaubu. Lai būtu iespējams atgriezties pie pilnīgas likumības, atliek panākt rūpīgu sagatavošanu Saeimas sasaukšanai, ievadot sarunas ar visām tām partijām, kas Saeimā iegāja un vēl vairāk ar visām aprindām, kas dzīvo līdz Latvijai, atbild par tās likteni. Tai ziņā darāms darbs, kas tika darīts dienās pirms 18. novembra. Esmu domās, ka izdotos visas svarīgākās aprindas pārliecināt par vēlēšanos lojāli atgriezties pie tiesiskās valsts, kurai mēs visi esam zvērējuši. Tautas pārstāvība Saeimā, kas tiktu tādējādi politiski vērīgi sagatavota, legalizētu likumus un rīkojumus, un tā Latvija iztīktu uz ceļa, kas uzmanīgi iets un uzmanīgi gatavots tālākiem darbiem, konstitucionālām pārgrozībām, atdotu atpakaļ Tavam vārdam visu godu, Tavai sirdsapziņai visu mieru, bet Latvijai dotu vēl lielāku tautas vienības ideālu izpratni. Tici man, ka tas ceļš būs agrāk vai vēlāk jāiet, taču es negribētu, ka to ietu kādi citi. Tev pašam tas jāiet, brīvam no mazajām jūtām lielajos notikumos, lai Tu pats celtu pieminekli savam vārdam, uz kuŗu neviens tad nedrīkstētu mest kaut kriptatiņu ēnas. Tas būtu tad nevainojamas, lielas dzīves liecinieks.

Neuzskati manu svārdus par teorētiku izteiktiem, nedz arī par tādiem, kas meklē kaut ko sev — nē, tā ir

tikai draudzība, kas te runā uz Tevi un kas izlūdzas  
piedošanu, ja tā Tevi ar te teiktiem vārdiem sāpinātu.  
Mums visiem jāmeklē izeja uz ceļu, kas tagad nenovēršami ejams — noteikti, atklāti, vīrišķīgi, ievērojot visu, kas notiek ap mums, kas mūsu dzīvi jo dziļi skar, var to vēl vairāk skart, un no mums prasa visu spēku draudzīgu savienošānu valsts legālā satversmē, valsts aizsardzības un valsts pilnīgākas izveidošanas labā.

Dzījā draudzībā

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Uz 27. novembra vēstuli saņēmu Valsts  
prezidenta 12. decembrī rakstītu vēstuli  
ar sekošu saturu:

Rīgā, 12. 12. 1939.

Mīlais draugs!

Tik daudz es gribētu piezīmēt pie abām Tavām  
gaņajām vēstulēm, ka es nekad nebūtu ieminējies par  
tautas pārstāvību savā 18. 11. uzrunā, ja es šo domu  
būtu izmetis no prāta. Ar to tagadējos kaņā laikos  
tomēr būs jāapmierinās.

Sveicinādams

Tavs

K. Ulmanis.

Rīga  
12. 12. 1939

Milaiis draugs!

Ķirdaudz es gribētu pie-  
ņemt pie abām Ķarām gora-  
jām vēstulem, ka es nekad  
nebūtu. esminējis par tautas  
prāstoriem sara 18. M. uzņemti,  
ja es rī domu būtu izmēģis no  
prāta. Arto lajējās kā lais  
tomes dū ja apmierinās.

Izveicinādams

Tavs K. Ulmanis

## P A S K A I D R O J U M S

Apstākļiem arvien vairāk sadrūzmējoties,  
rakstīju Valsts prezidentam 20. decembrī  
sekošu vēstuli:

Briselē, 1939. g. 20. decembrī.

Mīļais draugs,

Baidos: varbūt manas vēstules nenāk istā laikā. Tās varbūt nav arī tā rakstītas, kā Tu vēlētos — ar to, protams, negribu teikt, ka Tu gribētu dzirdēt tikai to, kas patīkams.

Nav minūtes, kur manas domas nekavētos mājās, pārdzīvojumos, kas mūs skar — to jūt visi — daudz vairāk, nekā prāts vēlētos to atzīt. Ko visapkārt dzirdu, ir smagi atkārtot. Oficiāli to izsaku šad tad savos ziņojumos, — bet kam tie vajadzīgi, ko ar tiem lai panāk?

Tagad — dienu no dienas — prāts tikai uz to, ko domāt, ko darīt, kā palīdzēt. Visi apstākļi arvien vairāk saspilējas. Uz ko cerēt? Kādu ceļu iet? Par sevi, savām domām esmu skaidrībā. Es saredzu, kāds mūsu tuvākais un attālākais liktenis, ja nepratisim atrast pareizu nostāju un pareizus draugus. Kamdēļ sevi maldināt ilūzijām? Kamdēļ ironizēt par citiem, kas savu suverēnitāti aizstāv varoņu asinīm, ar to vien jau iegūstot pastāvēšanas tiesības? Vai tādi raksti, kā tas par Somiju, kas bija „Brīvā Zemē”, vajadzīgi? No dažām pusēm dzirdu — te no Parīzes un Londonas, te no Briseles, — ka par to valda tikai sāpīga izbrīna, un ne tikai pie oficiālu iestāžu cilvēkiem. Kad to izlasīju, gribēju Tev dziļā sakustinājumā tūdaļ rakstīt, bet apstājos — prātoju, vai vērts, vai Tev nevajadzīgi

neradišu nepatīkamu sajūtu, un tā gāju pārdomās visas šīs dienas. Tikai tagad, kur dzirdēju par somu un citiem spriedumiem, kad dzirdēju arī par to, kā raksts saņemts Parīzē un Londonā, dažādās latviešu aprindās, atsaucos no jauna, sāpināts — tā gandrīz vienīgā jūta — lai Tev teiktu, ka no tādiem rakstiem nenāk mums labums. To esmu jau agrāk teicis līdzīgā — gandrīz līdzīgā — gadījumā, bet baidos, ka tāda teikšana ir pilnīgi velta. Ja tomēr nāku ar savu sāpīgo sajūtu pie Tevis, tad lai teiktu — šoreiz — vēl vairāk.

Un proti: šis raksts ir raksturīgs dažām aprindām ap Tevi tagadējos notikumos. Par to ir visiem vienāda doma. Būtu vārdi mināmi, kuŗu izturēšanās ir tagad zīmīga. Lai tikai aizrādu uz vienu: vai tam rakstam nepievienojas līdzskanīga Andreja Bērziņa runa Tirdzniecības un rūpniecības kamerā? Vai tādā pašā virzienā neiet vieni — otri izteicieni no citu oficiālu personu pusēs? Vai netiek radīta atmosfaira negudrai piekāpībai? Ja notiek lietas, par kuŗām visā pasaulē taisa tikai vienu spriedumu, proti, ka mēs gandrīz vairs neesam suverēna valsts un atrodamies ceļā uz pazušānu, tad nevajaga iedomāties, ka mūsu pašu spriedumi ir pārāki par to. Prātīgākais, ko var tagadējos apstākļos darīt, ja nav citas iespējas, ir vismaz paturēt cieto iekšējo noslēgtību, kas nemeklē taisnošanās vārdus nedz savā labā, nedz pašos apstākļos. Ja nav citu spēku, tad vismaz klusēsim ar dziļu vīrišķīgu klusumu un bezvārdību. Bet ko redzam no tāda Andreja Bērziņa runām? Līgums nostiprinājis mūsu starptautisko stāvokli, radušās labākas saimnieciskās izredzes, kuŗš mums iet secen — vai tad vairāk var negudrību izteikt? Nevar iedomāties, ka tās varētu parādīties ar Tavu piekrišanu — nekad. Lai Tu arī ko citu apgalvotu un lai Tu uz mani dusmotos, apgalvoju, ka ar tādu pieglaimīgu optimismu, kur īstenība ir pavisam citāda, Tev nevar būt nekādas daļas. Ka tādi iztulkojumi var

atskanēt no Andreja Bērziņa mutes, par to neviens nebrīnas — un kad Tu zinātu, ko par viņu saka, Tu — domāju — apskatītos vairāk. Vai Bērziņa vārdu nemin visi liepājnieki ar nelabumu šodien, tāpat kā vakar, un gadus atpakaļ? Jā, — vai Tu, vai es — vai mēs viņu nepazīstam no Latvijas pirmajām dienām? Paskaties — draugs — vairāk ap sevi, paklausies — un Tu dzirdēsi, ko zin teikt par Andreja Bērziņa karjēru. Nesaki, ka tie ir jauni spriedumi, maldīgi, varbūt nelabvēlīgi aiz kādiem atsevišķiem iemesliem. Vai Tu zini, ka visu laiku viņu esot turējuši par kandidātu gandrīz vai uz Gauleiter'a vai Statthalter'a amatu Latvijā, ja notiktu pārgrozības berlīniskā virzienā? Protams, ka tāds stāvoklis dažādās valodās var dažādi iztēloties, — lai arī kā — viņu uzskata par spējīgu tādā lomā ieiet. Par to daudz runāts. Viņam pat atsevišķs apzīmējums — „Suchoručenko” — kuŗu tagad pielieto viņa jaunā pielaikošanās praksē uz Maskavas pusi. Ka tādi indivīdi vienmēr visos gadījumos atradīs attiecīgu, sev piemērotu, doktrīnu, nav šaubas. Un brīdis ir tāds: tādas kreatūras pielaikojas.

Kā varētu Tev tēlot dažādas sarunas, kas man bijušas gan ar vienu, gan otru iebraucēju no Latvijas, cik nojaužama ir jau kāre dažās aprindās līdzīgi pielaikoties, visu tā iztulkojot, ka taču neesot ko rūpēties. Vai tad varētu kas draudēt, vai tad varētu vēl kas vairāk notikt? Cik viegli tiek pieņemtas tādas pielaikošanās doktrīnas, kas novedīs — un tas ir droši — pie bēdīgas morālas novājināšanas, politiskas nejušanas un visbeidzot — pie vecās, apmierinātās provinces, kādā reiz dzīvojam. Mēs apmierināsimies ar suverēnitāti, ko Virza reiz izteica „Brīvās Zemes” ievadrakstā: Ja tikai mums paliek arkls rokā un zvaigznes pie debesīm, tad jau pietiek — pietiekot taču ar iekšējo suverēnitāti. Droši vien beidzot paliks laikiem un mūžībai šis apmierinātais, mazais, nespēcīgais latviešu cilvēks. Un viņš

šad tad liriski varēs paskatīties zvaigznēs. Piedod, ka pieņemu tādu pavieglu valodu, kur lietas ir pārāk nopietnas, traģiskas. Jau vērojams, ka cilvēkiem sajūk ideāli: drīz vien varēs pie viena otra redzēt, ka viņiem izliksies mūsu valsts ideāls kā kautkas nesvarīgs, salīdzinot ar kādu praktisku labumu. Jau tagad var novērot, ka vērtību skālā krīt doma par patstāvību: kautkā to nemanot samaina ar ērtību, vārdu skaļību, ar praktiskās dzīves pārdomām. Pa daļai tas saprotams no mūsu vispārējiem apstākļiem, bet tagad pienācis vēl klāt kas sevišķs: var gadīties, ka vērtību salīdzinājumos jāizšķiras — vai nu glēvulība ar ērtībām, vai augstāki upuri, ko prasa idejas.

Tā vērojot cilvēkus un notikumu gaitu pie mums, atliktos tikai viens: celt jaunus ideju spēkus. Bet kā to panākt?

Piedod, ka runāju tieši: Tev vispirms būtu jāmēģina panākt dažas pārgrozības Tavā tuvākā apkārtnē. Tavā tuvākā apkārtnē ir cilvēki, kuņus neciena un kuņiem netic — un viens tāds ir jau minētais — kā īsts eksponents ideju trūkumam, gatavībai iet uz visām pusēm.

Min arī vēl citus, un vai man Tev vēl jāsaka, — tūdaļ min Alfrēdu Bērziņu un Vilhelmu Munteru? Tu vari dusmoties, ka to saku — dusmas te neko nepie-rādītu. Es runāju uz Tevi ar visu cienīšanu, ko uzliek par pirmo pienākumu drauga vārdiem, bet arī ar visu atklātību, ko Tu vari no manis prasīt. Es nepieskaros neviena cilvēka privātai dzīvei, runāju vienīgi par atklātības personām — un tās ir tādas, par kuņām Tu esi simtkārt dzirdējis — zinu to — dzirdējis no visām pusēm. Šo pāris cilvēku dēļ Tev radušies naidi, nedraudzības. Kad pagājušā gada septembrī biju Latvijā, tiku tiešām pārsteigts, lai gan biju jau šo to agrāk dzirdējis. Kāds naidis ir sabiedrībā pret abām minētām personām, tas gandrīz neticams. Kad Tev mūsu sarunā

teicu, lai Tu neļaujies savesties nedraudzībā ar seno līdzcīnītāju ģenerāli Balodi, es liku Tev saprast, ka cilvēki cenšas to panākt un starp tiem es būtu varējis Tev minēt vairākus, kas tādā intrigā līdzspēlē. Kad es ar visu sirdi Tev teicu: Jūs abus — Tevi un ģenerāli — grib savest naidā, lai jo labāk varētu tikt pie varas, tad tā nebija fraze. Kad Tu man runāji par valsts varas pāriešanu kādā gadījumā uz citu vai citiem, es rūpju jūtām klausījos Tavos vārdos, es gribēju Tev teikt: Tavā tuvumā ir cilvēki, kas jau pēc tās tiko. Es sacīju: Valdiet abi saticībā, saskaņā — Jūs, kas esat cienīgi valdīt, bet nedomājiet, ka Jums varēs sekot kādi citi un autoritātīvi ieņemt Jūsu vietu. Tie citi? — Vai Tu vēl neesi dzirdējis kādus vārdus minam? Man visi teikuši, ka Alfrēds Bērziņš savus sappus daudz neslēpjot. Un ja Tu zini, esi dzirdējis, kā par to virsnieku starpā spriež, tad Tu būtu droši vien pasmaidījis, un tas ir labi, — bet citi nesmaida. Citi vēro, ka tāda persona ir Tavā tuvumā, pat vistuvākā. Vai brīnēties, ka cilvēki tad arī saka: Nu jā — gan jau nāks Bērziņš, kurš taču pats diezgan atklāti izteicies, ka viņu atbalstīšot aizsargi un arī starp strādniekiem tam esot prāvs piekritēju skaits. Sabiedrībā un strādniekos viņu uzskata par vienu no tukšākiem, iedomīgākiem. Tikai brīnās, ka Tu vari turēt tādu savā tuvumā. Es negribu neko teikt par to, kā cilvēki saprot tās pašas personas karšu spēles ar zināmām citām personām. Varu tikai teikt, ka Alfrēds Bērziņš un viņa vārds nestiprina ne Tavu stāvokli, nedz dara godu režīmam, kuŗu Tu vēlējies redzēt kā pašu cienījamāko.

Un nu Vilhelms Munters. Es runāju kā cilvēks, kas stāv daudzu gadu virsnē kā Tu; es apzinos, ka katrs vārds, ko saku, ir desmitkārt jāapsver. To arī daru, un to darišu šīs vēstules turpinājumā, bet šo lūdzu pie-

ņemt bez naida, pārlicināts, ka runāju ar dziļāko, draudzīgāko cieņu pret Tevi un Tavu darbu, bet ka sajūtu pienākumu izteikt dziļas pārlicības ieskatus, ja arī tie nesaskanētu ar Tavām domām.

M. Valters.

## P A S K A I D R O J U M S

Nākamās lapas ir kā kopsavilkums visai sarakstei un ar to tā nobeidzās.

Privāti un personīgi.

Mīļais draugs.

Savā decembra vēstulē biju Tev teicis, ka zīmējoties uz Vilhelmu Munteru man būtu vairāk sakāms, daudz vairāk, un ka es gribētu turpināt piezīmes plašāk arī politiskā sfairā. Sacīju Tev, ka nevēlētos nevienu vārdu teikt, kas varētu tikt uzskatīts par kādu naidīgu jūtu izpaudumu. Tiklab Tev, kā arī man saprotams, ka brīdis nav tādām jūtām, un ka tikai lietišķas pārdomas drīkst vadīt prātus.

Kādā savā vēstulē Tu man liki saprast, ka ierunas, kādas esmu izteicis pret Vilhelma Muntera politiku, nevar tikt vērstas pret viņu vien, jo šī politika esot Tava. Raksti, kas parādījušies ārpolitiskos jautājumos mūsu presē, esot ārlietu ministrijas atziņas. Ar tādu paskaidrojumu, par kuŗu Tev ļoti pateicos, man patiesībā grūti runāt par Vilhelma Muntera politiku. Esmu par to daudz domājis, vai Tavi vārdi tiešām tā saprotami, vai tiešām starp Taviem uzskatiem un Muntera politiskiem paņēmieniem, viņa ministriālām atziņām, valdītu pilnīga saskaņa? Bet pat tai gadījumā, ja zināmās iezīmēs pastāvētu tāda saskaņa, lai man atļauts teikt, ka starp Tavu un Muntera politiku pat tad būs starpība, ja arī ārēji tās viena otrai itkā līdzināsies. Ja diviem ir uzskati vienādi un divi dara to pašu, tad tomēr tie būs nevienādi, kad tuvāk paskatīsies. Tā ir veca, atzīta patiesība, un tas šķiet tik saprotami, ka par to nebūtu diskutējams. Ja šo piezīmi te vēl taisu,

taļ vienīgi, lai sacītu, ka pilnīgi apzinos, ko gribu teikt tuvākās rindās.

Atminos savā laikā Muntera parādīšanos ārlietu ministrijas darbā, kur viņš bija diezgan tuvs Meierovicam, varēja vērot viņa tehniku, pieņemt šo to labu no tās, bet arī ļaunu. Atminos, ka gribēju viņu par sekretāru Parīzes sūtniecībā un ka Tu biji pret to, teikdams, ka viņš esot Tev vajadzīgs. Kā sekretārs viņš man vienmēr izlicies derīgs. Muntera darbība man vēlāk palika nezināma, lai gan šo to dzirdēju, šad tad atradu no viņa kādus gabaliņus mūsu vāciskā „Ekonomistā”. Tad izpeldēja Munterš ārlietu ministrijas augstākos amatos. Sāku tuvāk vērot, klausīties, ko cilvēki saka. Te tūdaļ man parādījās noteikts, visiem gandrīz vienāds ieskaats. Par Muntera novirzienu, paņēmieniem un savādībām sāka runāt plaši. Visi drīz vien skatījās uz to — kā uz Vācijas pusi vērstu. Galvenās personīgās iezīmes, kādas pie Muntera vēroja, bija kāda stipri saredzama personālistiska spēle, pavaļīga izturēšanās, iespītēšanās, bet it sevišķi sabiedriskā takta trūkums. Politiski tika arī tūdaļ novērota kāda akla, gandrīz zemapziņas dziņa uz naidību pret Franciju. Ar Angliju vēl šā tā. Notika pamazām tas, ka Munterš drīz vien nāca nedraudzībā ar frančiem, par ko esmu dzirdējis daudz tuvākas lietas no aprindām, kas ir tuvu franču un citu pārstāvībām Rīgā. Sevišķi par viņa izturēšanos pret Francijas pārstāvjiem Rīgā esmu dzirdējis daudz smagu vārdu. Viņa izteicieni par frančiem gājuši apkārt, tikuši komentēti un, protams, ka tie Latvijai labu nedarīja. Visu to attēlot sīkumos būtu lieki. Vispār pazīstāmais fakts paliek, ka franči, Francijas valdība, kur vien viņa vārdu dzird, Munteru neieredz un pēdējā laikā tāpat arī angļi. Ženevā viņš ir iesaukts par „otro Beku” vai arī par „mazo Beku” un ko tas nozīmē — to var viegli saprast.

Varšavā uz Munteru skatījās ar zināmām šaubām,

kad viņš iestājās par austrumpaktu. Tad izlikās, itkā viņš noslietos uz poļu pusi, kad viņš apmeklēja Varšavu. Bet tad poļi sāka atkal šaubīties. Beks sagaidīja no Muntera pilnīgu piesliešanos savai politikai. Likās, ka Munter arī mēģināja pilnīgi ieiet poliskā līnijā. Bija uzpeldējusi poliskā līnija par neitrālas joslas dibināšanu no Baltijas jūras līdz Melnajai jūrai, kas patiesībā jau bija vāciski iespaidota ideja. Nāca vācu-poļu nolīgums 1934. gada 26. janvārī, kas iespaidoja visu poļu politiku, sevišķi pret Čehoslovākiju. Munter noslējās uz šīs politikas pusi. Polijas naidis pret Čehoslovākiju un Tautu savienību pieauga, to kultivēja gandrīz neierobežoti vāciskā garā. Prāgā Munteram bija visnelabākais vārds. Tur atkārtoja viņa izteicienus par Čehoslovākiju, par Franciju, kurus Munter bija izmetis dažādos gadījumos, pa daļai neskaidrā prātā. Tā Čehoslovākijā Latvijas vārds tika arvien vairāk atbīdīts nedraudzībā, neskatoties uz dažu mūsu aprindu rosīgu darbību, lai nodibinātu labus, draudzīgus sakarus starp Latviju un Čehoslovākiju. Munter arī nemaz daudz neslēpa, ka viņš atbalsta Beka politiku tiklab pret Čehoslovākiju, kā arī pret Tautu savienību. Bet vai tas mums bija vajadzīgs? Vai tāda piesliešanās poliskai līnijai nebija vācu interesēs? Prieku tāda politika radīja vienīgi Berlīnē, bet Parīze sāka izturēties vēsi pret Latviju, tāpat kā pret Poliju, kuŗas bekiskā politika pieņēma arvien skandalozāku veidu. Šis politiskais novirziens izprotams tikai kā pietuvošanās Berlīnei un, protams, tas mūs attālināja no Francijas un Anglijas. Ieiešana vācu-poļu līnijā izteicās zīmīgi vienā faktā, kas man uzgūlies uz sirds kā neizdzēšams smagums. Kādu dienu pienāca ziņojums no sūtņa Ēķa Varšavā, kuŗā viņš teica, ka Muntera uzdevumā izteicis Bekam gandarījumu par poļu kaŗaspēka ieiešanu Ciešinā. Tas bija

Muntera bekiskās un berlīniskās politikas nemorālākais izpaukums.

Ženevā Munters pieturējās pie līnijas, kas ārēji itkā tuvojās Zviedrijas Sandlera politikai, bet patiesībā tas bija poliski-berlīniskais novirziens. Diskusija, kas norisinājās ap Tautu savienību, rādīja Latviju tai pusē, kas īstenībā bija pret Tautu savienību, lai gan tas tika dažādi vārdos slēpts. Maskava skatījās uz Munteru nenoteikti, bet pārsvarā bija ieskats, ka viņš taisa Berlīnes politiku. Telegrammas, kas tika apmaiņā starp Maskavu un Munteru, liecināja itkā par labām attiecībām, bet tas bija tikai ārēji.

Metot skatu apkārt, redzam, ka ar demokratiskām lielvalstīm mūsu politika ir bijusi pilnīgi greiza — tāda, kas neapmierina nevienu un nerada draudzību nevienā pusē.

Tad — mūsu attiecības ar tuvākiem kaimiņiem. Visiem taču zināms, kādas attiecības pastāvējušas visā Muntera laikā starp Latviju un Igauniju. Igaunijai Munteru ienīst, bet tikpat maz Munters ir iecienīts Lietuvā. Lietuvieši vērojuši Munteru kā Beka politikas piekritēju, diezgan bieži pārmesdami, ka viņš bez takta jaucoties viņu darīšanās, vai rīkojoties neautorizēti Baltijas valstu antantes lietās, kas, kā zināms, ir tāpat viens no igauņu galveniem iebildumiem pret Munteru. Munters esot politiski iedomīgs, uzkundzīgs. To vēl vairāk varēja dzirdēt visu laiku no igauņiem, redzēt no igauņu karikatūrām.

Ieiešana Tautu savienības Padomē nevarēja dot pie tādiem apstākļiem neko labu. Varēja viegli paredzēt, ka tā pastiprinās naidīgās jūtas, sevišķi Igaunijā, nedodot nekādus ieguvumus Latvijai. Tā arī notika. Visu laiku naidis starp Latviju un Igauniju turpinājās, Lietuva bija attālinājusies, Polija šaubījās. Poļu-leišu konflikta dienās Latvija nebaudīja uzticību ne pie poļiem, ne pie leišiem: Munteram pagāja

gaŗām — uz Tallinu. Sākoties lielākiem saspilējumiem starp lielvalstīm, Latvija nonāca ar savu priekšstāvi Padomē nepatīkamā stāvoklī. To mēģināja izlietot politiskā spēlē Ženevā. Poliski-berlīniskā politika, kas vērsās pret Tautu savienību, mūs bija jau attālinājusi un attālināja arvien redzamāki no Francijas un Anglijas. Krīzei pienākot tuvāk un tuvāk, varēja redzēt sekojošu ainu: neviena drauga starp rietumu demokrātiskām valstīm, kas mūs agrāk aizstāvēja, vai ar kuŗām atradāmies tuvākās attiecībās. Bet Berlīne palaidās uz Munteru kā uz savas politikas piekritēju, cildināja viņu, sūtīja savus ierēdņus pie viņa, ko 1938. gada vasarā zināja visa Rīga.

Tai laikā — 1938. gadā — pastiprinājās Vācijas spiediens pret Čehoslovākiju, tuvojās Tautu savienības septembra sesija un jums Rīgā bija lielas, gandrīz vētrains apspriedes par stāvokli, par norādījumiem Munteram sakarā ar Tautu savienības rudens sanāksmi u.t.t. Vāci no savas sūtniecības aprindām stāgāja apkārt uzvarētāju sejām — viņi smaidīja, redzēja, ka Latvija bija diplomātiski no slīdēm izbīdīta, jūtās un uzskatos dalīta, sanervota, bez iekšēja spēka palāvības. Vienā pusē bija vēlēšanās no vācu politikas un tās atmosfēras iespaidiem izvairīties, tikai tas notika bez cietas gribas. Pagrieziena noteikti uz Sabiedroto pusi? Bet kur tad paliktu t.s. „neitrālitate”, ar kuŗu mūs ļoti veikli ielēna vācu propaganda? Ja vieni teica, mēģināsim rīkoties vairāk neredzami, otri — no vācu puses nāca tūdaļ ar ierunu: „Vai tad jūs nezināt, ka vāciem nepaliek nekas noslēpts? Lai Dievs pasargā, kad tie dabūs zināt, ka mēs esam stājušies sakarā ar Londonu un Parīzi.” Ja vieni teica, ka jāsūta armijas pārstāvji uz Lietuvu un Igauniju, lai norunātu militāru sadarbību, otri cēla pretī ierunu, ka tas taču neesot vajadzīgs, jo mūsu pārstāvības jau esot savās vietās un tāda rīcība varot izsaukt vācu

dusmas. Tuvojoties bīstamam stāvoklim, vajadzēja jau laikus vairāk rūpēties par armijas apgādāšanu, — atkal ierunas ar līdzīgiem argumentiem. Un šai pusē bija Munters, ko zināja un pārrunāja visa Rīga. Visi tie, kas domāja, ka jau laikus jānoskaidro, kādu palīdzību mēs varam sagaidīt no Parīzes un Londonas, varbūt tā mkaŗa apstākļos satuvojoties ar Maskavu, tika atsisti atpakaļ ar frazi: „Vai tad jūs gribat Latvijāi elaiest krievus?” Nē, atbildēja otrā puse, neviens cilvēks nedomā, ka kāds no mums gribētu Latvijā ielaist krievus, bet nav ielaižami Latvijā arī vācieši.

Tā šīs cīņas gāja gan šaurākās, gan plašākās ap-rindās, par tām runāja atklāti, sprieda un brīnējās. Prese tika iedvesmota tai virzienā, kuŗu aizstāvēja Munters. Brokastīs Siguldā Muntera norādījumi presei bija jau pārāk atklāti: jāpiekopj politiskā un morālā pietuvošanās „neitrālisma” viedoklim, un ikviens saprata — berlīniskai atmosfairai, jārada vēsums pret Tautu savienību, koncentrējot uzbrukumus kolektīvās drošības noskaņojumam (Tautu savienības 16. paktam) u.t.t., jāattālinās no Francijas un Anglijas, jāatmet ar roku Čehoslovākijai — visos virzienos pazīstamās iezīmes, kas tad arī stingri tika ieturētas, kur Munters pats cenzēja „Brīvās Zemes” un „Jaunāko Ziņu” rakstus par ārpolitiku, deva savus norādījumus un tā nolika latvju presi zem sava personīgā iespaida. Vai man vēl piemetināt, ka viņš griezās sevišķi pret Indrānu „Jaunākās Ziņās”, Furiusu „Brīvā Zemē” — to pašu Tavu Miķeli Valteru, kas bija mēģinājis visu laiku aizstāvēt citu virzienu — brīvāku morāli-politisku nostāju, lielāku pašcieņu, aktīvāku gatavošanos uz kopēju aizstāvēšanos, kopēju aizstāvēšanās cīņu ar Eiropas demokratijām? Tādas domas nedrīkstēja pat vairs netieši izteikt. Tika dots norādījums, lai manus rakstus vairs neiespiež. Un beidzot, kad kāds laik-

raksts — „Latvijas Kareivis” — uzdrošinājās pēc 1938. gada Tautu savienības rudens sanāksmes iespiest rakstu „To pašu ceļu tālāk,” saņēmu no ārlietu ministra Muntera rupji izteikto aizliegumu politiskus rakstus publicēt.

Šie raksti pēdējā laikā 1938. gadā grozījās ap Tautu savienību, nostāju pret to un t.s. jau aprādīto neitrālismu. Lai nebūtu nekāda pārpratuma šai t.s. neitrālītātes jautājumā, tad varu aizrādīt — Tu varbūt to vēl atminēsies — ka savā laikā 1918. un 1919. g. visu mūsu politisko partiju kopēji izstrādātos iesniegumos bija vienmēr norādīts, ka Latvija aizstāv ieskatu par Baltijas apvidus neitrālizāciju kā labāko izeju no interešu un tieksmju cīņām, kas varēja rasties un bija paredzamas starp apkārtējām lielvalstīm. Tādā veidā toreiz uzstādīts jautājums vērsās pirmā kārtā pret Vāciju, bet, protams, arī pret Krieviju. Atminos visas debates ap to. Tāda neitrālītāte — institucionāla — kāda tā bija domāta, izlikās atbalstīta Anglijas, Francijas un Eiropas kopējā nodrošinājumā, jo tikai tādā nodrošinājumā tā iedomājama. Vai vēl teikt, ka tāds uzskats izgāja toreiz no simpatijām pret Sabiedrotiem? Tagad uzpeldējusē neitrālītāte, taisni otrādi, virzās pret tiem, pret Tautu savienību. Tā bija vienpusēji politiska, kaut vārdos tā izlikās vienāda pret visām pusēm. Lūk, kur izšķirība starp 1918. un 1919. gada domāto neitrālītāti un tagad izteikto, kas noderīga Berlīnei. Mēs esam kļuvuši par sabiedrotiem Vācijas un Krievijas kopējai politikai. Šādu galēju gaitu varēja nojaust un tamdēļ mani raksti visiem spēkiem vilka uz Sabiedrotiem — Angliju un Franciju. Ka Munteram tie nevarēja patikt, varu iedomāties, bet to tad var pateikt pieklājīgi, var izrunāties, var kopēji apsvērt. Šai gadījumā varēja redzēt, līdz kādai nekorrektībai var beidzot nonākt, kur nav atklātas domu izmaiņas un kur nav arī personīgas kultūras, kas varētu

pasargāt cilvēku no tādiem papēmieniem. Vai tā vēstule tādā veidā nebija rupjība pret vārdu, kas latvju publicistikā ilgu gadu darbā kautko nozīmē, kas ir Latvijas valsts idejas pirmais, — jā, draugs — pirmais aizstāvis un grūtāko laiku cīnītājs.

Negribu te kavēties pie šī personīgā apstākļa un vēl mazāk pie apvainojuma, kas krīt atpakaļ uz pašu minētās vēstules autoru, — no svara man ir jautājuma sabiedriskā un valstiskā puse. Tās aina ir skaidra, pārāk skaidra: Latvijas pamazītēja, brīžiem pat nepacietīgi strauja vilkšana uz Vācijas pusi. Un Vācija taisīja, tādā ceļā panākumus guvusi, no mums un pārējām Baltijas valstīm objektu — maiņas objektu — ko gadījumā iztirgot Maskavai kā savu interešu sfairu, kurā mēs pilnīgi jau iedzīvojušies, sanaidoti, attālināti no rietumu demokratijām, jo tikai tādā veidā nostādīti, mēs arī varējām kļūt par pirkšanas un pārdošanas objektiem. Maskava bija skatījusies, bailojusies no vācu ofensīvas caur Baltijas valstīm. Tas tikai Vācijai bija vajadzīgs. Berlīne spēlēja arvien intensīvāki savu spēli, vilka uz savu pusi, bet mēs rādījām, ka ejam ar to kopā, runājam par labumiem, kas nāktu Baltijas valstīm no neitrālītes politikas, pie kam, protams, Berlīne saprata neitrālītāti tādā jēdzienā, kā tas tagad redzams. Tagad Berlīne atklāti pasaka, ka viņa mazo valstu neitrālītāti nemaz neatzīst. Tāda nemaz neesot iedomājama, mazajām valstīm esot jābūt viņas pusē. Tādu Vācijas nostāju varēja ļoti labi paredzēt. Nevienam arī nevarēja būt šaubas, ka Berlīne savā spēlē grib izlietot Baltijas valstu politisku un morālu neitrālītāti pret Angliju un Franciju, vispār pret politiku, kas paredz Eiropas pārveidošanu jaunās attiecībās un jaunā valstu iekārtā.

Ko varēja mums dot berlīniskā politika, kur jau bija skaidrs, ka otrā pusē, Londonā un Parīzē, pilnīgi saprot šīs berlīniskās politikas mērķus? Bija taču

skaidri saredzams, neskatoties uz visu mincheniādi, ka pienāks brīdis, kur Anglija un Francija gribēs tikt galā ar Vāciju. Vai bija kāda nozīme tādos apstākļos kautkā līdzspēlēt Berlīnei? Ko varēja tā dot pašā labākā gadījumā? Tāds gadījums būtu uzvara pār Sabiedrotiem. Bet vai varēja kādam šaubas rasties, ka Vācijas uzvara pār Sabiedrotiem nozīmētu lielu ļaunumu priekš mums? Tas taču bija tik skaidrs, ka vajadzēja instinktīvi, ja ne ar prātu, virzīties nost no Berlīnes politikas. Panākt, lai Berlīne mūs nopietni aizstāvētu pret Maskavu? Vai tiešām nopietni varēja rasties tāda doma? Bet tāda doma bija vadoša mūsu politikā, kuŗu kultivēja 1938. gada septembra dienās, un sevišķi pēc tām, tik uzkrītoši dažādiem rakstiem „Brīvā Zeme” un pa daļai „Jaunākās Ziņas.” Uz šiem rakstiem esmu atsaucies. Esmu Tev par tiem rakstījis, bet tagad vēl skaidrāk redzams, cik lielā mērā šī propaganda bijusi nevietā. Atlobot no tās nost visu, kas nāca kā piegreznojums, palika visiem viens iespaids, ka visi tie raksti rakstīti Berlīnes novirzienā. Berlīnes radio tos izlietoja savos raidījumos, vācu prese tos cildināja, slavēja to tālredzību. Angļu un franču presē ar tiem raksturoja nevien Latvijas, arī pārējo Baltijas valstu psihisko un politisko noskaņojumu. Tie nonāca pat Anglijas parlamentā, protams, ne mums par labu. Bet Tavu skaisto vārdu: Labāk stāvus mirt, nekā uz ceļiem dzīvot, nedrīkst vairs cilvēkiem atmiņā saukt — tie smaida...

Šinīs dienās lasīju ārlietu ministrijas doto pārskatu par nesen Tallinā notikušo konferenci, kuŗā ar izbrīnu atradu vārdus, ka Igaunijas ārlietu ministra Zeltera politika tiekot uzskatīta par pilnīgi bankrotējušu, tā kā viņam pat vairs nekādu amatu nedošot. Viņš ir aizgājis, bet vai Zeltera politika ar ko atšķīrusies no Muntera politikas? Jāatminas igauņu raksti

„Baltic Times'ā”, kā mēs tiem piekritām, tos izcēlām kā politisku gudrību.

Tad nāca Muntera brauciens uz Berlīni, lai tur parakstītu t.s. neagresijas līgumu, un atkal sekoja preses kampaņa pie mums par šī līguma lieliskumu, ka tam jāticot, ka Vācijai tikai labi nodomi u.t.t. Neviens no šī līguma nevarēja sagaidīt kādu idejisku vai praktisku labumu, labi zinot, ka Eļropas saspilējums un pati krīze novedīs pie katra tāda līguma sabrukšanas. Bet mēs varējām šai gadījumā tuvināties Skandināvijas valstīm un Somijai, kas visas tādu līgumu atraidīja. Vācijai mūsu izturēšanās bija tikai jauns aģitācijas materiāls rokās. Līgums bija ne tikai ilūzija, viss šis līgums un darbība, kas stāvēja ar to sakarā, vērsās pret mūsu morālās pretošanās spēku. Tā bija politiska un morāla tautas iemidzināšana. Tas pastiprināja ļoti jūtami noskaņas pret Baltijas valstīm Anglijā un Francijā, un atālināja mūs arī no Skandināvijas valstīm, tāpat no Polijas.

Savās piezīmēs pie Muntera apkārtraksta no 26. aprīļa esmu pa daļai jau centies dot apgaismojumu tiklab preses komentāriem, kas bija ārlietu ministra inspirēti, kā arī berliniskai politikai. Uz šīm piezīmēm, kas bija godīgi domātas un vaļsirdīgi izteiktas, man Munters atbildēja ar nekorrektu vēstuli. No Tavas vēstules šai sakarā izpratu, ka es itkā nedrīkstētu izteikt ieskatus, jo esot valdības ierēdnis. Bet manus ieskatus taču laipni pieprasīja. Lai arī kā, pie visa tā es te atgriezties negribu, tikai atzīmēju to, lai rādītu vēlreiz, ka esmu pēc iespējas centies izpildīt savu uzdevumu, raksturojot vērojumus, kas man radušies, pilnīgi apzinoties laika nopietnību.

Pēc neagresijas līguma nāca angļu-franču-krievu sarunas, kurās mēs palikām pasīvi, pat nemaz nemēģinādami iedzījināties, ko šīs sarunas īsti nozīmē — mēs jau bijām nostājušies tik atklāti Berlīnes pusē.

Vai brīnēties, ka mums informācijas nemaz nevēlējās dot? Visi taču bija dabūjuši pārlicību, ka ejam berlīniskā virzienā un ka mūsu politika savā īstenībā vērsta pret Sabiedrotiem — Angliju un Franciju, kuŗām redzami pieslēgās gandrīz visa pārējā civilizētā pasaule. Pie tādas pārlicības nebija ko brīnēties, ka, briesmām tuvojoties, mēs bijām — izolēti, pietuvināti Vācijai, morāli ietilpināti Vācijas vitālās interesēs un doktrīnās.

Pēc angļu-franču-krievu sarunu sabrukuma mēs vēl vienmēr negribējām redzēt, ka Francija ar Angliju gatavo dot Vācijai izšķirošo triecienu. Mēs stāvējām uz vietas, bez kādas aktivitātes, bez kādām informācijām Parīzē un Londonā.

Pienāca septembris, oktobris — krievu ieiešana Igaunijā, Latvijā un Lietuvā. Kā šis akts norisinājies, par to vēl nav pietiekošas skaidrības, bet tikdaudz jau zina, ka tas bija iespējams vienīgi aiz mūsu ārpolitiskām neapdomībām. Pilnīgi izolējušies, bez kādām tuvākām draudzībām starp Baltijas valstīm — tādi mēs bijām — bez morāla un politiska pretestības spēka. Novirzienu uz Berlīnes pusi vajadzēja uz reizi itkā grozīt — šķietami — un nu sākās bēdīgā pielaiķošānās maskaviskā virzienā, aizstāvot propagandiski 5. oktobra kapitulāciju, aplietu ar šampanieti un mielasta runām tās pašas melnās dienas vakarā Maskavā. Munterš slavēja Staļinu un Staļins — Munteru, bet pie mums mājās ledus jūtas pārņēma cilvēkus. Sarunas Maskavā nav visos sīkumos zināmas, bet tikdaudz jau zina, kā tās norisinājušās galvenos vilcienos un visi spriedumi tai ziņā, ko varētu par tām teikt, ir vienādi — negatīvi. Igaunija mēģināja mest vainu uz Latviju, Latvija uz Igauniju. Igaunī saka, ka viņi mēģinājuši dabūt Latviju pie kopējas uzstāšanās un ka Latvija esot atraidījusi sarunas starp ģenerālštābu pārstāvjiem. Mēs sakam, ka pēc Igaunijas padošanās mums

cits nekas neatlicis darīt. Jājautā, vai tad Maskavā nebija iespējams šīs sarunas vadīt tā, lai visi sajūt, ka vismaz morāli jāpretojas? Vai tad nebija tik daudz spēka, ka krievu prasībām vismaz diplomātiskā cīņā pretoties? Daudzi apgalvo, ka militārā ziņā Baltijas valstis nebūtu varējušas vienas pašas ilgāku laiku pretoties, bet — tāda pārliecība varēja jau būt vienmēr, un ja tā, tad taču bijis lieki izdot milzīgos līdzekļus Baltijas valstu armiju vajadzībām, bet varbūt tādām apgalvojumam nav pamata? Tādas piezīmes esmu dzirdējis bieži. Vai arī jājautā, kāpēc visu laiku, paredzot notikumus, nemeklēja draugus un atbalstus? Tālāk jājautā, vai tas nespēks, kas mūs piespieda pieņemt 5. oktobra aktu, nav bijis dažās aprindās pat gribēts, jo tas taču galu galā pieskaņojās berlīniskai politikai?

Un ja tas nebija gribēts, tad jājautā: vai tas nebija objektīvais iznākums visai mūsu politikai — iekšējai un ārējai?

Bet vai tiešām Baltijas valstu armijas būtu bijušas tik nespēcīgas, ja Baltijas valstu starpā valdītu draudzība un gudra saskaņas politika? Cik bieži esmu aizrādījis ziņojumos, ka ārzemēs vēro nesaticību Baltijas valstu starpā un ka visi jautā, vai tādas attiecības nenovedīs pie bezspēcības, kad būs vajadzīgs kopējs spēks. Tagad dzird spriedumus, kas aizrāda uz agrāk teikto un no jauna uzsver, ka Baltijas valstis pašas vainīgas pie tagadējā stāvokļa, kur tās nav pratušas saskaņoties un pat ne tiktāl apvienoties, kā tas būtu vajadzīgs pašiem primitīvākiem aizsardzības nolūkiem. Daži uzsver, ka vainīgi ir šo valstu galvas, kas nav sapratušies; citi aizrāda uz šo valstu iekšējo stāvokli, viņu iekšējām cīņām, uz novirzieniem rietumu valstu neatzītā virzienā. Ja viss tas tiek ņemts vērā un ja sevi jautā (uz ko katram ir tiesība), vai citos apstākļos būtu bijis iespējams, ka Baltijas valstīm uzspiež noteikumus, kas tās pārvērs par nesuverēnām, nepat-

stāvīgām, tad daudzi uz to atbild ar noteiktu — nē. Bet tas, kas tagad saredzams un ko tagad dzird, ir visus šos gadus izteikts brīdinājumos, dažādos aizrādījumos, tā kā nevar pārmet nevienam, itkā ārpus Baltijas valstīm nebūtu vērojuši, kādu nepareizu gaitu ņem šīs valstis. Par mūsu politisko stāvokli šai gaitā visi izsakās, ka tas bijis noteicošs. Visu laiku mēs paši mīlējām sev atkārtot, ka Latvija ieņem Baltijas valstu starpā izcilus stāvokli. Tā uz to skatījās un no mums gaidīja vadošu vārdu, bet tas nenāca. Baltijas valstu konferencēs mēs gājām līdz bezspēcīgi, bez kādas vadošas idejas, ļoti bieži atrunādamies, ka mums bijis jāseko Igaunijai, jāievēro Lietuvas intereses. Pēc konferencēm ļoti bieži atkal sākās pārmetumi un pārpratumu, atkal atkārtojās kritiskie iebildumi pret Munteru. Sāpīgi runāt par lietām, kas skar cilvēka personu, bet ja grib tikt skaidrībā par vājībām mūsu politikā, tad no taisnīga sprieduma nedrīkst izvairīties. Vilhelma Muntera persona ir jau galīgi visu acīs noskaidrojusies un spriedumi par to ir vienādi: griezīga, diplomātiskai rīcībai nepiemērota daba, pie kuŗas apakšnieki—ierēdņi gandrīz bez iniciatīvas, bez brīvības izteikt domas, bez sajūtas par pašcieņu. Sarunās ar sūtniem, par ko tik bieži dzirdēts, nepatīkamā īpašība kaut kā izvairīties no nopietnas argumentācijas, bet galvenais — nedraudzīga, pat nelaiņa izturēšanās, ko vērojuši visur. Igaunijā spriež daudz asāk. Varšavā dzirdēju līdzīgus spriedumus. Ženevā ne citādus, un ja Vilhelms Munteris vienā otrā vietā atradis itkā atzišanu, — par to gādājuši pakalpiģi žurnālisti, vai arī bijuši savi nolūki, ko esmu varējis vairākkārt redzēt.

Visvairāk esmu to varējis novērot Varšavā. Te gribēja Munteru izlietāt kā līdzekli piegriezt Baltijas valstis tuvāk Polijai, kādēļ vienu laiku viņam ļoti glaimoja, bet kad izrādījās, ka tas pēc poļu domām

nenotika pietiekoši redzami, Varšavā mainījās uzskati, lai gan sejas ar glaimīgo smaidu palika. No līdzīgas novērojumu rindas runā piedzīvojumi Somijā, ko esmu dzirdējis no turienes ļoti labi informētām aprindām. Ka Lietuvā bija tādi paši uzskati, esmu jau atzīmējis. Vērojams, ka Muntera izturēšanās pret Franciju izsaukusi satrauktākās atskaņas pašā Latvijā, īpaši armijā. Kaņavīros, virsniekos pastāvēja noteikts uzskats, ka Munters vedis un ved Francijai naidīgu politiku un ja tas itkā izturējies citādi pret Angliju, tad — tā saka — uz to piespieda mūsu saimnieciskās vajadzības un, varbūt, arī zināma nosliešanās uz virzienu tanī angļu politiku daļā, kas meklēja saprašanos ar Vāciju un atbalstīja to. Tai ziņā pastāvēja zināms parallēlisms starp Poliju un Latviju: Munters atbalstīja polisko politiku, kas kopa naidu pret Franciju, un tai pašā laikā meklēja itkā Anglijas draudzību. Tā bija pati greizākā politika, kur cik necik prātīgam cilvēkam bija saredzams, ka Francija ar Angliju satuvojas un iet arvien vairāk kopējā politiskā virzienā, ievērojot Vācijas ieņemto stāvokli. Tātad arī te nevis patstāvīga politiska doma, bet gan piesliešanās citas valsts novirzienam, pie tam pašam kaitīgākam, ko vien varēja iedomāties, un kam agrāk vai vēlāk vajadzēja novest Poliju pie sabrukuma, kas arī notika. Ka šī politika varēja būt Latvijai tikai kaitīga, par to neviens nešaubās. Tagad tas jo skaidri saredzams.

Neskaitāmos apcerējumos, gan zem viena, gan zem otra vārda, mēģināju visus šos gadus no šiem kaitīgajiem virzieniem mūsu politiku atturēt. Zinu, ka Tu lasīji Zapoļska, Bērzkalna, Furiusa, Indrāna rakstus un ja Tu, varbūt, tos esi lasījis nopietni, Tu būsi arī dabūjis noteiktu iespaidu par to, ko šie raksti gribēja. Raksturodams pie katra gadījuma Polijas politiku, kas ar bekisko nostāju atsvešināja Poliju no Anglijas

un Francijas, radīja kaitīgas ilūzijas uz Vācijas pusi, noveda pie naida ar Padomju Krieviju, es liku saprast, cik ļauns būtu šis ceļš, ja mēs paši gribētu pa tādu iet. Polijas ilūzijas uz Vācijas pusi sāka arvien vairāk iespieties mūsu ārpolitikā. Līdz ar Polijas naidu pret Čehoslovākiju, kuŗu izmantoja Vācija savā 1934. gada nolīgumā ar Poliju, radās naidīga noskaņa pret Čehoslovākiju arī pie mums: līdz ar Polijas ļauno nostāšanos pret Tautu savienību, kas kļuva tik dzīva pēc minētā līguma, pieauga arī mūsu atsvešināšanās no Ženevas. Un tā tas gāja visus šos gadus. Viss tas ir teikts, bet velti — mūsu oficiālā ārlietu politika likās tik pārliccināta par savu pareizību, ka citādus ieskatus vienkārši noraidīja. Kur mums vajadzēja nepieļaut, ka ceļas kaut mazākās šaubas par mums Anglijā un Francijā, mēs koķetējām ar berliniskiem virzieniem. Zinādami it labi, ka kolektīvā drošība, Tautu savienības principi ir lieli politiski balsti arī mums, būs vēl vairāk tādi nākotnē, mēs gājām pretējo ceļu, nekritiski iedami līdz iebildumiem pret kolektīvo drošību, vājinājām Tautu savienības ideoloģiju pie mums un beigās iestrēgām salkanajā, ilūzijām bagātajā tērzēšanā par neitrālītāti, kur katram bērnam varēja būt skaidrs, ka neitrālītāte, lai arī cik labi tā būtu domāta, mūs nepasargās no ļauniem piedzīvojumiem. Ļaunākais bija, ka nedomāja par neitrālītāti kā tiesisku institūciju, nedz kā par politisku, bet gan visvairāk kā par morālu — nolūks bija panākt politisko bezrūpību, demoralizēt ētisko sajūtu pret notikumiem, kā tas izpaudās Berlīnes taktikā. Šī politika bija tai pašā Vācijas interešu virzienā, kā mēs vispār esam visu laiku tagad atkārtējuši vārdus un teikumus, kas radīti Berlīnē, un par kuŗiem pārējā pasaulē ir tikai viens spriedums, ka tie ir speciāliem vācu interešu mērķiem pielaukti. Mūsu apstākļos tā bija cenšanās uz morālu pašnāvību.

Varbūt, ka paļaušanās uz neitrālītāti mūs atturējusi no vajadzīgās gatavošanās un ka līdz ar to mēs esam kļuvuši par vieglu ieguvumu pirmajam, kas nāca. Ja mēs būtu mazāk paļāvušies uz mūsu literārisko neitrālītātes cildināšanu, kas dažos mazāk vēriņos un mazāk nopietnos prātos radīja īstu apstulbumu, kas zin, vai mūsu pretošanās spējas nebūtu bijušas lielākas un vai, iedami kopā ar pārējām Baltijas valstīm, mēs nebūtu varējuši runāt vīrišķīgāku valodu.

Redzējām drīz vienā, drīz otrā pusē paceļamies draudus, pret kuriem mēs bijām nespēcīgi, kā tas izrādījās, kad nāca oktobra pirmās dienas, kas beidzās ar 5. oktobri, šo melno dienu Latvijas vēsturē. Savās piezīmēs pie Vilhelma Muntera 26. aprīļa apkārt raksta, viena no jocīgākiem diplomātiskiem cirkulāriem, biju tādu iznākumu jau paredzējis. Ja uz to atsaucos astoņos gaļos rakstos tik plaši, tad, protams, ne jau lai pamācītu Munteru, kas stāv pāri tādām pamācībām, bet gan lai atbrīvotu savu apziņu no tā, kas sakāms, un lai apmierinātu morālu pavēli savā sirdī. Taisnība, vēl viens nolūks man bija: es domāju, ka mani astoņi piezīmju raksti pie Muntera cirkulāra skars vienu otru no pārstāvjiem. Tā bija maldīšanās, jo, kā vēlāk dabūju zināt, mani ziņojumi palikuši neizsūtīti; neviens cits pārstāvis tos nav lasījis un tā viņi tikuši paglābti no ļauniem iespaidiem. Būtu arī pārāk tālu gājis, domādams, ka šīs piezīmes būtu varējušas kautkā darīt mūsu pārstāvju redzīgākus, padarīt viņus par taisnīgākiem vērotājiem ar pašcieņīgāku apdomu — tāds uzskats man nevarēja būt, kur visus tos pazīstu un zinu, ka Munters tikai turpinājis agrāko personāla politiku, kuŗa neprasiņa neatkarīgu, svaīgu vērošanu, bet gan pakļaušanos ministrijas vadītāja nodomiem un patmīļībai.

No kā nācis viss nepakustīgais, dvēseliski nesvaiģais mūsu pārstāvjos? Tu atminies, ka sūtņu kon-

ferencē Tev sacīju: „Lūk, tādi ir Tavi sūtni!” Un ka Tu man atbildēji: „Jā, kur tad es viņus lai lieku?” Tā viņi palikuši nekustināti, nekustīgi, nemainīgi, skatās tikai, kā iztapt ministrijas pavēlniekam. Šais pārstāvjos vērojami tīri anekdotiski raksturi. Vai man attēlot tos ar nostāstiem no citu valstu novērojumiem? Ja ir viņu starpā viens otrs intelektuāls cilvēks, ko var cienīt, tad, protams, pats par sevi saprotams, galvu noliecu viņu priekšā.

Vai tā pati līnija personu izvēlē nav turpinājusies visu šo laiku? Munters sev pieklāvis cilvēkus ar zināmu labvēlīgu izturēšanos, personīgu gādīgu draudzību, kamēr patstāvīgākais uzskats atsities pret viņa naidu. Vai man pašam tas nav bijis jāpiedzīvo? Protams, ka neesmu nekad meklējis Vilhelma Muntera draudzību. Neesmu arī nekādu ļaunumu viņam darījis; nekad ļauni vārdi nav gājuši pār manām lūpām. Esmu visu panesis un tikai vēlū Tev ieminējos kādā vēstulē par lietām, kuŗas manos politiskos uzskatos, Tu vari man ticēt, nekādu lomu nespēlē. Būtu smieklīgi, ja es gribētu vēl sevišķi apgalvot, ka manās domās, kuŗas mēģinu te izteikt, ir tikai viena vēlēšanās — palīdzēt iztikt no smagās atmosfairas un greizās personaliskās ārpolitikas, kāda tā visur vērota, bieži ārzemēs diskutēta, un par kuŗu jāsaka nopietns vārds, kaut tas Tavās ausīs neskatnētu visai patīkami.

Lai atgriežamies pēc šiem pāris vārdiem par praktiskām greizībām un personīgām nelabvēlībām, kuŗus lieku iekavās, pie paša galvenā — pie šīs vēstules tematikas. Tātad mūsu ceļš gāja uz politisku bezjūtību, uz bezrūpīgu vienaldzību, kuŗu uzskatīja par augstu dzīves ziņu, un tas noveda pie tā, ka no Berlīnes izlobījās Maskava. Maskaviskais virziens ir tagad ārpolitiski patiesībā tas pats berlīniskais. Vai var nu iedomāties greizāku ilustrāciju tam, kā tas, ko redzam no sūtņa Berlīnē, Krievija raksta „Königsber-

ger Allgemeine Zeitung" ar zīmīgo, domājams vēsturei lemto formulu: „Mēs tagad atrodamies divu lielu kaimiņu aizsardzībā”?... Kad lasīju to, es sev jautāju: vai tas nav ārprāts? Mēs pieņemam ar tādu formulu Vācijas un Krievijas domināciju pār mums kā dabīgu aizsardzību! Visi taču atminamies, ka angļu-franču-krievu sarunās aizsardzības garantijas uzskatīja par noraidāmu protektorātu. To noraidīja īstenībā nevis tamdēļ, ka tur bija piejaukta Krievija, jo to varēja neitrālizēt Francija un Anglija paktā, bet gan tamdēļ, ka mēs negribējām darīt kautko, kas nepatīktu Berlīnei, un arī tamdēļ, ka mēs visu laiku esam centušies Latvijas domas attālināt no lielajām Eiropas demokrātijām. Tagad mēs pieņemam kā pozitīvu ieguvumu, ko izsaka sūtnis krievu-vācu aizsardzības slavināšanā. Vai lielajā ierēdņu sanāksmē neapgalvoja tas pats pagājušā vēstulē minētais Andrejs Bērziņš, viņam blakus iekšlietu ministrs Veitmanis, ka ar 5. oktobra līgumu nodibināts Baltijas piekrastē miers, ka mēs esot šī miera sargi, ka mums jāgatavojoties palīdzību sniegt savam sabiedrotam — Maskavai u.t.t. No sūtņa Krievijas izteicieniem skaidrs, ka nu mēs atzīstam divus sabiedrotos, kuŗi mums jāatbalsta. Lūk, kāds ir ilustratīvais materiāls, kas licis katrai patiesai latvieša sirdij sastingt. Protams, ka sūtņa Krievijas dotais raksts vai intervija nav no viņa paša prāta nācis: tas ir inspirēts, ir dota autoritatīva atļauja no paša ministra, kas visu lietu padara vēl griezīgāku un atklāti sakot, latviskai sirdij necilvēcīgu. Lūk, tā esam nonākuši pie tagadnes.

Labākā gadījumā, ja tiešām notiktu brīnums, kam mūsu laikos neviens netic, un krievi apmierinātos ar kādam īsam laikam iegūtām militārām bāzēm, arī tad nav iemesla mūsu sabiedriskos prātus, tautu pieradināt pie domas par kāda protektorāta uzkundzību no krievu-vācu puses. Tas taču cik necik politiski domā-

jošam cilvēkam saprotams. Bet vēl mazāk saprāta ir teikt, lai mēs neraizētos par to, „kas būs rīt, vai parīt, vai pēc pusgada,” kā to izteicis Alfrēds Bērziņš nupat Daugavpilī, turienes sanāksmē. Vajadzētu taču drusku vairāk padomāt. Un tādus vārdus visa prese atkārtu kā augstas gudrības iedvestus, kur te tiešām lielākā vieglprātība. To neticamāko teicis tomēr Vilhelms Munters tūdaļ pēc 5. oktobra līguma noslēgšanas, proti, ka vajadzējies ievērot krievu stratēģiskās intereses pie Baltijas jūras un, ja līgumu būtu noraidījuši, ko esot varējuši darīt, diez kāds tad līgums nebūtot vēlāk izskatījies. Vai tādi vārdi nopietni ņemami un vai ar tādu prātošanu nav iziets uz pašu slidenāko ceļu?

Vai tad brīnums, ka visa mūsu zeme jūt nemieru, raisās vaļā no mūsu oficiālās politikas? Labākā zīme tam ir, ka visa Latvija tagad dzīvo līdzjūtībā ar varonīgo Somiju. Cilvēki nosoda 5. oktobra līgumu, nosoda politiku, kas mūs ievedusi tādā ceļā. Bet lai arī kā, pat ja šis līgums mums saista rokas suverēnitātes ziņā, varbūt mēs centīsimies modināt un uzturēt dzīvu jūtību, morālo suverēnitāti, kas, izpauzdamās pie citu ciešanām, pie citu lieliem darbiem, stiprina sevi? Nē, tas nenotiek. Taisni otrādi: mēģinām arvien vairāk vājināt politisko jūtību, ētisko saturu mūsu dzīvē, novest to pie nespēka. Slavenie „Plašas sirds” raksti „Brīvā Zemē,” „Darba Dzīvē,” „Rītā” ir materiāls, kas to no jauna rāda. Cik smieklīgi tādi raksti, cik maz tie atbilst mūsu pašu Latvijas politikai. Tādus rakstus sajutuši visi kā mūsu valstiski-morālu pagrimtību. Savās piezīmēs pie apkārtraksta no 26. aprīļa esmu raksturojis veselu rindu tamlīdzīgu sacerējumu, tikai diemžēl nepaguvu visu savu sakrāto materiālu izlietot. Nāca Vilhelma Muntera aizliegums komentārus turpināt. No viņiem rakstiem, kas toreiz bija tik zīmīgi tai pašai tieksmei iznīcināt patstāvīgāku domāšanu,

pievilkt cilvēkus pie nejūtīgas nostājas, viss tas atkārtojās rakstā par Somiju un par nelaimīgo latviešu „plašo sirdi.” Toreizējos rakstos, pāris mēnešus atpakaļ, viens no elementiem bija radīt nepatīkamu sajūtu, gandrīz naidību pret Angliju un Franciju, ko visi tā sapratuši un tādā veidā ārzemju sūtņi par tiem ziņojuši. Kā toreiz nolūks bija mūs pietuvināt berlīniskām doktrinām, tā tagad — berlīniski-maskaviskai, t.s. miera propagandai, patiesībā kopējai agresīvai politikai, hegemonijai, visiem tiem apgalvojumiem, kas tik bagātīgi raisās no Berlīnes un Maskavas mutēm un radio.

Tikai viena pārlicība tagad pie mums sajūtama — tā ir liela — un šī pārlicība uzvarēs: visa mūsu zeme tiecas, deg vienās domās, lai uzvarētu lielās Rietumu demokrātijas. Visa zeme jūt līdz varonīgām cīņām Somijā, visa zeme jūt un izsaka to, ka mūsu ārlietu politika ir bijusi šos gadus uz greiza ceļa. Uz slidenas plāksnes mēs esam gājuši arvien tālāk uz leju. Iznākums ir tas, ka pret mūsu ārlietu politiku un tās vadītāju valda tagad naidīgākais noskaņojums it visās aprindās.

Ļoti labi to varēja vērot, kad parādījās ziņas ārzemju presē par Muntera mātes un māsas pārceļšanos uz Vāciju. Visi jokoja, visi smējās, ironizēja. Mūsu presē ziņa bija noklusēta, bet jau pirms tā bija parādījusies „Valdības Vēstnesī,” par to cirkulēja baumas Latvijā un no Latvijas, protams, tālāk. Man jāsaka, ka ziņai negribēju ticēt un tikai tad, kad man parādīja divus vārdus „Valdības Vēstnesī,” pavirzījās domas uz to pusi, ka jātic, kaut arī negribas ticēt. No pirmā skata skaidrs: nevar taču vainot Munteru par viņa mātes vai māsas politisko aktu. No tāda viedokļa nevar celt ierunas, ja arī varbūt nevienā citā valstī tāds akts nebūtu bijis iespējams, kur māte, zinādama, ka viņas dēls ir ārlietu ministrs, atradīs par iespējamu

pāriet uz citu zemi — nevis kādu neitrālu, bet gan uz zemi, kas mums ir bijusi naidīga un nav mums draudzīga arī tagad. Tagadējos apstākļos Muntera ģimenes žests pieņem pavisam savādu izskatu; tas nav vairs privāts, neitrāls, bet gan pārāk provokanti politisks. Tālāk stāvošiem skatītājiem uzmāksies tūdaļ doma, vai dēls nevarēja ieskaidrot savai mātei, ko viņas žests šais apstākļos nozīmē, un vai mātei, ja tā negribēja atsacīties no sava nodoma, nevajadzēja teikt dēlam, ka viņa palikšana vadošā ārlietu amatā, diemžēl, tādā situācijā būs neiespējama? Visi skatās, ka Latvijā valda ārlietu politikā cilvēks, kuŗa māte stāv tuvu Vācijai, demonstrē atklāti savu piederību pie hitleriskās Vācijas. Visi paskaidrojumi, kas varēja tikt doti, atsītās pret kautko tik objektīvi nepielaižamu, vēl vairāk, pret tik cietu un griezīgu smaidu, ka vajadzēja klusēt, tiklīdz iznāca par to runa. Kādi jautājumi ar griezīgu vaibstu nav šai gadījumā izteikti! Ir lietas, kas grūti izskaidrojamas un kur katrs paskaidrojums tikai vēl vairāk padara notikumu saredzamu. Man personīgi bija pirmais jautājums: Vai raksturīgais, kas vērots Muntera ārlietu politikā un viņa personā, nav atvasināms no šīm pašām asinīm, kas šobrīd var izvēlēties par savu dzimteni Vāciju? Vai te nav gadījums, kur tiešām asinis valda pār cilvēku, pār viņa domām un mērķu novirzienu? Vai vācu skolai, tik vāciskai ģimenei, nebija savs iespaids? Kā viss notikums atbalsojās Latvijā un ārzemēs, par to Tu pats būsi dzirdējis un man lieki par to runāt.

Tā esam nonākuši pie notikumu pēdējām dienām un pie atsauksmēm, kas dzīvas gandrīz katrā latviešu cilvēkā, kam palikusi vēl brīvāka sajūta. Ko nu darīt tālāk? Beigu beigās — tas ir pats svarīgākais. Uz to jāatbild, cik satumšota arī neizliekas tagadne. Jāmeklē tomēr ceļš, ja vēl to varam, par ko jau šaubas. Iet

līdzšinējo ceļu tālāk? Tas jau izstaigāts un tas nozīmētu atrasties arvien ļaunākos apstākļos.

Pirmais: Mūsu politiskā atsvešināšanās izbeidzama. Jāatgriežas pie darba, ko iesāka 20 un vairāk gadus atpakaļ, un kas par šiem pēdējiem gadiem iznīcināts. No jauna jāmeklē sakari ar Rietumeiropas lielajām valstīm, ar tās sabiedrību un politiskām iestādēm. Tikai tādos sakaros var saskatīt jaunas izredzes. To esmu bieži atkārtojis visus šos laikus savos oficiālos ziņojumos. Te Briselē ieradies, es tūdaļ jutu, ka esam nodzīvojuši gadus un nepanākuši vairāk kā to, kas jau bijis sasniegts 10—15 gadus atpakaļ. Patiesībā mēs esam izsaimniekojuši visas lielākās un iespaidīgākās sabiedrības simpatijas. Varētu daudziem piemēriem raksturot, kādi šie iespaidi vēl palikuši, ka tie pa daļai kļuvuši pat komiski. Lielā politiskā Eiropas strāva, kas plūst caur Tautu savienību, plūda un plūst caur Franciju un Angliju, caur Beļģiju un Šveici, ir pamesta.

Bet lai iegūtu atkal Rietumeiropas un Amerikas noteicošo aprindu simpatijas, ir vajadzīgs arī iekšējā politikā iet citus ceļus. Man bija gadījums to Tev izteikt atklātā un sirsnīgā vēstulē, par kuŗu, esmu pārliecināts, Tu esi bieži domājis. Ar tām „doktrinām,” kas nāk no Alfrēdiem un Andrejiem Bērziņiem, mēs kļūstam arvien svešāki valdošām aprindām un iestādēm Rietumos, Amerikā, itvisur. Arī mūsu ārējais stāvoklis atkarājas lielā mērā no mūsu doktrīnas un mūsu politiskās satversmes. Tas tā būs arvien un, ja Tev rakstīju minēto vēstuli, tad taisni tamdēļ, ka laiks, un vēl vairāk notikumi, kas gatavojas, mūs piespiedīs mainīt iekšējo politiku, vispirms drošsirdīgi izveidojot valsts satversmi tautas valdības garā.

Vai tiešām Latvijā ir kāds īsts latvietis, kas gribētu vēlēties, ka uzvar Vācija ar Padomiju? Nē, mans draugs. Nav neviena godīga latvieša, kas to vēlētos un

kam būtu tāda pārliecība, ka uzvarēs Vācija. Visi skatās tikai uz to, kādus soļus ies Sabiedrotie. Bet Sabiedroto uzvara būs arī zināmu tiesisku valsts ideālu uzvara, par ko neviens nešaubās. Šis tagadējais gads būs izšķirošs tai ziņā, ka likteņa svaru kausi nosvērsies lielo demokrātiju labā, kas nolēmušas pārveidot visu Eiropu uz tiesiski jauniem pamatiem. Protams, mūsu presē arī par šo nodomu nekas nav lasāms, nedz kaut kas atskanējis par tādiem nodomiem oficiālās runās.

Ar šo apstākli, ka Eiropa pārveidosies, jārēķinas un tas nozīmē, ka mums jau laikus jāmeklē sakari ar tām sabiedrības aprindām, kas varēs mums dot atbalstu. Ja notiek paredzētās lielās kustības — Vācijas sabrukšana, varbūtēja intervencija no ziemeļiem uz Padomju Krieviju — Sabiedroto spēku ieiešana Baltijas jūrā, Baltijas jūras atsvabināšana no vācu-krievu dominācijas, — kur būsīm tad mēs? Vai mums būs vieta saimē, kuņā atradīsies patstāvīgas konstitūcionālas valstis ar domām, kas ir tuvas jaunās Eiropas konstitūcijas mērķiem, viņu satversmēm? Varbūt, — bet varbūt var arī pamest ar roku un atstāt mūs politisku provinču stāvoklī, ja mums tāds stāvoklis patīk. Tuvāk apstāties pie dažādām idejām, kas jau tagad izteicās par nākamo Eiropas iekārtu, nav te vietas un tādēļ arī konkrētiem jautājumiem nepieskāršos.

Zīmīga, visai mūsu politikai zīmīga, ir lieta ar Polijas pārstāvi Rīgā, kā arī vispār ar mūsu tagadējo politiku pret Poliju. No mūsu puses sacīts, ka pret Polijas pārstāvjiem rikošoties vienādi visas trīs Baltijas valstis — un beidzot izrādījās, ka tikai Latvija ir ieņēmusi stāvokli, kas nesaskan ne ar tās cieņu, ne ar draudzību pret Poliju — pie tam Polijas traģiskākā brīdī. Ko lai saka poļi par mūsu politiku, kas tiem bijusi tik draudzīga, pat nokļuvusi līdz aplamībai gratulēt, kad tie ļaunas, neapdomātas politikas vadīti, atrāva traģiskā brīdī gabalu no Čehoslovākijas, bet

beidzot tādā pašā brīdī pagriezās ar muguru pret Poliju? Lietuvā un Igaunijā ļāva Latvijai mierīgi to darīt. Latvija ir atkal tā, kas no visām Baltijas valstīm rīkojās visgreizāk. Pretēji visiem starptautiskiem ieskatiem, mēs esam deklarējuši Poliju par neesošu, kur visas valstis gluži citādi uz to skatās. Berlīnes-Maskavas apkampieniem pievilkti, mēs esam jau zaudējuši katru kustības brīvību. Kad laiks nesīs pārmaiņas, būs vēlu skatīties pēc draugiem. Labi sakari lielās demokratijās atvieglinātu mūsu labu attiecību nodibināšanu ar Čehoslovākiju, Poliju, Somiju. Gandrīz banāli izliekas visu to teikt.

Te varētu ieblakus rasties jautājums: kas būs tālāk ar Baltijas valstu savienību? Tās vēsture ir diezgan pamācoša un varētu teikt, tās liktenis bija jau diezgan skaidri saredzams no tās pirmajām dienām. Pats sākums bija mūsu defensīvais nolīgums ar Igauniju, par kuŗu mēs samaksājām pārāk dārgi un kas mums nav itin neko devis. Tikpat maz mums ir devusi satuvošanās ar Lietuvu. Patstāvīga Latvija, bez saistībām ar Lietuvu un Igauniju, būtu bijusi brīvāka savās kustībās, kamēr tagad esam piedzīvojuši tikai vilšanos, pārmetumus, pa daļai dibinātus, pa daļai nedibinātus, un varētu teikt, vai tādos apstākļos nebūtu jāizšķiras par alternatīvu: vai nu tuva savienība, vai nekāda, bet savienība, kuŗā no iekšpuses notiek intrigantas cīņas, mazas personiskas spēļu drāmas, personīgi naidi, etiķetes koķetēšana, — tā nav savienība, kas var būt politisks spēks. Iznākums ar nolīgumiem septembrī un oktobrī Baltijas valstīm to gaiši liecina. Lai arī kā, nedrīkstētu vairs pastāvēt tās attiecības, kādas radušās tagad un kas lielā mērā skar mūsu ārlietu politikas vadītāja personu.

Ar Somiju nekad neesam pratuši panākt kautcik labas attiecības. Pārmetumi krituši uz somiem, kamēr mēs paši taisnojušies, bet varam būt pārliecināti, ka

viena liela daļa vainas ir arī mūsu pusē. Nekad nav bijusi sistēmātiska, metodiska cīņa par labu draudzīgu sakaru iegūšanu Somijā. Tagad gribot negribot, kur Somijas vārds ieguvis tādu spožumu un spēku, mums vairāk vēl kā agrāk ar to jārēķinās un būtu politiski negudri to nedarīt. Tādā skatījumā, paredzot lielu metodisku propagandas darbu savā labā, meklējot sakarus visās partijās, visos sabiedriskos spēkos, var parādīties jaunas dzīves posms un jaunas izredzes, bet tikai vienīgi tad, ja darba priekšgalā stāv tiešām nopietni vīri, izglītoti spēki ministrijās, valdības tuvākās aprindās, Tavos tuvākos līdzdarbiniekos. Lūzums te nepieciešams tik spēcīgs, ka tas varētu izaicināt Tevi ar visu Tavu gribu nākt tam palīgā, būt tā ievadītājam, uzsākt lielo pārveidošanas darbu. Tas neprasītu nekādus sevišķus upurus, tikai vienu otru nepatīkamu sajūtu cilvēkos, kas iedomājušies rīkoties pēc Tev pazīstamās vācu maksīmas, ko bieži atkārtoja savā laikā Prūsijā, „Und der König absolut wenn er unsern Willen tut.” Pēc tās mēģina rīkoties Latvijā tās aprindās, uz kuŗām esmu aizrādījis, cilvēki, kuŗus esmu minējis, un kuŗu vārdus es varētu papildināt ar vēl citiem. To visu jau novērojuši ļoti plaši sabiedriski slāņi, ko varbūt Tu nezini, kad atminos vārdus, kuŗus Tu pats man sacīji mūsu 1938. gada septembrā mēneša sarunā. Šie vārdi man ieģrima dziļi prātā — tie man liecināja par Tavu gatavību uzklaut, ja Tev runā draudzīgi, ar draudzīgiem nodomiem, un ka Tu pats esi nojaucis, kādā mērā ap Tevi rada glaimu loku, kvēpina smaržas, lai apreibinātu. Valda pat itkā pašapmānīšanās, kur cilvēki tagad mēģina iztulkot 5. oktobra līgumu kā nekaitīgu, jo, lūk, krievus taču nemaz neredzot, bāzes esot nejutamas. Vai vēl jāsaka, cik kaitīga tāda narchoze? Vai tad tas nav ceļš uz krievu taktiku — nostiprināties nejutami, radīt zemē vispirms militāras un politiskas pozīcijas. Vajaga tikai palasīties, kā tas notika

savā laikā Polijā, kad iesāka tās pakļaušanu Krievijai, lai redzētu, ka tā ir veca, izmēģināta taktika. Bet pie mums ierēdņu jauneklīši iet apkārt un skandina omulības skaņas — nekas nenotikšot. Tas ir pārāk, pārāk maz nopietni. Bet šie paši zin vēl teikt, un dažubrīd saka to ar zināmu sarkasmu: „Kā, vai tad jūs nezināt, ka 5. oktobra līgums bija vajadzīgs nevis Padomijai, bet gan Latvijas tagadējai valdībai un valsts galvai?” Maskavā esot, proti, jautājums ticis uzstādīts: vai nu tagadējā valsts iekārta ar visu tās vadonību izbeidzas — vai jāpieņem līgums. Kad jautājums tā uzstādīts, no Rīgas tūdaļ nākusi piekrišana, ka līgumu var parakstīt. Tādā veidā ziņa, pat vēl ar sīkumiem, parādījās arī visā ārzemju presē.

Kā iztikt no visām tādām pazemojošām valodām, no visas šīs atmosfēras? Kā atgūt atkal Latvijai kustības un domu brīvību? Tā sev jautāju, kad nupat lasu visās mūsu avīzēs Tass'a doto telegrammu par „Tems” rakstu attiecībā uz līgumu. Vai vairāk var sagrozīt kādu rakstu, kā tas noticis ar tā krievisko atreferējumu, un mēs esam spiesti — jeb varbūt paši darām ar savu gribu? — to atkārtot. Kur visā presē ir tikai viens spriedums par to, tur krievi iztaisa no „Tems” līguma aizstāvētāju — kas liecinot, ka franči gribot pieglaimoties Baltijas valstīm. Un to mēs iespiežam mūsu laikrakstos!? Un iespiežam ar ārlietu ministra ziņu, vēl norādot, ka iespiežams labi redzamā vietā. Mēs atkārtojam mūsu presē krievu slogānus, vācam katru ziniņu, kas tikai tur parādās un itkā mierina, iežūžo. Par Somiju vairs tikai maz drikstam rakstīt, nevienu jūtu izteikt, Tautu savienībā klusējām, Tallinas konferencē pat nožēlojām kopā ar pārējām Baltijas valstīm, ka Padomija izslēgta no Tautu savienības. Mūsu izturēšanās Ženēvā esot bijusi rezervēta, bet cieņas pilna, kā to apliecinājis pats Tautu savienības ģenerālsekretārs. Tā ziņa delegāts — savam

ministram, un tad var saprast arī to. Un visa ārzemju prese — visapkārt? Tā teica: Baltijas valstu izturēšanos Ženevā var saprast: tās vairs nav no Krievijas neatkarīgas valstis. Tādos raksturīgos sikumos jāieiet, lai redzētu skaidri, patiesi kur esam — tas ir pirmais, kas mums vajadzīgs. Bez šīs patiesības nekur tālāk netiksim. Attālināties no nepatiesību un izdabāšanas kļūmīgās parašas ir mūsu pirmais uzdevums, lai atkal tiktu vīrišķīgāki, apzinīgāki, patstāvīgas valsts cieņīgi.

Visas ierunas, kas celtas pret kādu vairāk aktīvu neatkarības politiku, iziet no ieskata, ka tāda, ja to būtu veduši, nebūtu varējusi novest pie kāda cita iznākuma, kā tā, ko redzam, un kuņas akts, viens no svarīgākiem aktiem, ir 5. oktobra līgums. Ierunas grozās ap oportūnismu, no kuņa neesot bijis iespējams izvairoties. Mums bijis jāšargā tautas dzīvais spēks, jāskatās nākotnē u.t.t., ko visu var saprast un būtu nelietīgi tādus argumentus pilnīgi noraidīt. Tādi jāapsver, ko dara ne mazāk tie, kas aizstāvējuši lielāku aktīvas nostājas rīcību un pieturēšanos pie Rietumeiropas demokratiiju kopības virziena, paredzot tagadējo apstākļu nenovēršamo rašanos. Izšķirība tikai tā, ka otrējie ir reālistiskāki skatījušies un tā skatas joprojām. Tie saprot, ka tagadējais karš ir pirmā vietā politiskas dabas, norisinājas politiskās pozīcijās un nebūt negrib, lai mēs censtos pārvērst to savā zemē, vai pie mūsu piekrastes, par kauju karu. Bet tādēļ arī nepieciešamas pareizās politiskās pozīcijas ieņemt, nevis iznīcināt tās, kas jau bijušas iegūtas. Politisku pozīciju turēšanai vajadzīga, protams, pārāk pār visu politiskā morāle. Bet taisni to ir centušies vājināt. Oportūnisms, kas to dara, nav vairs oportūnisms, bet gan virziens, kas noved pie pielaikošanās mizēras. Pielaikošanās dziņu radīt nav oportūnisma politika, bet gan kas ļaunāks, daudz ļaunāks. Un ja tas vēl galu galā

neko nedod, nekādu kaut viena ilgāka brīža labumu, kā tad to apzīmēt?

Naidis tagad arvien vairāk pieaug pret Krieviju, pat Anglijā, kur mēģināja to uzskatīt par itkā vēl saudzējamu: bet ne mazāks naidis ir ar to kļuvis pret hitlerismu un hitderisko Vāciju. Visi lielie civilizētās pasaules spēki sasaistās vienā morālā koalīcijā pret Vāciju-Krieviju. Pret Krieviju sāk rīkoties Itālija, tā ar to ieies pamazām Sabiedroto pietuvē, ja tas arī prasītu laiku.

Tā daudz kas jāmaina mūsu attiecībās pret Angliju un Franciju aiz politiskiem iemesliem, vēl vairāk tas darāms aiz saimnieciskiem. Kāds spēks izaugs no angļu-franču sadarbības pēc decembra sākumā noslēgtā līguma, spēks, kas var atstāt lielu iespaidu uz visu nākamo Eiropas dzīvi, to sāk visur saredzēt.

5. oktobra aktu nedrīkst nemaz uzskatīt par brīvu līgumu, kas nemaz tāds nav, jo nav labprātīga divu gribu vienošanās; tas ir uzspiests, ir ar to nemorāls un kā tāds tas nevar pastāvēt. Lūk, vienīgi pareizais stāvoklis, kas jāieņem mums visiem un, ja nevaram to pateikt, klusēsīm, vismaz to neslavēsīm. Es ceru, ka mans uzskats nav tālu no Tavējā, kad Tu ieskaties savās dziļākās sirds domās. Tu teiksi man: Zinu pats, katrs mans nervs jūt to pašu. Citādi Tu just nevari — zinu, simtreiz zinu, tā saku sev pārdomādams, bet tad atkal jautājums uzmāc: Kāpēc tad ne citāda valoda? Vai tad nav vārdu, ar kuriem slēpt, bet kurus visi ar sirdi saprot, un vai var tad atļaut izteikt tādas seklības, kas visiem rieb, ko visi saprot citādi, proti, kā glēvu atdošanos un piekalpošanos?

Kas attiecas uz līguma faktisko izbeigšanos, tad tas var notikt dažādi. Kā arī būtu vai nebūtu, ir laiks pagriezt stūri uz cietu gribu, uz lielas patiesas tautas vienošanās gribu un šai ceļā stāv — atkal pie tā pie-

nāku — Latvijas konstitūcijas problēma. Nevairies, draugs, no tās ar vārdiem, ka tautas pārstāvību radīt kaŗa laikā neesot iespējams. Ar tādiem atskaidrojumiem, pašapmierinājumiem ir gājuši bojā jau dažādi režīmi un tādi vārdi ir dzirdēti jau sen. Es tos dzirdēju pirmo reizi cietumā, kur man tādus teica žandarmu palkavnieks: „Jūs gribat konstitūciju? Tā droši vien nāks, tikai vēlāk, ne jau tagad.” Es negribu apšaubīt Tavu labo gribu: man tikai šķiet, ka konstitucionālās dzīves atjaunošanas darbs vajadzīgs vairāk nekā viens otrs cits tagad, un ka šo vajadzību pietiekoši neapsver. Tavā tuvākā apkārtnē šo vajadzību cenšas noliegt; Tev pienes, to zinu, visādus pretpierādījumus, visādas insinuācijas.

Rezultāts no tādas vilcināšanās filozofijas ir pazīstams. Igaunija ar Lietuvu ir tikušas savā konstitucionālā dzīvē tālāk, to izceļ, tas tālu zināms, tas rada simpatijas, — bet mēs? Vajag tikai paklausīties šais dažādos ierēdņos, kas politiski iztulko mūsu apstākļus, kādi tiem ir smieklīgi argumenti, lai pašreizējo stāvokli uzskatītu par pareizu. Var redzēt, tie baidās no satversmes, no tautas pārstāvības, un iemidzinās praktiskos labumos, kurus tie bīstas pazaudēt jaunā, atklātā valsts dzīvē. Bet vai Tev vērā ņemt tādus ērtību jūtu diktētus ieskatus? Vai apstākļi, kādi tie radušies, nepamudinās visus būt apdomīgākus valsts dzīvē, satversmē, likumdošanas iestādē? Esmu pārliecināts, ka šis laiks ir visizdevīgākais pārgrozībām, kurām jānāk no Tevis paša, no Tavas iniciatīvas. Nevaru to visu atkal un atkal neteikt. Analizēt visus apstākļus, kas piespiež uz tautas pārstāvības radīšanu nekavējoties, nevaru šai vēstulē, kas jau izaugusi par grāmatu, bet ja Tu vēlētos tos dzirdēt, un ja Tu vēlētos zināt, kādas manas domas par mūsu konstitucionālās dzīves atjaunošanu, liec man to zināt: došu Tev plašu, pilnīgu pārskatu un visu tiesisko analīzi.

Es ilgi visu to te nēsāju uz sirds. Vai Tu mani sapratīsi? Vai Tu nedomāsi, ka aiz visa teiktā stāv kāda ļauna jūta? Ir jau gandrīz mēnesis, kur aizrakstīju vēstules pirmo daļu. Tagad — Tu vari pats lemt un redzēt, kas darāms. Neko neesmu Tev slēpis, ko simtreiz esmu dzirdējis, un ja runāju — zinu, ka sirdsapziņa uz to spiež. Sirdsapziņa domā pie Tevis, kuŗu veca draudzība grib sargāt, ar labu skubināt, un doma — vai to vēl sevišķi teikt? — pie Latvijas. Varbūt kādu brīdi iet doma caur Tavu galvu, ka man kā valdības ierēdnim nepienākas kritizēt valdības darbību. Bet nē — tas varētu būt tikai kādu acumirkli: es Tevi — draugs — cienu kā pārāk augstu garīgi stāvošu personību, lai patiesi varētu iedomāties, ka Tu pieķertos pie tāda argumenta. Bet katrā ziņā esmu vienmēr Tavā rīcībā un atbildu par visu, ko esmu teicis.

Varētu vēl teikt, ka Vilhelma Muntera politika, ievērojot norādījumus no Tavas puses, atvainojama, un ka ir tikai izpildījums, ne Muntera paša iniciatīva. Tu pats lieci pa daļai tādai domai turēties un ir saprotami, ka Muntera palikšanai amatā turpinoties, daudzi taisa slēdzienu, ka tā esot pilnīgi Tava politika, pie kuŗas tagad pieturas Munters. Savā vēstulē man, ja to pareizi saprotu, Tu liec saprast, ka tiešām tā ir. Vēstules sākumā jau aizrādīju, ka minēto slēdzienu, ko daudzi taisa Tev nedraudzīgi, nevar tik vienkārši aizstāvēt. Bet ja tā būtu pilnīgi Tava politika, Tavas atziņas, Tava balss presē, es atvainojos, ka arī šai gadījumā nevarētu citādi spriest, un ka mani ieskatī, protams, ar to negrozītos. Esmu vienmēr atklāti runājis, to daru arī tagad, jo domāju, ka drauga pienākums ir draugam aizrādīt, cik to var un saprot, arī uz kļūdām, cik par kļūdām vispār var būt runa, kur daudz grozas ap pasaules uzskatu, temperamentu un neaptveramām dotībām. Bet drauga pienākums, Tu to labi zini, ir nevis spēlēt intriganta klusēšanu, vai vēl intrigantāku

un necienīgāku glaimošanas spēli, ja tam parlicība, ka draudzīgi un atklāti jārunā.

Ja man nācies teikt vārdus, kas dažubrīd skanējuši paskarbi, tad Tu atvaino. Viss teiktais ir tikai viena daļa no sakāmā. Savās dienu piezīmēs atrodu visu lielo materiālu no šo gadu vērojumiem. Varu tos Tev sniegt pilnīga pārskata veidā. Bet domāju, ka tas nav vajadzīgs un ka Tu pats it labi noģiedi, kas darāms, kur ir vājības, no kurām jāatsvabinās. Es pazīstu Tavu raksturu. Viņā jauca savādi dažādi spēki. Visu to zinu un saprotu, ko tas nozīmē, kad jāspēr solis uz kautko jaunu. Maldīgi, pa daļai glaimīgi cilvēki Tev slavinājuši 15. maiju. Tici man — īstais maijs vēl priekšā, daudz tuvāks tautas balsij, kas tagad kļuvis spriež pavisam citādi, nekā tas izpaužās svētku svinējumos. Es zinu, ka katra doma pirmā brīdī atsitas pie Tevis divainā kārtā uz kādu pretešķību. Ja mani vārdi, ko te esmu teicis, būtu tiešām Tev jauni, nestu kādas jaunas atziņas, pirmais Tavš roku pamājiens būtu negatīvs. Bet es arī zinu, ka Tevi ir prāta spēks, kas Tevi neatsvabina no reiz dzirdētās domas. Tā tas bijis bieži — jau Cīrihē mūsu diskusijās par patstāvīgo Latviju, Rīgā pirms 18. novembra, vēlāk saimnieciskās politikas jautājumos, un tā arī tagad. Tu runāsi pretī, Tu noliegsi, Tu varbūt teiksi pašus jaunākos vārdus par mani tobrīd, kad Tu lasīsi šīs rindas, bet es zinu, ka daru svētīgu darbu, nākdams ar tām pie Tevis.

Es redzu, ka pie mums riko karnevālus, es redzu prieka sejas... Pēdējais skatījums, kas man bija no Tevis šinīs dienās, ir uzņēmums no Jaungada nakts. Tu un citi viesi spožās zvaigznēs, dāmas greznos ģērbos. Es skatījos, man bija skumji. Es tanī pašā brīdī domāju, ko nozīmējis pagājušais gads mums. Mans prāts kavējās pie cīņu naktīm ziemeļos, pie Vogēzu iekalniem, kur visur iet cīņa arī par mūsu brīvību. Es sev jautāju: vai manam vecajam draugam bija vaja-

dzīgs šai Jaungada naktī aplikt spīdošas ķēdes, spožas zvaigznes, kas runā par prieku, par uzvaru, bet neliek sajūst, ka pārdzīvojam pašulaik neprieku, lielas rūpes. Lai domas kavējas pie cīņu laukiem un lai apklust svētku skaņas. Lai nodziest kādu brīdi spožās zvaigznes uz krūtīm. Būsim tagad vienkārši Tēvzemes pilsoņi, mīļais draugs.

M. Valters.

Briselē, 1940. gada 20. janvārī.



Ar šīm rindām pēdējā vēstulē Kārlim Ulmanim aprāvās veltīgā cīņa. Gāja gadi — liecinieki, saucēji, tiesātāji gadi. Un šodien?

Lai neaizmirstam kāda liela šveicieša vārdus: Mazās tautas un mazās valstis var pastāvēt tikai ar lielu ticību un ar lielu gribu. Piemetināsim: Un ar gaišu, taisnīgu prātu.

Lai lasam sen teikto un lai liecinam visi kā viens: Latvija tomēr būs un dzīvos kā brīva un cienīta mūsu tautas un taisnības valsts. Kad? Rīt, pēc desmit vai simts gadiem? Pāri kļūdām, brūcēm un vājībām — no sirds teiksim visi kopā:

DIEVS, SVĒTĪ LATVIJU!

LASĪTAJU IEVĒRĪBAI  
DR. M. VALTERA DARBI

atsevišķos izdevumos:

1. **Cīņā par badu un tumsību.** Saturs: Polemika pret Dr. P. Zāliša un prof. K. Baloža rediģētā „Mājas Viesa” izvairīgo nostāju starp veco un jauno strāvu. Iznāca 1900. gada sākumā zem cenzūras Rīgā.
2. **Tolstoi nach seinen sozialökonomischen, staats-theoretischen und politischen Anschauungen,** 1907. g. pie Schulthess u. Co. Cīrichē. Grāmatas —disertācijas saturs:tolstoisma idejas un kritika par tām.
3. **Florencē.** Stūdijs par mākslas vēsturi un mākslas teoriju. Rīgā, 1908. g. pie D. Golta. Temats: Cīņa pret materiālistisko pasaules uzskatu dabā un vēsturē.
4. **Lidumības dūmos.** Iznāca Cīrichē. Saturs: polemika pret veco latvietību un tās nepolītisko raksturu.
5. **Mūsu tautības jautājums.** Saturs: Polemika pret konservatīvo latvietību un tās nenacionālo politiku. Grāmata rakstīta Briselē un turpat iespiesta 1913. g.
6. **Latviešu kultūras demokrātija.** Sacerējumā: kultūras nozīme latvietības cīņās. Iznākusi Rīgā ap 1915. g.
7. **Lettland, seine Entwicklung zum Staat und die baltischen Fragen.** Grāmata rakstīta Romā, iespiesta Minchenē 1923. g. Saturs: Kritika par vecbaltisko un krievisko nostāju pret latvietību un Latvijas valsti.

8. **Le Peuple Letton.** Grāmata rakstīta Parīzē, iespiesta Briselē, 1917. g. Franču literātūrā lielākais darbs par latvju tautas attīstību uz valsts patstāvību.
9. **Baltengedanken und Baltropolitik.** Rakstīta Parīzē, iespiesta turpat, 1928. g. Temats: vebaltisko un krievisko ideju kritika.
10. **No sabrukuma uz plānveidotu saimniecību.** Saturs: apskats un kritika par saimniecību un saimniecības politiku Latvijas brīvvalstī. Rakstīta Karalaučos, izdota Rīgā 1938. g. pie Valtera un Rapas, iespiesta Jelgavā.
11. **Probleme Europas.** Iznākusi Bernē (Šveicē). Apgāds Verbandsdruckerei A.G. Bern (Schweiz). Sagatavošanā 2. izdevums.
12. **Das russische Problem. (Vor einem neuen Weltkonflikt?)** Tas pats apgāds Bernē, 1949. g. Sagatavošanā 2. izdevums.
13. **15. maija noziegums.** Iespiesta Stokholmā.
14. **Latvijas demokrātija un kā to veidot.** (Latgaļu izloksnē, Minchenē, V. Loča apgādā, 1956. g.

Sagatavošanā:

Latvijas diplomātijas dokumenti II

Dr. M. Valters

**MANI SLEPENIE ZIŅOJUMI**

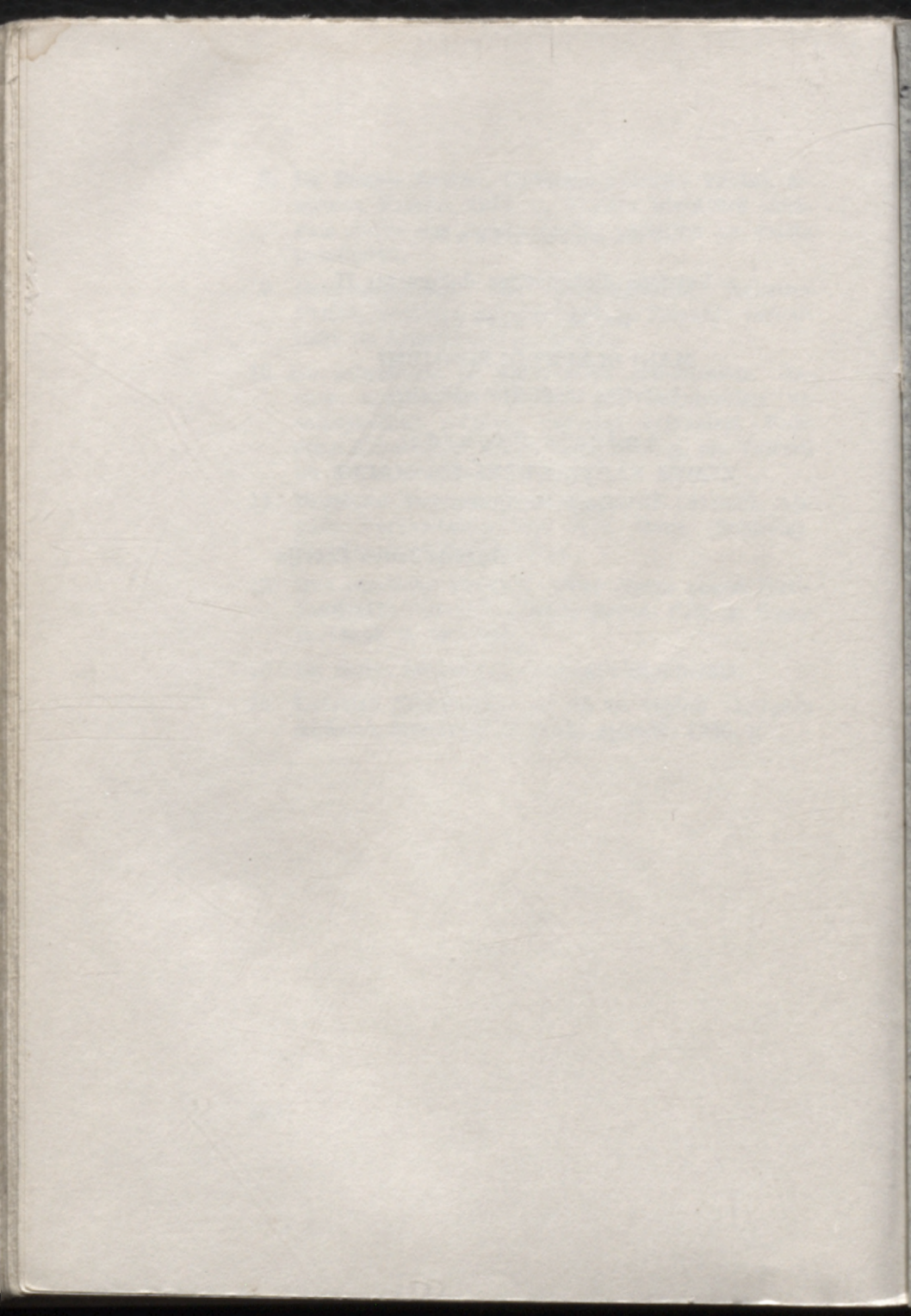
Latvijas traģēdijai sākoties

Andrejs Pārde

**ZEMES SAPŅI, GRĒKI UN MALDI**

Dzeju krājums

**Apgāds Jaunā Latvija**



81

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA



0306116978

8-